

The image features a complex abstract composition. A grey background is overlaid with several thick, red, curved bands that resemble stylized, overlapping loops or ribbons. In the center, there is a large, solid black silhouette of a human figure, possibly a man, with his arms raised and hands near his head. The red bands weave through and around this central figure, creating a sense of dynamic movement and tension. The overall aesthetic is graphic and expressive, characteristic of mid-20th-century modernist art.

E. RAAL

ALKOHOL

JA KURITEGEVUS

E. RAAL

ALKOHOL JA KURITEGEVUS

ALKOHOL
JA
KURITEGEVUS

1965

KIRJASTUS-JEYVI-SÄÄTÄ - HELSINKI

E. RAAL

ALKOHOL
JA
KURITEGEVUS

1965

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» • TALLINN

2

Tartu Riikliku Ülikooll
Raamatukogu

64674

EESSÕNA

Nõukogude rahva jõupingutustega luuakse meie maal kommunismi materiaal-tehnilist baasi ning kasvatatakse igakülgselt arenenud, kõrge moraali ja kultuuriga inimest.

Uue inimese kasvatamisel tuleb jagu saada mitmesugustest ühiskondlikest pahedest. Kommunismile lähenemisel muutuvad õiguserikkumised ja kuritegevus järjest talumatumaks nähtuseks. Seepärast seabki partei ülesande tagada range kinnipidamine sotsialistlikust seaduslikkusest, õiguskorra igasuguste rikkumiste väljajuurimine, kuritegevuse likvideerimine ja kõigi põhjuste kõrvaldamine, mis kuritegevust sünnitavad.

Elu näitab, et üle poole rasketest kuritegudest on meie maal toime pandud seoses alkoholi liigtarvitamisega. Paljude kuritegude konkreetseks põhjuseks on alkoholism.¹ Lõputegemine sellele pahele vähendaks kuritegevust tunduvalt. Kuid joomise kaotamine ei ole kerge ülesanne, mida võiks lahendada ainult administratiivsete vahenditega. Selleks on tarvis kogu ühiskonna jõupingutusi. Alkoholile tuleb kuulutada halastamatu sõda.

Üldsust tuleb informeerida alkoholismi ja kuritegevuse levikust, selgitada selle põhjusi, näidata alkoholi liigtarvitamise mitmesuguseid kahjulikke tagajärgi ning teid joomise ärahoidmiseks. Mida paremini rahvahulgad on nendest küsimustest teadlikud, seda tõhusam on võitlus alkoholi liigtarvitamise ja seega ka kuritegevuse vastu.

¹ Käesolevas töös mõeldakse alkoholismi all alkoholsete jookide suurt (või liig-) tarvitamist, mis on kahjulik joojale endale ja ühiskonnale tervikuna. A u t o r.

Käesolevas brošüüris vaadeldakse alkoholismi kahjulikkust üksnes kuritegevuse aspektist, näidates eelkõige seda, kuidas alkoholi liigtarvitamine võib põhjustada või soodustada mitmesuguste kuritegude toimepanemist ning kuidas saaks tugevdada võitlust joomise vastu. Brošüüri maht ning alkoholismi ja kuritegevuse vaheliste seoste komplitseeritus ei võimaldanud kahjuks käsitleda paljusidki küsimusi vajaliku põhjalikkusega.

Autor

I peatükk

KURITEGEVUS JA ALKOHOLISM KAPITALISTLIKES RIIKIDES NING NSV LIIDUS

1. Kuritegevuse ja alkoholismi levik kapitalistlikes riikides

Kuritegevus ja alkoholism kui teineteisega tihedas seoses olevad nähtused on juba sajandeid pakkunud suurt huvi mitte ainult juristidele, vaid ka sotsioloogidele ja mitmete teiste teadusalade esindajaile. Teostatud uuringute alusel on kirjutatud palju raamatuid, brošüüre ja artikleid, kus arendatakse väga erinevaid suundi ning teooriaid. Üsna tihti on aga jäetud näitamata, eriti kaas-aegsete kodanlike autorite poolt, kuritegevuse ja alkoholismi sügavamad sotsiaalsed põhjused. Kuritegevust püütakse seletada teatavate üksiknähtustega, sealhulgas ka alkoholismiga. Viimast aga käsitletakse sageli haigusliku pahena, millest ükski ühiskond ei olevat kunagi suuteline vabanema.

Alkoholism on alati põhjustanud või soodustanud paljude konkreetsete kuritegude toimepanemist, kuid ta ei ole kuritegevuse ainsaks põhjuseks. Alkoholism ja kuritegevus on sotsiaalsed nähtused, millede levik sageli seletub ühede ja samade asjaoludega. Kapitalistlikus ühiskonnas on neil ühised sotsiaalsed juured.¹

Ühiskonna arenguga muutub nii kuritegevus kui ka üksikute kuritegude iseloom. Eksploataatorlikus ühiskonnas on kuritegu oma klassiolemuselt ja ühiskondlik-poliitiliselt sisult vastandlik kuriteole sotsialistlikus ühiskonnas. Suuri erinevusi on ka selles, milliseid tegusid ühes või teises ühiskonnas või riigis tunnistatakse kuriteoks.

¹ Vt. ka А. Б. Сахаров, О личности преступника и причинах преступности в СССР, Москва 1961, lk. 212—213.

Nõukogude riigis on kuritegu kriminaalseaduses ettenähtud ühiskonnaohtlik tegu, mis ründab meie ühiskondlikku või riiklikku korda, sotsialistlikku majandussüsteemi, sotsialistlikku omandit, kodaniku isikut, tema poliitilisi, tööalaseid, varalisi või muid õigusi või on muul viisil suunatud sotsialistliku õiguskorra vastu.¹

Marksism-leninism käsitleb kuritegevust kui ajaloolist kategooriat, mis ei ole mitte igavene ja paratamatu nähtus, vaid on tekkinud ekspluataatorliku ühiskonna ja antagonistlike klasside kujunemise tagajärjel. Sajandite vältel on kurjategijate suhtes kohaldatud surmanuhtlust, vabadusekaotust mitut tüüpi vanglaist, vara konfiskeerimist ja muid karistusvahendeid, kuid ükski neist ei ole suutnud kuritegevust ära hoida, kuna selle põhjused säilisid. Üksnes kommunistlik ühiskond, mida me praegu ehitame visas töös ja võitluses, võib sellest sotsiaalsest pahest lõplikult jagu saada.

Kapitalistlikus ühiskonnas on kuritegevus muutunud üha levinumaks nähtuseks. Tema levik kapitalistlikus maailmas on eriti suurenenud pärast Teist maailmasõda. Seda näitab ka kodanlike riikide vastav statistika, mis aga antud protsessi peegeldab vaid ligikaudselt.²

Nii kasvas Ameerika Ühendriikides registreeritud kuritegude arv aastatel 1957—1961 36 protsenti. Viimastel aastatel on USA-s elanike juurdekasv umbes 1,8 protsenti, iga-aastane kuritegevuse keskmine juurdekasv aga 9,4 protsenti, ületades seega rahvaarvu juurdekasvu 5-kordselt. 1964. a. kasvas kuritegude arv eelmise aastaga võrreldes koguni 13 protsenti. 1953. a. kuni 1958. a. kasvas USA-s 10—18-aastaste alaealiste arv 23 protsenti, selles vanuses vahistatud alaealiste arv aga 90 protsenti.

Kuritegevus kasvab ka Inglismaal. Kui aastatel 1950—1954 registreeriti politseis keskmiselt 438 tuhat rasket kuritegu aastas, siis 1957. a. registreeriti neid juba 546 tuhat, 1958. a. — 627 tuhat ja 1959. a. — 676 tuhat. Seega raskete kuritegude arv suurenes vähem kui kümne aasta jooksul 40 protsenti. Eriti intensiivne on Inglismaal noorte (8 kuni 20 aasta vanused) kuritegevuse kasv. 1959. a. olid 40 protsenti raskete isikuvastaste kuritegude eest süüdi-

¹ «Eesti NSV kriminaalkodeksi» (edaspidi lühendatult «KrK») § 7.

² Alljärgnevad statistilised andmed on võetud peamiselt teosest — Преступность в капиталистическом мире после второй мировой войны. Издат. Академии Наук СССР, Москва 1963.

mõistetuiist kuni 20. aasta vanused. Sõjaelse perioodiga võrreldes on see protsent kasvanud rohkem kui 2 korda. Viiekümnendate aastate lõpuks tõusis murdvarguste ja riisumiste eest süüdimõistetute hulgas kuni 20 aasta vanuste isikute protsent juba 74-le.

1958. a. registreeriti Saksas Föderatiivses Vabariigis 1 miljon 726 tuhat kuritegu, 1962. aastal aga juba 2 106 459.

Jaapanis iseloomustavad kuritegevuse kasvu järgmised arvud: 1950. a. mõisteti kuritegude eest süüdi 556 042 isikut, 1953. a. — 675 955, 1955. a. — 1 323 013 ja 1957. a. — 1 703 898 isikut.

Kuritegevuse suurenemist kapitalistlikus ühiskonnas näitab ka Austria, Belgia, Norra, Rootsi jt. kodanlike riikide ametlik statistika. Nii kasvas raskemate kuritegude eest süüdimõistetute arv Austrias aastatel 1946—1960 37 protsenti. Belgias oli 1958. a. süüdimõistetute arv võrreldes 1939. aastaga kasvanud 59 protsenti. Norras kasvas aastatel 1957—1960 süüdimõistetute üldarv 12 protsenti. Rootsis suurenes kuritegude arv 1953. a. kuni 1960. a. 41 protsenti, kusjuures oli eriti intensiivne vägistamiste (40%), riisumiste (84%) ja murdvarguste (rohkem kui 2 korda) kasv.

Kuritegevust kaasaegseis kapitalistlikes maades iseloomustab retsidivismi, professionaalse ja organiseeritud kuritegevuse suur levik. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Jaapani jm. kapitalistlike riikide kinnipidamisasutuste statistika näitab, et retsidivistid moodustavad pool kuni neli viiendikku vahialuste üldarvust. Saksa Föderaalset Vabariiki, Belgia, Hollandi jt. riikide kohtustatistikast nähtub, et kõigist süüdimõistetuiist kaks viiendikku kuni pool on retsidivistid. Eriti suur on retsidiiv alaealiste kurjategijate hulgas. Nii oli Inglismaa kinnipidamisasutustest 1954. a. vabastatud noorukitest 1959. a. uuesti süüdi mõistetud 59,5 protsenti¹.

Üheksateistkümne kapitalistliku riigi (sealhulgas Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa, Kanada, Jaapan, Austraalia, Lõuna-Aafrika Vabariik jt.) ametlikust statistikast ilmneb, et nendes riikides, kus on kokku üle 500 miljoni elaniku, mõisteti 1950. a. süüdi 9 miljonit ja

¹ Vt. Ф. С. Махов, Преступность несовершеннолетних в США и Англии, Москва 1964, lk. 139.

sama aastakümne lõpuks juba 15 miljonit isikut aastas. Seega kasvas kuritegevus ühe aastakümne jooksul umbes 65 protsenti, ületades sel perioodil elanike juurdekasvu vähemalt 4 korda.

Kodanlikes riikides on kuritegevuse ja selle kasvu põhjused kujunenud kaasajal tähtsaks ühiskondlikuks probleemiks nii valitsusele, politseile ja kohtuorganeile kui ka teadlastele. Kodanlike riikide parlamendid ja valitsused võtavad aeg-ajalt vastu seadusi ja otsuseid, mis on suunatud võitlusele kuritegevuse vastu. Kasvab ka kuritegevuse kohta väljaantavate uurimuste ja kirjatööde hulk. Otsitakse uusi lahendusi ja arendatakse arvukalt mitmesuguseid teooriaid.

Ühed kodanlikud autorid arvavad, et kuritegevuse määrav põhjus peitub kurjategija individuaalsetes bioloogilistes omadustes, teised loevad selleks sotsiaalseid tingimusi, kolmandad, konstateerides «põhjuste paljust», vaatlevad kuritegu kui suure hulga mitmesuguste võrdsete faktorite tagajärge jne. Kuritegude konkreetsete põhjustena käsitletakse sageli traditsiooniliste sidemete kadumist perekonnas, ideaalide puudumist noorsool, alkoholismi, tööpuudust, vägivalda ning julmuse propageerimist televisioonis, kinos ja kirjanduses ning muid selliseid nähtusi. Sealjuures vaikitakse tavaliselt sellest, et need nähtused on omakorda lõppastmes tingitud olemasolevaist tootmisuhetest, eraomandusliku stiihia laostavast toimest. Sellise käsitluse eesmärgiks on kujundada väärarvamust, nagu puuduksid kuritegevusel kapitalistlikus ühiskonnas sügavamad sotsiaalsed juured.

Kuid kuritegevuse intensiivne kasv tänapäeva kapitalistlikus ühiskonnas ei ole seletatav ühiskonna mõne üksiku nähtuse toimega. Seda põhjustab nähtuste ahel, mille algus peitub ühiskondliku korra olemuses endas. Sellele juhtis tähelepanu juba Marx, kes kirjutas kapitalistliku ühiskonna kohta, et midagi peab olema mäda niisuguse sotsiaalse süsteemi südamikus endas, mis suurendab oma rikkust, aga seejuures ei vähenda viletsust, ja kus kuritegevus kasvab isegi kiiremini kui elanike arv¹.

Kapitalistlikes maades võib märgata mitte ainult kuritegevuse, vaid ka alkoholi intensiivset kasvu. See nähtub mitmesuguseist andmeist alkoholsete jookide tar-

¹ К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. 13, лк. 515.

vitamise kohta nendes maades. Avaldatud andmed peegeldavad olukorda ainult ligikaudu, sest statistika ei hõlma alkohoolsete jookide varjatud tootmist, samuti ka salakaubana sissetoodud vägijooke.

Andmeist Ameerika Ühendriikide ja Jaapani, samuti ka mitmete Euroopa riikide kohta selgub, et alkoholi tarvitamine on tunduvalt suurenenud pärast Teist maailmasõda. Nii tarvitati ühe elaniku kohta puhast (100-protsendilist) alkoholi järgmiselt (liitrites): USA-s 1928—1932. a. — 4,09, 1948—1950. a. — 6,1 ja 1953—1955. a. — 6,01; Prantsusmaal — 1928—1932. a. — 20,64, 1948—1950. a. — 21,5 ja 1953—1955. a. — 22,5; Inglismaal — 1928—1932. a. — 5,12, 1948—1950. a. — 6,0 ja 1953—1955. a. — 5,92¹. Kui Saksamaal tarvitati ühe elaniku kohta puhast alkoholi 1928—1932. a. — 4,5, siis kasvas see hulk 1962. a. Saksa Föderatiivses Vabariigis 9,4 liitriini. Ühe elaniku kohta tarvitati puhast alkoholi Taanis — 1928—1932. a. — 2,37 l, 1953—1955. a. aga juba 3,51 l; Rootsis — 1928—1932. a. — 3,49 l, 1953—1955. a. — 3,7 l ja 1962. a. — 4,1 l. Kuigi mõningatel andmetel² on üksikutes kodanlikes riikides (Prantsusmaal, Inglismaal jt.) viimaseil aastail (näit. 1962. a.) esinenud ka alkoholi tarvitamise vähenemist ühe elaniku kohta, on see siiski endiselt suur, ületades tunduvalt sõjaeelse taseme. Nii tarvitatakse aastas ühe elaniku kohta puhast alkoholi prof. Gerzenoni andmeil järgmiselt: Inglismaal — 4,4 l, Saksa Föderatiivses Vabariigis — 5,2 l, USA-s — 6 l, Itaalias — 15,5 l ja Prantsusmaal — 22,9 l. Võrdluseks olgu märgitud, et NSV Liidus tarvitatakse alkoholi ühe elaniku kohta aastas 4,7 l³.

Kapitalistlikes maades on kasvanud ka alkoholi liigtarvitamine ja krooniliste alkohoolikute arv. Ameerika Ühendriikide andmeil tarvitas viiekümnendate aastate keskel 60 miljonit inimest alkoholi suures koguses, kusjuures krooniliste alkohoolikute arv ulatus selle aastakümne lõpul 5 miljoni inimeseni.⁴ Saksa Föderaalises Vabariigis suurenes krooniliste alkohoolikute arv aastatel 1952 kuni 1957

¹ Vt. Алкоголизм БСЭ, второе изд. 2. kd., lk. 118; J. Skåla jt. Organisation und Methodik des Kampfes gegen den Alkoholismus, Berlin, 1962, lk. 11.

² Vt. näit. «Alkoholipolitiikka», 1964, nr. 2, lk. 106—107.

³ Vt. «Известия», 27. juuni 1965. a., nr. 150.

⁴ Vt. Г. А. Мендельсон, Ю. М. Ткачевский, Алкоголизм и преступность, Москва 1959, lk. 3—4.

25 protsenti.¹ Reas maades on krooniliste alkohoolikute keskmine vanus langenud ja kasvanud naissoost joodikute arv. See näitab joomise levimist noorukite ja naiste hulgas.

Alkoholi tarvitamise kohta alaealiste hulgas leidub hulgaliselt andmeid ja näiteid kodanlikus kirjanduses. Vastav uurimus Ameerika Ühendriikides kinnitab, et täiskasvanud kroonilistest alkohoolikutest olid 71 protsenti hakanud alkoholi tarvitama juba 10 kuni 19 aasta vanuses. Endine senaator Robert Hendrickson märgib oma raamatus «Noorsugu ohus», et laste kuritegevuse põhjuste uurimise Philadelphia komisjoni poolt ühest öölokaalist leitud kuuekümnest purjus alaealisest olid suurem osa 13—14 aasta vanused, kusjuures üks nendest «daamidest», kes istus kahe meremehe vahel, paistis päris lasteaia plikana. Eri-nevus oli vaid selles, et tal oli suus sigaret ja käes hoidis ta veiniklaasi².

Kapitalistlikus ühiskonnas on kuritegevus tihedas seoses alkoholi kuritarvitamisega. Seda näitavad kodanlike riikide ametlik statistika ja uurimused nii kuritegevuse põhjuste kui ka alkoholismi kohta.

1950. a. teatati Ameerika Ühendriikide ajakirjanduses, et 50—70 protsenti Ühendriikide vanglates karistust kandvatest isikutest olid kuriteo toime pannud seoses alkoholi tarvitamisega. Mõni aasta hiljem avaldatud andmeil tõusis see protsents 80-ni³.

Selles küsimuses pakub huvi ka Euroopa mõnede kodanlike riikide statistika.

Nii pani Soomes 1957.—58. a. 45 protsenti süüdimõistetutest kuriteo toime joobnud olekus, kusjuures alkoholi-joobe mõjul sooritati 76 protsenti tapmistest ja 73 protsenti kehavigastustest. Rootsis suurenes 1959. a. avaliku korra rikkumise ja joomise eest süüdimõistetute arv võrreldes 1953. aastaga peaaegu kaks korda. Šveitsis kasvas transpordivahendite juhtide poolt joobnud olekus põhjustatud avariide arv aastatel 1948—1959 kolmekordseks⁴.

¹ Rudolf Neubert, Jugend und Alkohol, Das aktuelle Traktat, Heft 3, Greifenverlag zu Rudolstadt, i. k. i. a., lk. 6.

² Robert C. Hendrickson, Youth in danger, New-York, 1956, lk. 40, tsit. teose Ф. С. Махов, Преступность несовершеннолетних в США и Англии, Москва 1964, lk. 49 järgi.

³ Vt. Г. А. Мендельсон, Ю. М. Ткачевский, viidatud teos, lk. 13.

⁴ Преступность в капиталистическом мире после второй Мировой войны, Москва 1963, lk-d 66—67, 81—82.

Aasta-aastalt on kodanlikes riikides kasvanud alaealiste poolt joobnud olekus sooritatud kuritegude arv. Nii suurenes Ameerika Ühendriikides aastatel 1946—1959 kuus korda kohtuotsuste arv kuritegudes, mis olid toime pandud 17 kuni 20 aasta vanuste isikute poolt joobnud olekus. Kuid ei või unustada, et tunduv osa selliseid kuriteoasju ei lähegi kohtusse, vaid lahendatakse politseis. Käsitledes kuritegevuse ja alkoholismi probleemi Rootsis, kirjutab üks sealseid autoreid, et Stokholmi noortekohtu istungil tuleb harva arutada asju, milles kuriteos süüdistatav poiss või tüdruk ei olnud kuriteo toimepanemise ajal alkoholi mõju all¹.

Alkoholi ja uimastusvahendite (narkootikumide) tarvitamine on iseloomulik eriti mitmesugustes kurjategijate bandides. Nende arv on reas kapitalistlikes maades suur. Nii tegutsesid Jaapanis ühe sealse ajalehe andmetel 1962. a. 4970 bandiitlikku organisatsiooni, kuhu kuulus 162 tuhat kurjategijat². New Yorgis arvatakse tegutsevat mitusada bandet, kuhu kuuluvad 12- kuni 18-aastased alaealised, kes alkoholi või narkootikumide mõjul riisuvad, röövivad, tekitavad kehavigastusi, vägistavad või isegi panevad toime tapmisi. Joobnud gangsterite banded on muutunud tõsiseks ohuks avalikule julgeolekule. Korduvalt on seda väitnud isegi kodanlike maade riigitegelased³.

Ameerika ajakirjanduses esineb sageli hämmastamapanevaid teateid joobnud alaealiste sadistlike kuritegude kohta.

Näiteks ühel õhtul tarvitasid kuus 15- kuni 17-aastast noorukit, nn. «Skalbiküttide» bande liiget alkoholi. Jäänud kiiresti purju, kõndisid pussidega varustatud «kütid» öösel tänavail, hirmutades vastutulijaid. Hommikul selgus, et nad olid tapnud kaks ja raskelt haavanud kuut inimest. Kohtus üks süüdistatavaist ütles, et neid ajendas kuritegevusele alkohol ja nende bande nimetus.

Ajakirjanduse ühes teises sõnumis öeldakse: «Njuujorklaste mass vaatas jahmunult surnud tütarlast. Kõigest kümme minutit tagasi tapeti viieteistkümnenaastane Theresa G. Ta langes Manhattan West Side'i noorte gangste-

¹ Vt. Elis Flodh, Rikollisuuden syiden tarkastelua, «Raitis Kansa», 1964, nr. 5—6, lk. 9.

² Vt. «Советская юстиция», 1963, nr. 4, lk. 31.

³ Vt. «Неделя», 1964, nr. 48, lk. 15

rite metsiku tulistamise ohvriks. Kriminaalasjade komisjonil õnnestus välja selgitada, et tulistamine oli uimastusvahendite tarvitamise jätkuks — kõik noored kurjategijad olid suitsetanud marihuanasigarette...» Kuid Theresa G. tapmine polnud hullunud noorukite ainuke kuritegu. Mõni tund hiljem pussitasid nad ühel Manhattani laste mänguväljakul kuuteistkümneaastast Robert Y-d.

Pärast mitmenädalast uurimist õnnestus politseil kinni pidada viis veretööst osavõtjat. Politsei aruandest loeme: «...kõik areteeritud on juba aastaid tarvitanud uimastusvahendeid. Alates neljateistkümnest eluaastast on nad suitsetanud sama järjekindlalt marihuanasigarette, nagu nad varem mälusid närimiskummi...»¹.

Ühe Ameerika Ühendriikides ilmunud raamatu andmeil on umbes pooled New Yorgis toimepandud kuritegudest kas otseselt või kaudselt seotud narkootikumidega. Ameerika sotsioloog K. Weinberg märgib oma töös «Sotsiaalsed probleemid meie ajal», et kõikidest õiguserikkujatest-narkomaanidest ei olnud 75. protsendil enne uimastusvahendite tarvitama hakkamist mingit tegemist ei kohtu ega politseiga². Teine kodanlik autor F. Sondern kirjutab: «Kurjategijate maailm demoraliseerib meie lapsi ning kasvatab narkootikumide abil tuhandeid kurjategijaid. Ta pressib meilt šantaaziga välja miljardeid dollareid... Kõige ohtlikum on see, et nad ostavad ära meie organeid, kes vastutavad õigusemõistmise eest»³.

Vaatamata sellele püüavad kapitalistlikud ärimehed oma kasumiha ja businessi huvides alkoholarvitamist kõikvõimalike vahendite abil levitada ja suurendada. Nende mõju all olev ajakirjandus, televisioon ja raadio teevad häbitult reklaami alkoholile igas võimalikus vormis. «Õllefirma reklaamil te näete lamavat valla päästetud juustega blondiini. Ta hoiab käes õllekannu ja naeratab võrgutavalt kogu maailmale. Miks on naisel vaja õlut juua voodis..., see pole kellelegi selge. Ja see pole tähtiski. Peaasi, et iga kord, kui ostja oma mõtetes on häälestunud blondidele naistele (aga veel parem, kui ka brünettidele), jooksb ta selle firma õlut»⁴.

¹ Vt. «Rahva Hääle», nr. 8, 12. jaanuar 1965.

² Vt. Ф. С. Махов, viidatud teos, lk. 51.

³ Vt. L. N. Mitrohhin, Ameerika miraažid, Tallinn 1964, lk. 217.

⁴ Sealsamas, lk. 137.

Los Angelese üliõpilased tegid kindlaks, et ühe nädala jooksul reklaamiti televisiooni kõige seitsme kanali kaudu alkoholi tarvitamist 784 juhul¹.

Alkohoolsete jookide reklaamimisele kulutatakse Ameerika Ühendriikides sadu tuhandeid dollareid aastas. Kuid see tasub end hiilgavalt: alkoholi müük annab kapitalistidele kolossaalseid kasumeid. Muinasjutulist tulu toob ka läänemaailmas tohutult levinud narkootikumidega kaubitsemine, millega rahvusvahelises ulatuses tegutsevad salaorganisatsioonid. Saksa ajakirjaniku Günter Prodöhli dokumentaaljutustusest «Seltskonna koorekiht» selgub, et igal aastal läheb «mustale turule» vähemalt 11500 tonni narkootilisi aineid². Heroiiniga kauplemisest saadav kasum ületab 50-kordselt tema omahinna tootmiskohal. Ameerika Ühendriikides aga kulutavad narkomaanid iga aasta üksnes heroini ostmiseks 300 miljonit dollarit³.

Ametlikult on Ameerika Ühendriikides narkootikumidega kauplemine keelatud, kuid kohalikud võimud sageli ei võta selle keelu rikkujaid vastutusele. See soodustab omakorda narkootikumide levikut. Alkohoolsete jookidega kauplemiseks on aga suured võimalused. Ameerika Ühendriikides ja Inglismaal on paljudes linnades ja asulates kõikvõimalikud baarid ning restoranid avatud peaaegu kogu ööpäev. Sisepääs on avatud igaühele, kes on vähemalt 14 aastat vana. Ja businessman mõtleb ennekõike dollarile, mitte kasvavale põlvkonnale. «Kui võiks viskit müüa rinnalastele piima asemel, oleksin ma ammu miljonär,» väitis Londoni ühe baari omanik küünilise avameelsusega⁴.

Kuid alkoholi ja narkootikumide levitamine ei teeni ainult monopolistide kasumihuve. Alkohol on olnud valitsevate klasside käes ka vahendiks, mille abil püütakse töötajaid eemaldada organiseeritud ja teadlikust võitlusest oma õiguste eest, laostada neid moraalselt ja täiendada gangsterite, streigimurdjate ning võõrleegionäride ridu. Samuti on reaktsioonilised ringkonnad alkoholi kasutanud koloniaal- ja sõltuvate maade rahvaste rahvusliku vabadusvõitluse õõnestamiseks, maa pärisrahva orjastamiseks ning oma võimu kindlustamiseks.

¹ Vt. «За рубежом», 1960, nr. 12, lk. 16.

² Vt. «Rahva Hääl», nr. 8, 12. jaanuar 1965.

³ Vt. L. N. Mitrohhin, viidatud teos, lk. 216—217.

⁴ Ф. С. Махов, viidatud teos, lk. 53.

Oleks ebaõige väita, et kapitalistlikes riikides üldse ei võidelda alkoholismi vastu. Alkoholi tarvitamist püüti piirata nii õiguslike kui ka muude vahenditega juba aastasadade või isegi -tuhandete eest. XIX sajandil algas mitmetes kodanlikes maades karskusliikumine, moodustati karskusseltse ja muid alkoholivastaseid organisatsioone, mis seadsid eesmärgiks saavutada alkoholsete jookide tarvitamise vähenemist või täiskarskust. Neid on loodud ja nad tegutsevad kapitalistlikes riikides ka tänapäeval, tehes vahel joomise vastu võitlemisel märkimisväärsed tööd.

Kodanlikes riikides on püütud piirata alkoholi müüki ka seadusandlikus korras. Nii kehtestati Rootsis juba 1865. a. kord, mille järgi alkoholsete jooke võisid müüa ainult heategevad organisatsioonid (tuntud nn. Göteborgi süsteemina). 1914. a. seati sisse nn. Bratisüsteem, mille järgi alkoholsete jooke võis omandada ainult vastavate kaardide alusel. Kaardisüsteemi kehtestamisele järgnenud esimestel aastatel vähenes alkoholsete jookide tarvitamine Rootsis 30 protsenti, kuid hiljem hakkas see jällegi suurenema, ületades lõpuks isegi endise taseme. Alkoholsete jookide tarvitamise ajutist langust ja sellele järgnenud uut tunduvat tõusu võib märgata ka teistes kapitalistlikes maades, kus on tehtud katsed tähendatud viisil piirata alkoholi tarvitamist¹.

Mõnedes maades on püütud ka nn. kohalike keeluseaduste abil pidurdada alkoholismi levikut, kuid kuna alkoholi on olnud võimalik sisse vedada naaberaladelt, ei ole ka see süsteem olnud efektiivne. Riigi kogu ulatuses kehtestati alkoholi keeluseadus (nn. «kuiv režiim») esmakordselt Islandis 1912. a., kuid 1923. a. kaotati see Hispaania survele, kes ähvardas loobuda ostmast Islandi kala, kui viimane ei osta Hispaania veine. Hispaania ja Portugali majanduslikul survele kukkus läbi ka Norras 1919. a. vastuvõetud keeluseadus. Soomes võeti alkoholi keeluseadus vastu juba 1907. a., kuid tsaarivõim ei kinnitanud seda. Seetõttu saadi see seadus kehtestada alles aastal 1919. Selle mõjul alkoholi tarvitamine küll vähenes, kuid kohe levines ka puskariajamine ja salaviina sissevedamine, mistõttu keeluseadus tühistati 1932. a. Ameerika Ühendriikides otsustas esialgselt keeluseaduse vastuvõtmise iga osariik omaette. Nii kehtestati Maine'i osariigis keeluseadus

¹ Vt. Алкоголизм, БСЭ, второе изд., 2. kd. lk. 117—118.

juba 1851. a. Hiljem võeti selline seadus vastu ka paljudes teistes osariikides. 1919. a. kehtestati keelusüsteem (nn. «kuiv seadus») föderaalseadusandlusega kõikides osariikides. Kuid alkohoolsete jookide tarvitamise esialgse vähenemise kõrval ilmnes juba paari aasta pärast teine tendents: viina, veini ning nende surrogaatide ebaseaduslik tootmine ja salaviina sisseveo pidev laienemine. Sellega kaasnes alkoholist põhjustatud surmajuhtumite ja joobnud oleku pärast areteeritute arvu kasv. 1932. a. detsembris tühistas Ameerika Ühendriikide kongress keeluseaduse, sest tema efektiivsus oli loodetust palju väiksem. Kaasajal on keeluseadus ette nähtud Ameerika Ühendriikides vaid mõnes osariigis, samuti osaliselt ka Indias. Pärast Teist maailmasõda on reas kodanlikes maades kerkinud esiplaanile just võitlus alkoholi liigtarvitamise vastu.

Kapitalistlikus ühiskonnas puuduvad objektiivsed eeldused nii alkoholismile kui ka kuritegevusele lõpu tegemiseks. Radikaalne võitlus alkoholismiga satub paratamatult vastuollu alkoholitootmise ja -kaubastamisega tegelevate monopolistlike ringkondade huvidega.

2. Kuritegevuse põhjustest ja alkoholismist NSV Liidus

NSV Liidus kaotati sotsialismi ülesehitamisega kuritegevuse sügavamad sotsiaalsed juured. See võimaldab meil teha lõpu kuritegevuse pidevale kasvule ja rajada alus selle vähenemiseks. Nii on NSV Liidus kuritegevus vähenenud viimase kolme aastakümne vältel rohkem kui 2 korda¹.

Selline protsess, mis on täiesti seaduspärane, ei kulge aga ühtlaselt ja ilma kõikumisteta. Esineb olulisi erinevusi üksikute kuriteoliikide dünaamikas, samuti kuritegevuse tasemes erinevates vabariikides, oblastites, linnades ja rajoonides. Mõnes paikkonnas võib kuritegude arv teataval ajavahemikul väheneda rohkem kui mujal, kuid ta võib aga ka suurened. Nii näiteks vähenes Narva linnas kuritegevus 1964. a. rohkem kui 8 protsenti 1963. aastaga võrreldes. Moskvas vähenes 1963. a. kuritegude arv 22,8 protsenti 1962. aastaga võrreldes². Alaealiste kuritegevus

¹ Заседание Верховного Совета СССР IV созыва (шестая сессия). Стенографический отчет, Москва, 1957, lk. 634—635.

² Vt. «Советское государство и право», 1964, nr. 8, lk. 89.

on meie vabariigis viimaseil aastail teatavate kuriteoliikide osas mõnedes rajoonides kasvanud. Ka Läti NSV-s oli kuuekümnendatel aastatel kriminaalvastutusele võetud isikute hulgas alaealiste erikaal suurem kui keskmiselt NSV Liidus ¹.

Nõukogude ühiskonnas ei ole enam orgaanilist ja paratamatut seost kuritegevuse ja ühiskondliku korra olemuse enese vahel. See aga ei tähenda veel, et meil puuduksid kuritegevuse põhjused ja soodustavad tingimused üldse. Kui see oleks nii, siis ei esineks enam üldse tapmisi, kehavigastusi, röövimisi, vargusi, vägistamisi jt. kuritegusid. Kahjuks neid aga esineb ja neile tuleb teha lõpp.

Kuritegevuse likvideerimiseks on tarvis teada neid nähtusi, mis kuritegude toimepanemist põhjustavad ja soodustavad. Kõrvaldamata neid nähtusi ei ole kuritegevust võimalik kaotada. Sellepärast partei, seades ülesandeks kuritegevuse likvideerimise, märgib ka kõigi põhjuste kõrvaldamist, mis Nõukogude ühiskonnas kuritegevust tingivad ².

Viimastel aastatel on meie maal pööratud suurt tähelepanu kuritegevuse põhjuste ning kuritegude toimepanemist soodustavate tingimuste uurimisele ja nende kõrvaldamiseks vajalike abinõude rakendamisele. Sellega tegelevad nii prokuratuuri- ja kohtuorganid kui ka spetsiaalsed uurimisinstituudid ja juriidilised õppeasutused. Intensiivselt on hakanud arenema nende küsimustega tegelev kriminaalõigusteaduse eriharu — nõukogude k r i m i n o l o o g i a.

Kuritegude põhjuste käsitlemisel ei või piirduda üksnes viitega minevikuiganditele ja kapitalistliku ümbruse mõjule, nagu seda esines varematel aastatel. On tarvis analüüsida kuritegevust esilekutsuvaid kõiki fakteid ja välja selgitada nende osatähtsus kurjategija isiksuse kujunemisel. ³

Loomulikult on kuritegevuse esinemise üheks põhjuseks ka kapitalistliku süsteemi säilimine. Imperialistlike ringkondade nõukogudevaenuliku tegevuse tagajärjel on meil

¹ Vt. Г. А. Клява, «Благородная задача общества строителей коммунизма, «Коммунистическое воспитание подрастающего поколения и предупреждение правонарушений несовершеннолетних», Рига 1963, lk. 17—18.

² Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 97.

³ Vt. «Коммунист», 1963, пр. 16, lk. 33.

toime pandud peaaegu kõik eriti ohtlikud riiklikud kuri- teod. Imperialistlikud ringkonnad on saatnud meie maale spioone ja diversante, kasutades sellel eesmärgil isegi diplomaatilist esindust ja turismi. Välismaa luure- organid on püüdnud värvata agente ka mõnede moraalselt laostunud nõukogude kodanike hulgast, kallutades neid kodumaa reetmisele. Üksikuil juhtudel on see neil isegi õnnestunud, nagu näitas ka 1963. a. toimunud Penkovski protsess.

Kuritegevuse vähenemist pidurdas NSV Liidus ka impe- rialistide poolt pealesunnitud Suur Isamaasõda, mis jättis miljonid meie lapsed isata ning koduta. Hitlerlased purus- tasid ja röövisid paljaks 1710 linna, muutsid varemeiks või põletasid maha üle 70 000 küla, mille tõttu jäid pea- varjuta umbes 25 miljonit inimest. Sõja läbi tekitatud mate- riaalne kahju moodustas kokku umbes 2600 miljardit rubla. Sõja tagajärjel langes paratamatult rahva elatus- tase, lagunesid paljud perekonnad ja tekkisid lüngad noor- soo kasvatamisel. Kõik see pidurdas Nõukogudemaa edasi- liikumist kommunismi poole rohkem kui kümne aasta võrra¹, ja takistas teataval määral ka kuritegevuse vähe- nemist. Kapitalistlik ümbrus pidurdab praegugi kuritege- vuse vähenemist sellega, et me oleme sunnitud tegema suuri majanduslikke kulutusi riigikaitseks, selle asemel, et neid kasutada elatus- ja kultuuritaseme tõstmiseks või kas- vatustööks.²

Nõukogude ühiskonnas on kuritegude vahetuks põhju- seks peamiselt mitmesugused ühiskonnavastased vaated, tavad ja harjumused, mis avalduvad kurjategija isiksuse negatiivsete omadustena, nagu eraomaniku hingelaad, ahnitsemine, toorus, julm hoolimatus teiste suhtes, tööpõl- gus ning parasitism, alkoholism jt. kommunistliku moraali ja õigusteadvusega vastuolus olevad nähtused.³

Kuna sellised arusaamad ja tavad iseenesest on sot- sialistlikule ühiskonnakorrale võõrad, siis tekib küsimus, miks nad ei ole meilt veel kadunud.

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku partei ajalugu, Tallinn 1959. lk. 519.

² Vt. P. Vihalem, Sotsialistliku seaduslikkuse probleeme ja vaba- riikliku seadusandluse kodifitseerimise ülesandeid, Kodifitseerimise küsimusi Eesti NSV-s, «Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised», vihik 84, Tartu 1960, lk. 23.

³ Vt. Советское уголовное прав, Часть общая (Всесоюзный юри- дический заочный институт), Москва 1964, lk. 66 jj.

Mõnikord seletatakse nende negatiivsete nähtuste säilimist ainuüksi inimese teadvuse arengu üldise mahajäämisega ühiskondliku olemise arengust, samuti ka kodanliku ümbruse (näit. propaganda) mõjuga. Tõsi, neid tegureid ei tohi alahinnata. Imperialistlikud ringkonnad, panes käesoleval ajal pealootuse ideoloogilistele diversioonidele, kasutavad mitmesuguseid teid ja viise selleks, et säilitada ja elustada vanu arusaamasid ning sisendada meie inimestesse kodanlikku elulaadi. NLKP Keskkomitee juuniplenumil (1963. a.) räägiti näiteks Lääne-Saksa ajakirjast «Aussenpolitik», kus kirjutatakse otse küünilise avameelsusega: «On tarvis kasutada kõiki tänapäeva propaganda vahendeid ja psühholoogilise võitluse osavaid võtteid, on tarvis juurutada meie moraali ja ideoloogiat kommunistliku leeri maade elanikkonna ühiskondlikus teadvuses. Kasutades rahvuslikke erinevusi, usulisi eelarvamusi ning inimlikke nõrkusi — kadedust, naiselikku edevust ja naudinguhimu —, on vaja arendada indiferentsust kommunistliku riigijuhtimise eesmärkide suhtes.» Õnnestub kodanlikul propagandal üksikute inimeste, eriti noorte meeli köita ja nendes süvendada sotsialismile võõraid ja vaenulikke harjumusi, võib see kaheldamatult viia neid konflikti seadustega või isegi kuritegevusele.

Seepärast on tänapäeva tingimustes partei ideoloogilise kasvatustöö peaülesandeks tõsta ka poliitilist valvsust, arendada laialdast pealetungi imperialistlikule ideoloogiale ja minevikuiganditele inimeste teadvuses.

Kuid sotsialismile võõraste ja vaenulike harjumuste säilimist ei saa seletada üksnes eeltooduga. Nende eksisteerimise objektiivseid põhjusi on ka meie ühiskonnas endas, sest isiksuse kujunemine sõltub mitte ainult ühiskondliku korra iseloomust, vaid ka sellest vahetust keskkonnast (perekond, kaaselanikud, töökoht jne.), mis iga inimest ümbritseb.¹

Inimese kujunemine toimub mitte ainult kasvatusel, vaid ka tema vahetu arengumiljöö mõjul. Inimese elu konkreetsetes tingimustes võib esineda selliseid negatiivseid nähtusi, mis vastavates seostes ja olukordades etendavad määravat osa tema vääral kujunemisel ja kuritegelikule teele sattumisel. Neid negatiivseid nähtusi nimetatakse kuriteo

¹ Vt. «Коммунист», 1963, nr. 3, lk. 6.

toimepanemist soodustavaks asjaoludeks (konkreetseteks põhjusteks või tingimusteks)¹. Nendeks võivad olla ebanormaalne olukord perekonnas (näit. laste kasvamine vanemateta), puudused kodus kasvatuses (näit. laste järelevalvetus, täiskasvanute halb eeskuju, amoraalne eluviis, toorus, joomine jne.), kasvatustöö madal tase kollektiivis (koolis, töökohal jne.). Seepärast ongi kasvatustöö puuduste kõrvaldamine kuritegevuse likvideerimise üheks tähtsamaks tingimuseks.

Kuriteo toimepanemise soodustavaks tingimuseks võivad vahel olla ka materiaalsed laadi asjaolud (näit. oma kvalifikatsioonile vastava töö mitteleidmine elukohas, mitteküllaldane materiaalne kindlustatus suure perekonna tõttu, halvad korteritingimused või muud elu-olustikulised raskused jne.). Ehkki selliste asjaolude osatähtsus meil järjest väheneb, ei või neid siiski alahinnata. Mitte asjatult ei nimetata Partei programmis kuritegevuse likvideerimise ühe tingimusena ka töötajate materiaalse heaolu tõusu. Juba Feliks Dzeržinski märkis, et kuritegevusest vabaneme üksnes sel teel, et parandame üldist heaolu, likvideerime laose, arendame tootmist, suurendame töötasu, alandame tootmiskulusid, tõstame tööviljakust, suurendame ja tugevdame ühiskondlikkuse ja vastutuse tunnet.

Kuritegevust soodustavateks asjaoludeks on ka puudused, mis esinevad veel meie riigiaparaadi üksikute lülide töös. Nii näiteks varade usaldamine ebaausate isikute kätte, põhjendamatult suured loomuliku kao normid, puudused materiaalsete väärtuste hoidmisel ja kontrollimisel jms. loovad soodsaid tingimusi riisumiseks; vead kaubanduse ja transpordi organiseerimisel, samuti puudused mõnede kaupade (tagavaraosade jne.) tootmise planeerimisel võivad soodustada spekulatsiooni, eraettevõtjalikku tegevust ja teisi majandusalaseid kuritegusid. Sageli ei ole selliste soodustavate asjaolude väljaselgitamine ja kõrvaldamine raske, kuid sellega saavutaksime vastavate kuritegude vähenemise. Seepärast on vaja uurida üksikasjaliselt ka seda «... kuidas ja missugusel teel võivad nõukogude riigiorganid, asutused ja ettevõtted luua sellise olukorra, kus kuritegevus järsult väheneb või teatavatel

¹ Vt. A. С. Шляпочников, О классификации обстоятельств, способствующих совершению преступлений, «Советское государство и право», 1964, nr. 10, lk. 96.

aladel hoopis kaob»¹. Võimalusi on neil selleks kaheldamatult.

Kuritegevuse likvideerimine nõuab riigiorganite, ühiskondlike organisatsioonide ja kogu nõukogude üldsuse kooskõlastatud jõupingutusi, sügavalt läbimõeldud vahendite kasutamist, sihikindlat ning plaanipärast tegutsemist.

Rangeid karistusvahendeid tuleb kohaldada isikuile, kes panevad toime eriti ohtlikke kuritegusid või kes tõrksalt ei lõpeta oma kuritegelik-parasiitlikku eluviisi. Kuid isikute suhtes, kes on juhuslike asjaolude tõttu pannud toime kuriteo, mille ühiskonnaohtlikkus ei ole suur ja keda saab parandada ilma kriminaalkaristuseta, tuleb kohaldada ühiskondliku mõjutamise vahendeid.

Peatähelepanu tuleb pöörata profülaktikale — kuritegude ärahoidmisele. See abinõu on humanne ja igati vajalik. Kuritegude ärahoidmisel jäävad ära nende läbi põhjustatud kahjulikud tagajärjed, mida pärast kuriteo toimepanemist sageli pole enam võimalik hüvitada. Jäävad ära ka kulutused, mida riik kannab seoses toimepandud kuritegude avastamise, uurimise ja süüdlaste poolt karistuse kandmisega. Töötades ausa kodanikuna vabaduses on igaüks ühiskonnale kasulikum kui kinnipidamisasutuses. Seepärast on mõistetav, miks Nõukogude ühiskonnas on profülaktika kuritegude vastu võitlemisel esikohal.

Kuritegude ärahoidmine ei ole võimalik ilma otsustava võitluseta joomise vastu. Meie maa mitmetes paikondades teostatud uurimused näitavad veenvalt, et alkoholi liigtarvitamine on kaasajal valdavama enamuse kuritegude toimepanemise konkreetseks põhjuseks või nende toimepanemist soodustavaks tingimuseks. Sellele juhtis tähelepanu NSV Liidu Ülemkohtu esimees A. Gorkin oma kõnes NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgul 25. detsembril 1958. a., märkides, et NSV Liidu Ülemkohtus uuritud materjalide järgi on üle 90 protsendi huligaansusi toime pandud ebakaines olekus, 70 protsenti tahtliku tapmise eest süüdimõistetuid on kuriteo toime pannud joobnult.² Samuti näitab kohtupraktika üldistamine, et 72,6 protsenti röövimistest on sooritatud alkoholijoobes või alkoholsete jookide hankimise eesmärgil.³

¹ P. Vihalem, viidatud teos, lk. 23.

² «Правда», 27. detsember 1958. a., nr. 361.

³ Vt. «Бюллетень Верховного Суда СССР», 1959, nr. 6, lk. 2.

Vene NFSV-s 1964. a. pandi joobnud olekus toime 65 protsenti tapmistest ja teistest ohtlikest kuritegudest, samuti 71 protsenti ülrasketest kehavigastustest ja 63 protsenti mitmesugustest vägivallategudest isiku kallal.¹

Alkoholismi ja kuritegevuse tihedat seost kinnitab ka meie vabariigi kohtupraktika. Nii panid Eesti NSV-s kuriteo toime joobnud olekus 1963. a. 42,7 protsenti ja 1964. a. 48 protsenti süüdimõistetutest.

Alkoholism tekitab kommunismi ehitavale ühiskonnale määratu suurt kahju. Ta põhjustab raskeid õnnetusi inimestega, kahjustab inimeste tervist, tekitab suurt kahju rahvamajandusele, purustab perekonnaelu, soodustab isiksuse halbade omaduste kujunemist ning lõppkokkuvõttes võib inimese viia moraalsele laostumisele ja kuritegevusele.

Alkoholi liigtarvitamine põhjustab ka perekondades majanduslikke raskusi ja kõige tõsisemaid puudusi laste koduses kasvatuses. Joomisest tingitud raske olukord või vanema halb eeskuju viivad sageli alaealisi konflikti moraali- ning õigusnormidega.

Tekib küsimus, mis tingib siis alkoholi ja kuritegevuse nii tiheda seose. See on seletatav ennekõike alkoholi kahjuliku mõjuga inimese kõrgemale närvitalitlusele. Tugeva narkootilise aina avaldab alkohol (isegi väiksemates kontsentratsioonides) pidurdavat mõju kõrgemale närvitalitlusele, kahjustades esmajärjekorras kõige tundlikumaid, kõige kõrgemini arenenud psüühilisi funktsioone — teist signaalsüsteemi.² Kuna alkohol halvab pidurdust ja põhjustab tingreflekside langust, siis nõrgenevad või kaovad pikaajalise kasvatus ja kogemuste varal saadud väärtuslikud omadused, mis aitavad inimesel konkreetsetes olukorras õigesti orienteeruda ja sobivalt käituda. Alkoholi mõjul nõrgeneb enesekriitika ja -kontroll, kuid tugevneb ärritatus ja vallandub instinktiivne psüühika. Seetõttu kaotab alkoholi tarvitane oma tavalise korrektsuse: ärritub tühistel põhjustel, annab voli madalatele instinktidele, väljendub ja käitub ebaviisakalt, sattudes kergesti konflikti ühiselureeglite ja õigusnormidega.

Muidugi ei või eeltoodust teha järeldust, et igale alkoholi tarvitamise või isegi liigtarvitamise juhtumile järgneks

¹ «Известия», 27. juuni 1965. a. nr. 150.

² Vt. E. Karu, Alkohol ja psüühika, «Säästkem oma tervist», (ENSV PTTLU brošüür nr. 303), Tallinn 1961, lk. 11; vt. ka samas G. Kingisepp, Alkoholi farmakoloogilisest toimest, lk. 5 jj.

paratamatult ühiselureglite rikkumine või kuriteo toimepanemine. Palju oleneb siin kaheldamatult iga inimese isiksusest, tema iseloomujoontest, üldkultuurilisest tasemest ja teadlikkusest, samuti ka tervislikust seisundist ja muudest asjaoludest. Mõnel alkoholi tarvitajal säilib sise mine pidurdus kauem kui teistel, mistõttu ta suudab ka oma käitumist paremini valitseda.

See ei tähenda, et ühed võivad liialdada alkoholi tarvitamisega, teised mitte, et ühed purjujoomisel enesevalitsemist kunagi ei kaota, teised aga kaotavad. Elu ja kohtupraktika pakuvad järjest uusi näiteid selle kohta, kuidas mõnigi enesele kindel inimene võib tugevasti joobnuna panna toime raskeid kuritegusid.

Kui lühike on tee alkoholi liigtarvitamisest kuriteoni — seda vaatleme järgmises peatükis.

Alkoholi tarvitamine on ühiskondlikult ja riiklikult oluline probleem, mis nõuab tõhusat ja tõrjulist poliitikat. Alkoholi tarvitamine on üks peamisi põhjuseid, mis viivad inimese füüsilisele ja vaimsele häirele, perekondlikule häirele ja sotsiaalsele häirele. Alkoholi tarvitamine on ka üks peamisi põhjuseid, mis viivad inimese kuriteo tegevusse. Alkoholi tarvitamine on seega ühiskondlikult ja riiklikult oluline probleem, mis nõuab tõhusat ja tõrjulist poliitikat.

Alkoholi tarvitamine on ühiskondlikult ja riiklikult oluline probleem, mis nõuab tõhusat ja tõrjulist poliitikat. Alkoholi tarvitamine on ka üks peamisi põhjuseid, mis viivad inimese kuriteo tegevusse. Alkoholi tarvitamine on seega ühiskondlikult ja riiklikult oluline probleem, mis nõuab tõhusat ja tõrjulist poliitikat.

II peatükk

ALKOHOLISM KURITEGEVUSE PÕHJUSENA JA KURITEGEVUST SOODUSTAVA TINGIMUSENA NSV LIIDUS

1. Alkoholismi seos kuritegude toimepanemisega

Kus esineb alkoholi liigtarvitamist, sealt sageli ei ole kuritegugi enam kaugel. Seda teavad hästi juristid, sest harva võib kuulda kohtusaalis või uurimisorganeis kuriteost, mille toimepanemine poleks otseselt või kaudselt joomisega seotud.

Enamikul juhtudel võib seost alkoholi ja kuriteo toimepanemise vahel selgesti märgata. Mõnikord võib see seos olla aga üpris varjatud ning ilmned a alles põhjalikul tutvumisel teo kõigi asjaolude ja süüdlase isiksusega. [Kõige selgemalt avaldub seos alkoholismi ja kuriteo vahel siis, kui viimane on toime pandud joobeseisundis. Seda esineb tihti huligaansuse, tapmise, kehavigastuse, miilitsatöötajale või rahvamalevlasele vastuhakkamise ja transpordiohutuse rikkumise puhul. Alkoholi liigtarvitamine on harilikult nende kuritegude joobeseisundis toimepanemise vahetuks põhjuseks.]

Sageli põhjustab alkoholi liigtarvitamine ka varguste, omastamiste ja muude varavastaste kuritegude toimepanemist: süüdlane riisub alkohoolseid jooke, samuti muud vara, selleks et hankida vahendeid kas alkoholi ostmiseks, alkohoolsete jookide varasema tarvitamise tõttu tekkinud puudujääkide või toiduainete muretsemiseks, kuna alkoholi ostmise tõttu ei jäänud enam elatusvahendeid.

Esineb ka juhtumeid, et tahtlus kuriteo toimepanemiseks (näit. kättemaksu motiivil tapmiseks) tekib küll kaines olekus, kuid oma kavatsuse realiseerimiseks ei jätku kurjategijal julgust. Seda ammutab ta siis viinapudelist. Sellis-

tel juhtudel on alkoholi tarvitamine kahtlemata kuriteo toimepanemist soodustavaks tingimuseks.

Alkoholismi ja kuritegevuse vaheline seos ei väljendu aga ainult kuritegude toimepanemises jooanud olekus. Süstemaatiline joomine mõjutab sügavalt inimese üldist moraalset palet, ahendab vaimseid huvisid ja nüristab tundeelu. Joomise tõttu võivad inimeses välja kujuneda mitmesugused negatiivsed omadused ning halvad kalduvused, nagu tahtenõrkus, printsiibitus, «nahahoidmine», pidurdamatus, toorus, kombelõtvus jms., mis soodustavad kuritegude toimepanemist.

Alkoholi liigtarvitamine võib soodustada kuritegude toimepanemist ka sel juhul, kui kurjategija ise on küll kaine, kuid kuriteo sooritamisel kasutab ära kannatanu viibimist ebakaines olekus. Näiteks kod. A., lahkunud hilisõhtul tugevasti jooannuna teemajast, ei olnud enam suuteline koju minema, vaid kukkus teeäärseesse kraavi ja jäi sinna magama. Juhuslikult mööduv retsidivist, kasutades jooannu sügavat und, varastas talt käekella, dokumendid ja raha. Kuid jooanneseisundis viibivad isikud võivad kergesti sattuda ka tapmistele, kehavigastustele ja teiste ühiskonnaohtlike tegude ohvriks, mis sageli on toime pandud nende endi juhuslike joomakaaslaste poolt.

Milliseid seoseid võib veel esineda alkoholi ja kuriteo vahel, selle kohta pakub kohtupraktika mitmekesiseid näiteid. Kuritegevus võib omakorda näiteks põhjustada ka joomise levikut, viimane omakorda aga jällegi uute kuritegude toimepanemist. Kod. S., sattunud juhuslikult pöödnud joodikute ja kurjategijate A. ning L. mõju alla, nõustus viimaseid abistama sotsialistliku omandi riisumisel. Seni ei tarvitanud kod. S. alkoholi peaaegu üldse, ja kui ta seda vahel harva tegigi, siis väga mõõdukalt. Pärast riisumise toimepanekut sai ka S. «vaevatasuks» suurema summa raha. Ta tundis hirmu kuriteo võimaliku avastamise ja sellele järgneva karistuse ees. Seepärast hakkas ta jooma, et viinauimaski unustada hirmu ja rahustada oma südametunnistust kas või hetkekski. Kuid joomine muutus kiiresti harjumuseks. Kuna A-lt ja L-lt saadud raha oli varsti otsas, astus kod. S. nendega uuesti kuritegelikesse sidemetesse, kuid nüüd juba lootuses saada alkoholi jaoks raha.

Järelikult on alkoholi liigtarvitamine ja kuritegevus mitte ainult teineteisega tihedalt seotud, vaid sageli ka

vastastikku tingitud. Seepärast nõuab võitlus kuritegevusega ka otsustavat võitlust joomise vastu, ja ümberpöörduvalt.

Alkoholi liigtarvitamine põhjustab või soodustab mitmesuguste kuritegude toimepanemist. Kõige sagedamini viib see aga huligaansuste toimepanemisele. Seepärast alustamegi küsimuse lähemat vaatlust huligaansusest.

2. Alkoholism ja huligaansus

Nõukogude kriminaalõiguse järgi on huligaansus ühiskondliku (avaliku) korra jäme rikkumine, mis väljendab ilmset lugupidamatust ühiskonna vastu. Ta võib avalduda näiteks teiste kodanike põhjuseta tülitamises, nende kehalise puutumatus rikkumises, avalike kohtade rüüstamises, mürgeldamises, korratuste tekitamises, raurikkumises jne. Olenevalt süüdlase teo iseloomust ja tagajärgedest eristab kehtiv seadusandlus kolme liiki huligaansust: pishuligaansus, huligaansus ja kuritahtlik huligaansus. Esimest karistatakse üldreeglina halduskorras või arutatakse asja seltsimehelikus kohtus, huligaansuse kahe viimase liigi eest on kehtestatud kriminaalvastutus (KrK §-d 195 ja 196).

Huligaansus on käesoleval ajal veel üks levinumaid kuriteoliike, moodustades nii kogu meie vabariigis kui ka üksikutes linnades ning rajoonides võrdlemisi suure osa toimepandud kuritegudest. Nii moodustasid Eesti NSV-s süüdimõistetute üldarvust huligaansuse eest süüdimõistetud 1963. a. üle 17 protsendi, 1964. a. — 20 protsenti, Tartu linnas aga 1963. a. 6 protsenti, 1964. a. üle 15 protsendi. Suhteliselt rohkem on huligaansust esinenud linnades (Narvas, Kohtla-Järvel jm.). Kui süüdimõistetute arv suurema osa kuriteoliikide puhul on pidevalt vähenenud, siis huligaansuse eest süüdimõistetute osas ilmneb üksikutes kohtades isegi teatav kasvutendents. Lõpu tegemine huligaanitamistele on aga kuritegevuse vastu võitlemise üheks tähtsamaks ülesandeks.

Eesti NSV viimaste aastate kohtupraktika üldistamine huligaansuse asjades näitab, et üle 95 protsendi süüdimõistetutest panid toime huligaanseid tegusid joobnud olekus. Enamik huligaansuse eest süüdimõistetuid on vähese hari-

duse ning madala kultuuritasemega] võtavad passiivselt osa ühiskondlikust elust ning tarvitavad alkoholi süsteemiliselt. Paljud nende hulgast on kroonilised alkohoolikud.] Nii näiteks kohaldati meie vabariigi kohtute poolt 1964. a. III kvartalis alkoholivastast sundravi umbes ühele viiendikule huligaansuse eest süüdimõistetud isikutele.

Kõige sagedamini huligaanitsetakse jooanud olekus tänavatel, parkides jm. avalikes kohtades, tihti alkohoolsete jookide müügi- või tarvitamiskohtades või nende vahetus läheduses. Sageli eelneb huligaanitsemisele kaubanduseeskirjade rikkumine — alkohoolsete jookide müümine jooanud isikutele. Nii näiteks pani kod. L. 1964. a. augustikuus toime kuritahtliku huligaansuse. Kohtla-Järve linnas ühe söökla puhvetis varsti pärast seda, kui puhvetimüüja oli juba tugevasti jooanud mehele ulatanud veel ühe pudeli veini. Samuti müüdi ülemääraselt alkoholi Tallinna restoranis «Nord» 1964. a. juunikuus kodanikele R-le ja E-le, kes viibisid restoranis raske joobe seisundis. Väljudes panid nad restorani sissekäigu juures toime kuritahtliku huligaansuse.

Kuna jooanud isikutele alkoholi müümine viib sageli huligaansuste ja muude kuritegude toimepanemiseni, peavad kaubandustöötajad selles osas täitma kehtestatud eeskirju eriti täpselt. Nende eeskirjade kuritahtlikku rikkumist tuleb aga karistada rangelt.

Huligaansuse üheks ohtlikumaks vormiks on huligaanide poolt kodanike kallal füüsilise vägivalda tarvitamine — nende löömine, peksmine või kehavigastuse tekitamine.

Alkoholi liigtarvitamise tagajärjel võib inimene muutada tooreks või isegi julmaks. Ta muutub agressiivseks ja kättemaksuhimuliseks, sattudes seetõttu ümbruskonnaga kergesti konflikti. Selline isik katsub algatada tüli esimese ettejuhtuva kodanikuga selleks, et talle kallale tungida. Ta võib asuda oma kavatsuse elluviimisele isegi siis, kui juhuslik ettesattunu tema provotseerimisele ei reageeri.

Tallinna Linna Kalinini Rajooni Rahvakohtu poolt mõisteti kuritahtliku huligaansuse eest süüdi kod. T., kes jooanud olekus tungis 1964. a. koos oma sõbraga tänaval kallale võõrale meeskodanikule, paiskas ta rusikahoopidega tänavale maha ja peksis teda metsikult. Kannatanuks osutus huligaanidele juhuslikult ettesattunud isik, kelle käitumine milgil määral ei andnud alust kallaletungiks.

Kuid sageli tarvitavad huligaanid vägivalda kodanike suhtes, kes püüavad neid korrale kutsuda. Kod. S. võttis joonnud olekus 1964. a. ühel suveõhtul huligaansel ajendil Viljandi Ehitus-Montaaživalitsuse hoovilt traktori ja hakkas sellega ringi sõitma. Kui kod. K. teda keelas, haaras S. traktorivända ja püüdis sellega K-d lüüa. Lähedal olev kod. T. takistas seda, võttes huligaanilt traktorivända. Pärast seda hakkas S. kod. T-d sõimama ja lõi teda taskunoaga, tekitades talle kerge terviserikkega kehavigastuse, mistõttu kannatanu oli kolm nädalat töövõimetu.

Huligaansus ja ühiselureeglite rikkumine võib kujuneda eriti ühiskonnaohtlikuks siis, kui avalikus kohas viibib palju joonnuid. Tühinegi arusaamatus võib sel juhul põhjustada suuri kaklusi. Seda näitab ka viimaste aastate kohtupraktika.

1961. a. seisis Tartu Linna Rahvakohtu ees grupp noormehi, kes olid otsustanud joonnud olekus minna Kunstikooli aastapäevapeole. Kuna kutsumata purjus külalissi sisse ei lastud, siis solvasid noormehed peokorraldajaid ja läksid nendega tülli. Üks korrarikkujatest lõi üht õpilast noaga, teine viskas kiviga lähedal viibivat peokülalist, ülejäänud noormehed rikkusid jämedalt avalikku korda muul viisil.

Veelgi raskem kuritegu leidis aset mõned aastad tagasi Rapla rajoonis, kus suvel korraldati naaberrajoonide ühinoomakasvatuspäev. Paljud meestest olid pärast ametlikku osa purjus, kuna kahes kioskis müüdi alkohoolseid jooke. Nagu eeluurimisel ja kohtus selgus, sai kogu lugu alguse tühisest vahejuhtumist kioski juures, kus üks naaberrajooni joonnud mees püüdis vägijooki osta väljaspool järjekorda. Keegi kohaliku sovhoosi töötajatest tõukas teda kioskest eemale. Mõned juuresolijad sekkusid tüllisse. Kui keegi hõikas: «Meie mehi pekstakse,» siis oli sellel «üleskutsel» joonnud meestele nii suur mõju, et puhkes üldine kaklus. Peksti üksteist teivaste ja pudelitega, loobiti kividega, isegi noad välkusid. Pärast löömingut tuli 2 sovhoositöötajat toimetada «lahinguväljalt» haiglasse. Mõlemad olid saanud noahaavu, kusjuures ühe vigastused olid väga tõsised. Lõhkilöödud päid ja muhke oli aga mitmetel. Selles asjas anti kohtu alla 5 isikut — kaklusest osavõtjat.

Eesti NSV kohtupraktika üldistamine näitab, et suur arv huligaansusi pannakse toime isikute grupi poolt.

1964. a. III kvartalis olid selle kuriteo eest süüdimõistetutest 25 protsenti süüdi grupilises huligaansuses. Kooskõlas Eesti NSV KrK §-ga 38 on huligaansuse toimepanemine organiseeritud grupi poolt karistuse määramisel vastutust raskendavaks asjaoluks.

Mitte alati ei väljendu aga joobnute huligaanitsemine kaaskodanike löömisel, peksmisel või neile kehavigastuse tekitamisel. Sageli purustavad huligaanid üldkasutatavates kohtades riigi või ühiskonna vara või panevad toime muid avaliku korra vastu suunatud tegusid, mis teravalt riivavad teiste inimeste sündsustunnet.

Tihti huligaanitseatakse mitte üksnes tänavatel, väljakutel või muudes avalikes kohtades, vaid ka ühiselamutes ja kommunaalkorterites. Eesti NSV-s 1964. a. III kvartalis huligaansuse eest süüdimõistetutest oli ligi kolmandik kuriteo toime pannud korterites, kusjuures üle viiendiku huligaansustest oli saanud alguse perekondlikest tülidest. Tüüpiline on neil juhtudel, et joobnud perekonnapea korteris skandaalitseb, rikub pidevalt naabrite rahu, takistab üldkasutatavate ruumide tarvitamist, peksab naist, lapsi või appiruttavaid naabreid ning hakkab isegi vastu kohalekutsutud miilitsatöötajale.

Näiteks kodanik A., kes varem oli karistatud pisihuligaansuse eest, jõi 1964. a. koos oma töökaaslasega alkohoolseid jooke Tartu Ehitusvalitsuse ühiselamus. Joobnud olekus hakkas ta märatsema, sõimas ja lõi teisi ühiselamus viibijaid ning hakkas vägivallaga vastu kohalekutsutud miilitsatöötajale.

Raske huligaansuse panid 1964. a. suvel toime ka Pärnu Ehitusvalitsuse meestöölised T. ja Ts. Nad jõid ühiselamus alkohoolseid jooke, hakkasid purjuspäi lärmama, rikkusid ühiselamu elanike rahu ning lõpuks hakkasid omavahel kaklema. Ühiselamusse kutsutud miilitsatöötajate korraldust T. ja Ts. ei täitnud, vaid osutasid neile füüsilist vastupanu, tekitades võimuesindajatele kergeid kehavigastusi. Kriminaalasja materjalidest nähtub, et süüdlased tarvitasid ühiselamus sageli alkohoolseid jooke, kutsusid sinna võõraid naiskodanikke, purustasid toas raadio ja rikkusid muul viisil sisekorra eeskirju. Ts. oli aga varemgi karistatud joobnud olekus toimepandud pisihuligaansuse eest.

Huligaanitsemises on sageli süüdi isikud, kes juba varem on karistatud kriminaalkorras huligaansuse või muude

kuritegude eest. Eesti NSV-s 1964. a. III kvartalis huligaansuse eest süüdimõistetud isikutest olid varem karistatud (valdavas enamuses huligaansuse eest) üle 40 protsendi. Moskva ühe rajooni rahvakohtu¹ praktika andmeil oli kohtu poolt varem karistatud isikuid huligaansuse eest süüdimõistetute hulgas 35 protsenti. Tuleb ette, et karistuse kandmiselt vabanenud isik on vabanedes end kohe purju joonud ja pannud toime järjekordse huligaansuse.

Kodanik S. vabanes 9. novembril 1963 lühiajalisest vabadusekaotuse kandmisest toimepandud huligaansuse eest. Purju jõi ta end kohe samal päeval ning järgmise päeva varahommikul tuli Viljandis ühe korteri ukse taha, sõimates korterielanikke ja rikkudes kogu maja rahu. Öhtupoolikul, olles ikka veel joobnud, tuli S. samasse majja tagasi, jällegi sõimas elanikke ja lõi ühele neist rusikaga näkku, tekitades kerge terviserikketa kehavigastuse. Veidi hiljem hakkas ta füüsilise vägivallaga vastu kohalekutsutud miilitsatöötajale, kes teda miilitsaosakonda toimetas. Pärast paaripäevast vabaduses viibimist tuli huligaanil vanglasse tagasi minna.

Mitte alati ei pane huligaansust toime isikud, kes tarvivad alkoholi süstemaatiliselt või suures koguses. Mõnikord piisab, eriti aga alaealiste juures, mõnest n.-ö. juhuslikult joodud pitsist selleks, et rikkuda avalikku korda või panna toime isegi rasket huligaansust. Vahel näib nagu uskumatuna, et isik, keda üldiselt tuntakse korraliku inimesena, võib äkki joobeseisundis jämedalt rikkuda sotsialistliku ühiselu reegleid. Ometi selliseid juhtumeid kohtupraktikas esineb.

Kodanik P. oli kohusetundlik tööline ja töökaaslased iseloomustasid teda täiesti positiivselt. Ühel päeval tarvitas ta oma tuttavaga viimase ettepanekul alkoholi ja jäi purju. Koju minnes tekkis tal juhuslikult sõnavahetus vastutlunud võõra naiskodanikuga. Kui viimane kategooriliselt nõudis, et P. kui joobnu tema juurest lahkuks, vihastas P., tõukas naiskodaniku pikali ja lõi talle jalaga näkku. Hiljem püüdis süüdlane täiesti alusetult end õigustada, nagu oleks kannatanu tema suhtes ebaõigesti käitunud, tema aga ei olevat suutnud end purjus oleku tõttu valitseda.

¹ Vt. «Советская юстиция», 1964, № 1, lk. 11.

Kohtupraktika üldistamine näitab, et alkoholi liigtarvitamine etendab ka pishuligaansuste põhjusena tähtsat osa, sest üle 90 protsendi pishuligaansusi on toime pandud jooabeseisundis. Kõige rohkem sooritavad pishuligaansusi isikud, kes viibivad jooabnud olekus tänavail või mujal avalikes kohtades. Jooabnud olekus avalikes kohtades viibimist, kui sellega muid ebaväärikaid tegusid ei kaasne, ei käsitleta iseenesest pishuligaansusena, ehkki ka see on seadusega keelatud. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1957. a. 18. jaanuari seadluse § 4 näeb ette, et jooabnud olekus ilmumine tänavale või teistesse avalikesse kohtadesse, samuti alkohoolsete jookide tarvitamine kauplustes, tänavatel, elumajade hoovides või teistes avalikes kohtades, kus see on keelatud, toob endaga kaasa — esimesel korral trahvi kuni 10 rbl., korduvatel juhtudel aga trahvi kuni 30 rbl. Samad teod, kui need on toime pandud isikute poolt, kellel ei ole kindlat töö- või elukohta, toovad kaasa aresti kolmest kuni viieteistkümne ööpäevani. Aresti kohaldatakse ka ülaltähendatud tegude eest trahvitud isikule, kes jätab ettenähtud tähtajaks trahvi maksmata.

1957. a. 18. jaanuari seadluse § 4 sätete kõrvalekaldu-
matu ellurakendamine aitab kindlustada avalikku korda ja
ennetada raskemaid õiguserikkumisi. Kodanik T., kõn-
dis 1964. a. juunikuus jooabnud olekus linnatänaval, nägi,
et kaks talle tundmatut meest jooavad ühe maja ees alko-
holi. Ta läks nende juurde ja küsis viina. Saanud eitava
vastuse, hakkas ta jooajaid kõigi kuuldes valjusti sõimama.
Sellest puhkes kaklus, mille käigus T. lõi ühele mehele
pudeligale pähe, tekitades talle kerge kehavigastuse. Nii lei-
dis aset tõsine kuritegu, mis algas nii süüdlase kui ka kan-
natanu poolt avaliku korra rikkumisest. Õigeaegne reageerimine
avaliku korra rikkumisele oleks aga selle kuriteo
ära hoidnud.

Isikud, kes alkoholi mõjul on toime pannud avaliku korra
rikkumisi või pishuligaansusi, võivad edaspidi alkoholi
liigtarvitamise süvenemise ja sellega kaasneva moraalse
laostumise tõttu sooritada juba kriminaalkorras karistata-
vaid huligaansusi või veelgi raskemaid kuritegusid, nagu
huligaansel ajendil tapmisi, röövimisi, vägistamisi jne.
Näiteks 1964. a. III kvartalis oli meie vabariigi kohtute
poolt huligaansuse eest süüdimõistetud isikutest üks viien-
dik eelnevalt administratiivkorras karistatud pishuligaan-

suse või avaliku korra muu rikkumise eest. Mitmes linnas ja rajoonis on see arv veelgi suurem. Nii oli Moskva ühe rajooni rahvakohtu poolt huligaansuse eest süüdimõistetuid 51 protsenti varem pisihuligaansuse eest karistatud.¹ Seepärast üksnes tõhusa reageerimisega avaliku korra igale rikkumisele ja süüdlaste mõjutamisega alkoholi tarvitamisest hoiduma saame vältida nii mõnegi raske kuriteo.

3. Alkoholism ja isikuvastased kuriteod

Kommunismiehitaja moraalikoodeksi üheks kõlbeliseks printsiibiks on «humaansed suhted inimeste vahel ja üksteisest lugupidamine: inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend». Aidata teist inimest hädas, hoida ning kaitsta tema elu, tervist ja väärikust — nende põhimõtete järgi käitub suurem osa meie ühiskonna liikmeist. Kuid kahjuks siiski veel mitte kõik. Kõige teravamalt on vastuolus nende õilsate põhimõtetega sellised ühiskonnaohtlikud teod, mis on vahetult suunatud teise inimese elu, tervise, vabaduse ning väärikuse vastu ja seisnevad tapmise, kehavigastuse, vägistamise, laimu, solvamise või muu sellise isikuvastase kuriteo toimepanemises. Isiku kaitseks ja kommunistliku kõlbluse süvendamiseks on võitlus nende kuritegude vastu eriti tähtis. Ei tohi unustada ka seda, et raskeima isikuvastase kuriteo, tapmise tagajärjel hävitatakse kõige kallim väärtus — inimese elu. Seda kahju, erinevalt paljude teiste kuritegude läbi põhjustatud tagajärgedest, ei ole enam võimalik hüvitada ei kannatanule endale ega ühiskonnale. Tapmiste ja teiste raskete kuritegude toimepanemine kutsub nõukogude inimestes alati esile sügava nõrdimustunde ja kõige teravama hukkamõistu. Nende kuritegude ärahoidmine ja täielik likvideerimine on kuritegevuse vastu võitlemisel üks tähtsamaid ülesandeid.

Viimastel aastatel on meie maal võitlus raskemate isikuvastaste kuritegude vastu olnud edukas. On muutunud tõhusamaks profülaktiline töö ja paranenud toimepandud kuritegude avastamine. Kuid tapmiste, kehavigastuste ja vägistamiste arv oleks kaheldamatult veelgi väiksem, kui puuduks alkoholismi kahjulik mõju.

¹ Vt. «Советская юстиция», 1964, nr. 1, lk. 11.

Kohtupraktika üldistamine kinnitab, et enamik tahtlikke tapmisi, terviserikkega kehavigastusi ja vägistamisi pannakse toime joobeseisundis. NSV Liidu Ülemkohtus teostatud uurimuste järgi, nagu juba eelmises peatükis märkisime, on 70 protsenti tahtliku tapmise eest süüdimõistetuid pannud kuriteo toime joobnult. Sedasama näitab ka Eesti NSV viimaste aastate kohtupraktika. Kuid mõningates piirkondades on see protsent veelgi suurem. Nii näiteks panid Gorki oblastis tahtliku tapmise toime joobeseisundis 83 protsenti ja Jaroslavli oblastis 85 protsenti süüdimõistetutest.¹ Joobeseisundis on meie vabariigis 1963. a. toime pandud ka 75 protsenti tahtlikest üllirasketest ja rasketest kehavigastustest ning 65 protsenti vägistamistest.

Paistab silma, et suur osa süüdimõistetutest, kes panid tapmise toime joobeseisundis, tarvitasid alkoholi süstemaatiliselt. Mitmed neist olid kroonilised alkohoolikud.

Sageli pannakse joobnud olekus tapmine toime *huligaanseil ajendeil*. Huligaanne käitumine kasvab neil juhtudel üle raskeimaks kuriteoks. Tühiseim põhjuski võib teinekord esile kutsuda huligaanis soovi hävitada teise inimese elu. Tihti algatab joobnu tüli või kakluse, mille käigus ta huligaansel ajendil tapab kannatanu. Kohtupraktika materjalide üldistamisest nähtub, et umbes 35 protsenti tahtlikke tapmisi leiab aset tülides või kaklustes, sealhulgas 20 protsenti huligaanseil ajendeil.²

Kodanik T., tarvitanud Mustlas 1964. a. 19. märtsil palju alkoholi, läks koos oma joomakaaslasega söökla puhvetisse ning ostis veel paar pudelit õlut ja veini. Sööklast väljudes kohtas ta õues üht kodanikku, kellele lõi huligaansel ajendil 2 korda rusikaga näkku. Seejärel lõi ta söökla juurde tulnud kodanik Paul Tr-d nii, et see maha kukkus. Pärast neid tegusid sõitis T. koos oma joomakaaslasega mootorrattal söökla juurest minema. Neile jooksis järele lüüasaanud kodanik Paul Tr. vend Elmar, kellel aga ei õnnestunud huligaane kinni pidada. Kui aga T. sai teada, et keegi oli julgenud teda jälitada, otsustas ta kohe minna tagasi söökla juurde «arveid õiendama». Nähes Elmar Tr-i, astus ta viimase juurde ja algatas kakluse, kuhu sekkus ka tema vend Arvo, kes lõi Elmar Tr-i ühel korral. T. võttis

¹ Vt. А. Б. Сахаров, О личности преступника и причинах преступности в СССР, Москва, 1961, lk 217.

² Vt. Н. И. Загородников, Преступления против жизни по советскому уголовному праву, Москва, 1961, lk. 86.

aga pussi ja lõi Elmar Tr-le tapmise eesmärgil kolm haava elutähtsatesse kehaosadesse, mille tagajärjel kannatanu suri. Pärast kuritegu sõitis T. oma joomakaaslase juurde, kus nad öösel jätkasid joomist ja leppisid kokku valeütluste andmiseks eeluurimisel.

T. kohta tema töökohtadest antud iseloomustustest nähtub, et ta tarvitas sageli alkoholi ning pani joobnud olekus toime vägivallategusid. Huligaanse käitumise eest oli teda 1962. a. karistatud administratiivkorras 10-ööpäevase arestiga ja 1963. a. avalikus kohas joobnud olekus viibimise eest seltsimeheliku kohtu poolt ühiskondliku noomitusega. Ta oli tarvitanud korduvalt vägivalda ka oma abikaasa suhtes, oli teda löönud veinipudeligaga pähe, tekitanud talle noahaavu ja ähvardanud isegi maha lasta. Peale selle oli T. kasutanud vägivalda ka mitme kohaliku elaniku kallal.

Nende tegude eest T. suhtes kohaldatud abinõud ei olnud iimselt küllaldased, et takistada selle 29-aastase mehe kujunemist alkohoolikuks ja mõrvariks.

Meie vabariigi kohtupraktikas on olnud mitmeid juhtumeid, kus alkohoolsete jookide rohke tarvitamine vabaõhuetendustel või rahvapidudel on sageli lõppenud mitte ainult huligaansuste või kehavigastustega, vaid isegi tahtlike tapmistega toimepanemisega.

Üks selline raske kuritegu leidis aset 1964. a. juunis Karksi Lossimägedes korraldatud rahvapeol. Kodanik P. jõi lossimägedes koos tuttavatega palju alkohoolseid jooke ja jäi tugevasti purju. Sellele vaatamata otsustati ühe joomakaaslase kodus joomist jätkata. Puhvetist osteti veel mitu pudelit alkoholi. Teel joomakohta algatasid P-ga kaasasolevad joobnud mehed tüli neile vastutulnud peokülalistega, kusjuures üks joobnuist, Viktor R., lõi kedagi kodanikku täis veinipudeligaga pähe ja teist rusikaga näkku. Tekkinud kaklusest võttis osa mitu meest, nende hulgas ka P. Kakluse käigus laskuti lossimägedelt orgu, kuhu oli tulnud ka muid peokülalisi. Orus tekkis uus sõnavahetus P. ja kakluses kannatada saanud kodniku vahel, kusjuures esimene solvas kannatanut, püüdes siis ise põgeneda. Temale järgnes kaklusest mitte osavõtnud kod. Arvo J., et huligaani kinni pidada. P. aga lõi talle taskust võetud pussnoaga ootamatult rindu, mille tagajärjel kannatanu suri mõne minuti jooksul.

Teiste perekonnaliikmete ütluste kohaselt tarvitas P.

sageli alkoholi ega tulnud vahel pärast palga kättesaamist mitmel päeval koju. Teda oli ka varem nähtud joobnud olekus pussnoaga kõndimas ja kodanikke hirmutamas.

Antud kuriteost nähtub veel kord, kuivõrd ohtlik on joobnute viibimine rahva kogunemiskohtades. Et sellistes paikades valitseksid kord ja rahulik õhkkond, ei piisa ainult miilitsatöötajate ja rahvamalevlaste kohalviibimisest. Rahvakogunemistel, eriti aga vabaõhupidustustel, tuleb teha lõpp purjujoomise võimalustele ja keelata seal alkoholsete jookide müük täielikult.

Raskeid isikuvastaseid kuritegusid on pandud toime ka usupühade pühitsemisel, eriti aga külates, kui sellega kaasnevad metsik joomine, prassimine ja kaklused. Nii pühitseti 1959. a. augustis A. Kajaku andmeil «suurejooneliselt» üht usupüha Peipsi-äärses Varnja külas. «Joodi kaks päeva järjest ja kolmandal päeval kanti tühje pudeleid kohalikku kauplusse. Joomapidu rauges alles siis, kui ka pudeliraha oli maha joodud. Samasugused joomingud toimusid 1960. aasta augustis Kasepää ja Kolkja külas ning Kallaste linnas.»¹ VNFSV ühes põhjapoolses oblastis korraldatud uurimine näitas, et 25 protsenti kõigist tapmistest oli aset leidnud usupühade ajal toimunud kaklustes.²

Nii korraldati ühes külas usupühade puhul suur noorte peo- ja tantsuõhtu, kuhu tulid ka kahe naaberküla noored. Alkoholi tarvitanud külalised solvasid üht kohalikku noort, mille tagajärjel tekkis tüli ja kaklus, mis kestis väikeste vaheaegadega kaks päeva. Üks isik tapeti, neljale aga tekitati mitmesuguse raskusega kehavigastusi.

Elu näitab, et religioon ei hoiu joomist ära. Küll võib aga usukommete täitmine joomist ja järelikult ka kuritegevust soodustada. Seepärast on võitlusel usulise ideoloogia vastu oma osa ka kuritegevuse likvideerimisel. Religioonile tuleb vastu seada võitlev, ründav teaduslik-ateistlik propaganda, tuleb paljastada fanaatiliste usulahkude tegevust, mis tekitab inimestele füüsilist ja moraalselt kahju ning millel on avalikult ühiskonnavastane iseloom.

Kohtupraktikast on teada ka selliseid juhtumeid, kus tapmise või kehavigastuse toimepanemise ajal olid purjus nii süüdlane kui ka kannatanu. Nii näitavad ühe autori uurimused, et 9 protsenti kõigist tapetuist olid kuri-

¹ Vt. A. Kajak, Religioon ja moraal, Tallinn 1961, lk. 95—96.

² Vt. С. В. Бородин, Рассмотрение судом уголовных дел об убийствах, Москва 1964, lk. 190.

teo toimepanemise ajal joobeseisundis.¹ Üsna tihti langevad tapmise ohvriks joomakaaslased nii vastastikusel kakluses kui ka muudel asjaoludel.

Üks selline kuritegu leidis aset mõni aasta tagasi Tartu rajoonis. Pensionär kod. P. kutsus enda juurde oma sõbra kod. Paj. aknaid klaasima. Enne tööle asumist hakati aga kod. P. elumaja lakas alkoholi tarvitama. Pärast kahe pooleliitri viinapudeli tühjaksjoomist tekkis purjus meeste vahel sõnavahetus, mille käigus kod. P. lõi oma sõbrale jalutuskepiga pähe. Löögi tagajärjel tekkis tugevasti purjus kannatanu näost kerge verejooks ja ta kaotas lühemaks ajaks teadvuse. Kod. P. tuli aga lakast alla ja jätkas oma elukoha naabruses joomist. Tulles mõne tunni pärast tagasi ja veendudes, et kod. Paj. lamab veel verisena lakas, tekkis tugevasti joobnud kod. P-l arvamus, et ta tappis oma sõbra kepilöögiga. Kartes vastutust, otsustas ta oma teo varjamiseks kannatanu, kes tegelikult magas joomaväsimust, lakast alla toimetada. Veeretades kannatanu trepi juurde, laskis kod. P. ta lakast alla kukkuda, kusjuures tekkis koljuluu murre, mille tagajärjel, nagu näitas kohtumeditiiniline ekspertiis, saabus surm. Kod. P. vedas laiba hiljem majast eemale ja teatas järgmisel hommikul võimuorganeile, et ta leidis sõbra surnuna.

Nii hävitati viinauimas joomakaaslase elu, kuna purjus süüdlane ei osanud vahet teha surnu ja joomaväsimust puhkava inimese vahel.

Kuid mõrvaohvriks võivad kergesti saada ka süüdlasele täiesti võõrad isikud. Ühest sellisest kuriteost kirjutati hiljuti.² Purjus meeskodanik T. kohtas õhtul koju minnes teel naiskodanikku, kes samuti oli joobnud. Koos purjus naisega läksid nad teelt kõrvale. Kui naisisik ei olnud nõus astuma intiimvahekorda, siis T. kägistas ta surnuks.

Joobnud isikut tõukavad kergesti tapmisele või kehvastust tekitamisele armukadedus või kättemaks. 1964. a. detsembrikuus oli üks selline kuriteoasi arutamisel Pärnu Linna Rahvakohtus.

Kodanik S. külastas tihti 16-aastast Valentinat ja isegi ööbis tema vanemate korteris. Ühel õhtul pidid nad kohtuma Valentinaga koolimaja juures. Teineteist kohtamata

¹ Vt. С. В. Бородин, viidatud teos, lk. 185.

² Sealsamas.

läksid nad eraldi tütarlapse koju, kusjuures S. oli ebakaine. Kui noormees lahkus, tuli Valentina teda küll saatma, kuid keeldus temaga rääkimast põhjusel, et S. oli tarvitanud alkoholi. Noormees sai sellest aru omamoodi ja hakkas tütarlast armukadedusest peksma, lüües ta tänavale pikali. Hiljem lõi talle aga purustatud pudelikaelaga näkku, tekitades näol parandamatu, inetuks tegeva rikke.

Sageli on joobnud olekus toimepandud raske kuritegu lagunenud perekonnaelu ja sellega kaasnenud amoraalsete finaaliiks. Selle kohta ei ole raske leida näiteid. Vaatleme neist ühte Tartu kohtupraktikast.

Kodanike T-de perekonnas tarvitati sageli suures koguses alkoholi. Tihti olid purjus nii mees kui ka naine. Sagedased tülid, vastastikused kahtlustused ja kaklused ei olnud selles kodus haruldased. 1958. a. lõpul lahkus mees oma naise ja alaealise poja juurest. Pärast seda tekkisid naisel lähemad suhted meeskodanik B-ga. See ei meeldinud aga T-le, kes purjuspäi oma naise austajaga sageli tülitsetes ning ähvardas teda tappa. 1959. a. märtsikuul läks Maria T. oma abikaasa töökohta ja kutsus teda tagasi koju poja juurde, kuna ta ise pidi toimepandud kuriteo eest enda teades lähematel päevadel minema karistust kandma. Tullis koos mehega koju, ostsid nad paar pudelit denatureeritud piiritust ja kutsusid enda juurde naaberkorteris eluneva kodanik A., kes võttis kaasa pudeli viina. Pärast viina ja osalt ka denatureeritud piirituse joomist läksid T. ja A. ühte tuttavat külastama, kus joodi jällegi veini, Maria T. aga jäi koju. Mehe äraolekul tuli talle külla meestuttav B., kes oli samuti tugevasti purjus. Hoolimata naise palveist ta ei lahkunud ja heitis voodisse magama. Kui purjus T. ja A. hilja õhtul tagasi tulid, leidsid nad kod. B. voodist magamas, Maria T. magas aga köögis. Armukadedal mehel tekkis pidurdamatu soov õiendada oma võistlejaga arveid. Ta haaras köögist kirve ja tahtis tungida magava kod. B. kallale, kuid juuresviibival kaaslasel õnnestus kirves ära võtta. Pärast seda jõi T. veel laual olevast klaasist alkoholi, haaras pliidi juurest teise kirve ja, ähvardades A-d perekonnaasjadesse vahelesegamise pärast, tormas magava kod. B. juurde ja lõi talle mitu korda kirvega pähe. Mõne hetke pärast jooksis ta toast välja ja läks miilitsaosakonda oma teost teatama. Nagu haiglas selgus, oli kod. B-le tekitatud koljuluumurd koos raske ajupõrutusega, mistõttu kannatanu jäi eluaegseks

invaliidiks. Kohus karistas T-d pikaajalise vabadusekaotusega.

Maria T. aga oma eluviisi ei muutnud. Ta jätkas joomist, tekkisid uued halvad tutvused ning peagi leidis aset veelgi raskem kuritegu.

1962. a. 8. märtsil tarvitati Maria T. korteris järjekordselt alkoholi. Korteri perenaist tuli aga naistepäeva puhul külastama ka tema endine lähedane tuttav kod. B. koos oma sõbraga. Kui purjus mehed hooplesid oma kunagiste suhetega ja väljendusid Maria T. aadressil ebasüüdsalt, tekkis nende vahel tüli, mille käigus korteris viibinud S. tappis noalööbiga kod. B. sõbra.

Nii kujunes Maria T. perekonnas joomine ja sellega kaasnev moraalne laostumine kahe raske kuriteo põhjuseks, kusjuures mõlema kuriteo toimepanemise ajal olid purjus mitte üksnes süüdlased ja kannatanud, vaid ka teised sündmuskohal viibijad.

Vastavad uurimused näitavad, et meie maal on suhteliselt vähenenud omakasu ajenditel toimepandud tapmised. Kui aastatel 1924—1926 pandi NSV Liidus vähemalt iga neljas tapmine toime materiaalse kasu saamise eesmärgil, siis 1958. a. moodustasid sellised kuriteod ainult 9 protsenti kõigist tahtlikest tapmistest.¹ Omakasu ajendil tapmisi panevad kaasajal toime peamiselt parasitlikud elemendid, selleks et saada raha või muid vahendeid alkoholi muretsemiseks. Ühest sellisest kuriteost kirjutas ajaleht «Rahva Häälel» artiklis «Parasiit tahtis pidutseda».²

23-aastane M. lahkus omavoliliselt kõige kibedamal tööajal sovhoosist ja hakkas ringi hulkuma. Ta elas mõnda aega tuttavate ja sugulaste juures priileivasõojana. Siis sõitis ta Valga rajooni, elas öösiti heinakuhjades ja hankis toitu, kust sai. Tal õnnestus varastada leiba ja liha, kuid viina ei hakanud kusagilt näppu. Lõpuks otsustas ta minna kesk tihedat metsa asuvasse Palanusaare tallu, kust ta oli varem mööda käinud ja mäletas seal elavat kahte vananimest. Varitsedes talu lähedal metsas, nägi ta ühte neist kodust lahkuvat Karula suunas, teist aga elumaja juures askeldavat. Oodates metsas ka viimase äraminekut, et siis vargile minna, nägi M. mõne aja pärast üht perenaistest

¹ Vt. Н. И. Загородников, Преступления против жизни, по советскому уголовному праву, Москва 1961, lk. 86—87.

² «Rahva Häälel», nr. 21, 27. jaanuar 1965.

kodule liginevat. Ta läks vanainimesele vastu ja hakkas temaga vestlema ning koos Palanusaarele tulema. Jõudnud magistraalkraavil olevale sillale, haaras kod. M. kätega vanainimesel kaelast, kägistas teda ja tõukas seejärel sillalt kraavi. Kui ohver oli uppunud, läks mõrtsukas tema koju, kus kohtas õues tapetu 75-aastast õde. Kui viimane vestluse käigus vaatas Karula suunas, oodates oma õde, lõi M. talle ootamatult rusikaga kuklasse ja seejärel kaikaga pähe. Ohver liigutas veel, kui mõrvar tal jalga-dest kinni haaras ja elumajja lohistas.

Kurjategija, võtnud kaasa majast leitud 56 rubla raha, 5 pudelit alkoholi, käekella, säärikud ja toiduaineid, süütas elumaja ning põgenes. Jõudnud Võrru, hakkas ta koos oma tuttavatega jooma Palanusaarelt riisunud alkoholi. Mõne päeva jooksul oli kogu riisunud raha kulutatud ja viina hankimiseks realiseeriti lõpuks ka käekell.

Eesti NSV Ülemkohus karistas süüdlast ränkade kuritegude eest surmanuhtlusega.

1965. a. kevadel mõistis Ülemkohus sama range karistuse kod. T-le, kes koos oma joomakaaslase kod. V-ga tappis röövimise eesmärgil meeskodanik K. Viimane sõitis Tartusse, kus hakkas sageli restoranis istuma ja alkoholi tarvitama. Pärast maksmata arvest tingitud vahejuhtumit sattus ta kainestusmajja. Seal veedetud ööst mees õppust ei võtnud. Toonud hommikul ära poolvenna käes hoiul olnud viimased kakskümmend rubla, alustas ta uut päeva jällegi joominguga. Öhtul viibis kod. K. pooljoobnud olekus raudteejaamas, kus kohtas kahte purjus tundmatut isikut, kelledest mõne tunni pärast said mõrvarid. Kod. K. rääkis ühisel jutuaajamisel oma rahast, mida vajaduse korral jätuvad kas või maja ostmiseks, tundmatud mehed näitasid talle aga «Moskva erilise» pudelit, mille tühjendamiseks asuti ühiselt kõrvalisemat kohta otsima. Sel ajal tekkiski ühel tundmatuist plaan kod. K. paljaks röövida. Sobiva «joomakoha» otsingul mindi kod. T. ja V. töökoha juurde, kust esimene tõi terasvarva, et väljavalitud ohvrit «vaikseks teha». Kod. K. ootas tänaval, kuni tapariista muretseti, ja läks siis oma saatjatega kõrvalises kohas asuva tühja kuuri juurde. Seal lõi T. talle terasvarvaga mitu korda pähe, mille tagajärjel kannatanu suri. Ohvri seljast võetud riided põletati hiljem ettevaatuse mõttes, taskust leitud kümne rubla eest osteti aga viina... Mõrvar T. ja tema poolt sooritatud kuriteost osavõtja kod. V. olid tun-

tud joodikutena, kes juba varemgi olid purjuspäi rikkunud seadust. Alkoholiuimas tekkis koletu kuriteo kavatsus, mille teostamiseks andis julgust viin. Kannatanu purjusolek ja viinahimu hõlbustasid aga kuriteoplaani realiseerimist.

Alkoholi liigtarvitamine viib ka *vägistamiste* ning teiste seksuaalkuritegude toimepanemisele.

Autojuht L., sünd. 1941. a., hakkas 1964. a. juulikuul algul komandeeringus viibides ühiselamus ja hiljem sööklas viina jooma, mis lõppes avaliku korra rikkumisega. Süüdlane põgenes kohalekutsutud miilitsatöötaja eest ühiselamusse. Seal sõitis L. purjus olekus varsti talle kinnistatud veomasinaga kohaliku rahvamaja juurde, kus parajasti toimus kinoetendus. Ta meelitas kojusõidutamise ettekäändel autokabiini 15-aastase tütarlapse, kes teda varem tundis. Tütarlaps, kes purjus juhi jutust ja käitumisest varsti aru sai, et viimasel on kavatsus teda vägistada, hüppas sõidu pealt autost välja, kuid kukkus ja murdis õlavarreluu. Noormees jooksis talle järele, tõi ta autosse tagasi ja lubas koju sõidutada. Tegelikult aga pööras masina eemal asuvasse kruusaauku, kus pani siiski toime kavatsetud raske kuriteo, kasutades vigastatud tütarlapse abitut seisundit.

Tutvudes kohtutoimikutega sellist liiki asjades, torkab silma, et alkoholi liigtarvitamine tõukab mitte ainult meesisikuid raskele kuriteole, vaid soodustab teinekord ka kannatanu sattumist kuriteo ohvriks. Üsna mitmed vägistamise juhud oleksid ära jäänud, kui hiljem kannatanuks osutunud naisisik ise ei oleks vahetult enne kuritegu koos süüdlasega osa võtnud joomisest ja end purju joonud.

Esitame selle kohta kohtupraktikast vaid ühe näite. Meeskodanik K. tutvus väljaspool oma elukohta viibides juhuslikult ühe tütarlapsega. Tutvust otsustati süvendada restoranis. Tarvitanud õhtu jooksul üsna palju alkohoolseid jooke, läksid mees ja tütarlaps öösel sadamasse laeva vaatama ühe abielupaari ettepanekul, kes samuti restoranis viibis. Laeval joodi ära veel üks pudel kanget alkohoolset jooki ning pärast seda otsustasid kod. K. ja kaasasolev tütarlaps minna kajutisse puhkama. Seal hakkas purjus mees tarvitama tütarlapse kallal metsikut vägivalda, püüdes teda vägistada. Ta rebis puruks kannatanu riided ja tekitas talle kehavigastuse. Kod. K-d karistati vabadusekaotusega. Antud juhul oli juriidiliselt süüdi mees, kuid moraalsest seisukohast väärib tõsist hukkamõistu ka tütarlapse käitumine vahetult enne kuriteo ohvriks sattumist.

Nõukogude kriminaalõigus kaitseb kõigi naiskodanike, sealhulgas ka jooanud isikute sugulist vabadust. Eesti NSV KrK § 115 näeb ette vägistamise eest pikaajalise vabadusekaotuse, raskendavatel asjaoludel isegi surmanuhtluse kohaldamise võimalust süüdlasele. Kuid iga naiskodanik peaks teadma, et end purju juues alavääristab ta naise au ja väarikust ning võib kergemini sattuda joojate vägivalla ohvriks. Vägistamise kui kuriteo toimepanemine eeldab, et puuduks naisisiku nõusolek. Viimast asjaolu peavad uurimis- ja kohtuorganid alati tõendama. Kui naisisik aga ise organiseerib joomingu, joob end purju ja käitub süüdistatava suhtes väljakutsuvalt, siis muudab see mõnikord küsitavaks tema tõelise tahte ja nõusoleku puudumise ka hiljem toimunu suhtes.

Eriti raskete tagajärgedeni viivad sellised joomingud alaealiste juuresolekul. Kohtupraktikas on esinenud juhtumeid, kus ema osavõtul toimunud joomingul on meesisikud pannud toime kõige alatumaid kuritegusid ka laste, eriti tütarlaste kallal.

Ühe sellise kuriteo eest andsid vastust mõni aasta tagasi Tartu Rajooni Rahvakohtu ees kaks meeskodanikku. 24-aastane kolhoosi ehitustöölaine K. tarvitas sageli alkohoolseid jooke koos töökaaslastega. Ühel palgapäeval läks ta koos kahe sõbraga, võtnud kaasa viina, naiskodanik S. korterisse, kus sageli korraldati joominguid. Sedapuhku joodi ära 5—6 pudelit valget viina. Kõik jäid tugevasti purju, eriti aga korteriperenaine. K. võttis lahkudes endaga kaasa korteriperenaise alaealise tütre, kes samuti oli joomingust osa võtnud, ja pani tema kallal toime liiderlikke tegusid. Teine kohtualune R., kes oli sama naiskodaniku juures lühikest aega korteris, tarvitas pidevalt koos korteriperenaisega alkoholi ja pani lapse nähes toime kõlvatuid tegusid. Tugevas joojaseisundis kaotas ta ükskord iga-suguse inimväärikuse ja astus sugulisse ühendusse ka alaealise tütarlapsena.

Seos viina ja koletu kuriteo vahel on siin ilmne. Alkoholi toimel kadus kohtualusel igasugune sündsustunne ja inimväärikus. Viin põhjustas ka naiskodanik S. ja tema tütre moraalse laostumise ja soodustas sellega ühtlasi viimase sattumist kuriteo ohvriks.

Oleks ebaõige arvata, et joomine põhjustab või soodustab ainult seda liiki kuritegude toimepanemist, nagu tapmine, kehavigastuse tekitamine ja vägistamine. On veel

palju teisigi isikuvastaseid kuritegusid, mis tihti on seoses alkoholi liigtarvitamisega. Purjuspäi öeldakse sõimusõnu või muid solvavaid väljendusi teiste inimeste aadressil või ähvardatakse neid isegi tapmisega, levitatakse valet ja teist isikut häbistavaid väljamõeldisi. Joodikud on valmis kulutama kas või viimase kopika viina peale, hoidudes sealjuures kuritahtlikult kõrvale oma lastele kohtu poolt väljamõistetud alimentide maksmisest.

Esineb ka juhtumeid, kus alkoholikirg lükkab süüdlast ebaseadusliku abordi tegemisele, millega asetatakse tõsisesse ohtu raseda elu ja tervis. Nii arutas 1964. a. lõpul Tartu Linna Rahvakohus naiskodanik K. kuriteoasja. Kohtualune oli erialalt meditsiinitöötaja, kuid ta oli vallandatud meditsiiniõe kohalt juba mõne aasta eest alkoholi liigtarvitamise ja sellest tingitud tööluuside pärast. 1960. a. karistas rahvakohus teda tingimisi alkoholi mõjul sooritatud kodaniku isikliku vara varguse eest. Viimasest töökohast, kus K. töötas pesupesijana, iseloomustatakse teda negatiivselt. Kohtu-psühhiaatrilise ekspertiisi aktist nähtub, et kohtualune on krooniline alkohoolik. Viinaraha saamiseks tegi ta 1963.—1964. a. süstemaatiliselt antisaniitaarses olukorras ebaseaduslikke aborte, tekitades mitmele naisisikule raskeid kehavigastusi. Abordi tegemisele järgnenud «liikudest» võttis osa ka üks tema tuttav, kes oli talle juhatanud «kliendi».

Isiku elu, tervise, vabaduse ja väärikuse igakülgne kaitse on kommunismi ehitava ühiskonna tähtsaim ülesanne. Selle praktiline teostamine nõuab resoluutselt lõpu tegemist alkoholi liigtarvitamisele.

4. Alkoholism ja transpordialased kuriteod

Joomine tekitab suurt kahju meie transpordi normaalse tegevusele. Auto või muu mehhaniseeritud transpordivahendi ekspluateerimine nõuab erilist tähelepanelikkust ja ohutu liiklemise eeskirjade kõrvalekaldumatut täitmist.

Alkoholi tarvitanud transpordivahendi juhil nürineb tähelepanu- ja reageerimisvõime. Ta muutub hulljulgeks, hoolimatuks ja hakkab riskeerima. Ohtu märgatakse hilja ning sellele reageeritakse aeglasemalt. Sageli arendab transpordivahendi joobnud juht lubamatult suurt kiirust ja põhjustab seetõttu liiklusõnnetuse.

Ebakaines olekus transpordivahendi juhtimine on üheks sagedasemaks liiklusõnnetuste põhjuseks. Tartu Riikliku Ülikooli kriminaalõiguse ja -protsessi kateedris aspirant K. Nigola poolt kogutud andmed näitavad, et auto või muu mehhaniseeritud transpordivahendi ohutu liiklemise või tehnilise ekspluateerimise eeskirjade rikkumise (KrK § 204) eest kriminaalvastutusele võetud isikutest oli 40 protsenti pannud kuriteo toime ebakainena. Vene NFSV kohta esitatud andmeist nähtub, et üle kolmandiku liiklusõnnetusi on põhjustanud transpordivahendite juhid ebakaines olekus.¹

Seos alkoholi ja transpordialaste kuritegude vahel võib olla väga mitmesugune. Üsna sageli sooritavad vaadeldavaid kuritegusid transpordivahendite juhid, kes on tarvitanud alkoholi ja keda juba varem on administratiivkorras karistatud ebakaines olekus transpordivahendi juhtimise eest.

Nii hakkas autojuht K. 1963. a. jaanuaris Viljandi linnas tööülesannete täitmisel juba hommikul koos oma tuttavaga tarvitama alkohoolseid jooke. Ta käis veoautoga kauplusest viina toomas ja sõitis pärast seda tuttavate juurde. Ta jätkas joomist ka õhtupoolikul. Sõites linnast puhastatud vilja koormaga kolhoosi, jõi ta teel koos kahe transporditöölisega pool liitrit viina. Pärast töö lõppu ei viinud ta autot garaaži, vaid sõitis Viljandisse toidubaari juurde, kus jätkas koos tuttavaga joomist. Lahkudes otsustati sõita autoga ühe söökla juurde. Joobnud juht sõitis aga liiga kõnnitee lähedal, põhjustades nii liiklusõnnetuse, mille tagajärjel tekitati kõnniteel asuvale jalakäijale terviserikkega kehavigastus. Süüdlane jättis kannatanu teele lamama ja sõitis suure kiirusega sündmuspaigalt minema. K. oli ka varem juhtinud autot ebakaines olekus, mille eest teda oli juba karistatud transpordivahendi juhtimise õiguse äravõtmisega.

Kui väikeses annuses alkoholi tarvitamine ei vii tavaliselt huligaansuse või mõne isikuvastase kuriteo sooritamisele, siis transpordialaste kuritegude puhul on olukord teistsiti. Praktikas on teada küllalt juhtumeid, kus auto või muu mehhaniseeritud transpordivahendi juhtidele on saanud saatuslikuks ka vähesel määral alkoholi tarvitamine, mis on põhjustanud isegi kõige raskemaid liiklusõnnetusi. Kõigist ebakaines olekus transpordialase kuriteo toime-

¹ Vt. «Неделя», пр. 11, 8.—14. märts 1964.

pannud isikuist oli raske joobe seisundis 26,8 protsenti, keskmise joobe seisundis 24,4 protsenti ja kerge joobe seisundis 48,8 protsenti.¹

Printsiibis kinnitavad sama ka kohtumeditiini andmed. Suhteliselt kõige suurem protsent inimestele pealesõitmisi on tekitatud autojuhtide poolt kas kerge joobe seisundis (22,1 protsenti) või nn. pohmeluse seisundis (32,2 protsenti). Teistest tõsisematest liiklusõnnetustest on samuti küllalt suur osa — 20,4 protsenti — põhjustatud kerge joobe seisundis.²

Kohtupraktikas on esinenud mitmeid juhtumeid, kus autojuhid on perekondlikel koosviibimistel tarvitanud alkoholi ning hiljem joobe- või nn. pohmeluse seisundis rooli taga olles põhjustanud raskeid liiklusõnnetusi. Üks selline kurb sündmus leidis aset 1963. a. suvel Viljandis.

«Valguse» kolhoosi juhatuse poolt lubati kolhoosnikul kasutada autot sõiduks Viljandisse soolaleivapeole. Autojuht tarvitas peaaegu kogu öö jooksul alkoholi. Ilma et ta oleks suutnud välja puhata ning pooleldi joobnuna alustas ta kaasasõitjate soovil linnast tagasisõitu. Ta sooritas aga enne linnast väljajõudmist pöörde paremale lubamatult suure kiirusega, mistõttu auto paiskus kõnniteele kummuli. Kaks kaasasõitjat said surma ning kahele tekitati kehavigastusi. Masina purunemine tekitas ka kolhoosile mitmesajarublase kahju.

Mõnes kohas on kujunenud halvaks kombeks, et autojuhti, kes veab kodanikule küttepuid, aitab teda kolimisel jne., kostitatakse pärast seda alkoholiga, ehkki teatakse, et juht pole veel oma tööpäeva lõpetanud. Nii mõnigi autojuht on sellise «lahkuse» ohvriks sattumist hiljem kibedasti kahetsenud. Kuid esineb ka üksikuid autojuhte, kes nn. «musta otsa» tõttu sellise kostitamise ise välja kauplevad. Sellise pahe kaotamiseks saavad kaasa aidata kodanikud, hoidudes autojuhile viinaklaasi ulatamast, samuti ka automajandite ja kolhooside juhatajad, kindlustades vajaliku korra nende käsutuses olevate liiklusvahendite kasutamisel.

Paraku on aga esinenud juhtumeid, kus liiklusvahendeid

¹ TRU Õigusteaduskonna kriminaalõiguse ja -protsessi kateedri andmed.

² Вt. И. П. Шинкаренко, Влияние алкогольного опьянения у водителей автотранспорта на исходы нарушений правил уличного движения, «Судебно-медицинская экспертиза», 1959, № 3, lk. 23.

valdavate ettevõtete ametiisikud ei ole vajalikul määral võidelnud liikluseeskirjade rikkumiste vastu ning vahel on ise loonud soodsad tingimused, et jooibnud isikud pääsek- sid rooli taha.

Kohtla-Järve Linna Rahvakohtu toimikust kod. S. süü- distuses nähtub, et, töötades kolhoosi autojuhina, põhjus- tas ta 1961. a. ebakaines olekus inimohvriga lõppenud liiklusõnnetuse. Pärast juhiloa tagasisaamist jätkas ta kol- hoosis töötamist autojuhina. Kuid 1961. a. juulis võeti talt jälle juhiloa 12 kuuks ebakaines olekus autojuhtimise eest. Sellele vaatamata otsustas kolhoosi juhatus panna ta tööle autojuhina kolhoosisisesel söötade vedamisel. 1964. a. jaanuarikuus läks kod. S. pärast tööpäeva lõppu kol- hoosi esimehe loal heinu vedama kolhoosnik P-le. Toonud heinad koju, kostitati autojuhti alkoholiga nii, et ta oli täiesti purjus, kui hakkas sõitma autoga garaaži juurde. Nähes maantee vasakul äärel seismas jalakäijat, pööras ebakaine juht järsku rooli paremale, mille tagajärjel auto libises ja andis löögi jalakäijale. Viimane sai surmavalt vigastada.

Rahvakohus karistas süüdlast mitmeaastase vabaduse- kaotusega, võttes temalt viieks aastaks transpordivahendite juhtimise õiguse. Ühtlasi tegi kohus erimääruse esinenud puuduste kohta kolhoosis, juhtides tähelepanu ka töö ajal esinenud alkoholi tarvitamise faktidele.

Suureks ohuks ühiskondlikule korrale, aga sageli ka liik- luse julgeolekule on isikud, kes omavoliliselt *ajavad ära vööri auto või muu mehhaniseeritud transpordivahendi* selle ajutise kasutamise eesmärgil. Erinevalt varem keh- tinud kriminaalseadusandlusest käsitleb Eesti NSV KrK (§ 197) selliseid tegusid kuriteona, mida karistatakse vaba- dusekaotusega kuni ühe aastani või teatavate kergemate karistustega, seaduses ettenähtud raskendavil asjaoludel aga vabadusekaotusega kuni kolme aastani.

Sageli ajavad auto või muu mehhaniseeritud transpordi- vahendi ära alkoholi tarvitanud isikud. Juhtides seda eba- kaines olekus, põhjustavad nad väga raskeid tagajärgi. On selge, et need süüdlased peavad kandma vastutust kahe kuriteo — nii transpordivahendi äraviimise kui ka liiklus- õnnetuse põhjustamise eest.

22-aastane lukksepp L., joonud palgapäeval end purju, võttis öösel garaaži valvuri vastupanust hoolimata auto- bussi ja hakkas sellega tänaval sõitma. Jooibnud oleku töt-

tu arendas ta suurt kiirust ning ei suutnud bussi ristteele pöörata ja kihutas vastu tänavanurgal asuvat telefoniposti ning kohviku seina, mis täielikult purunes. Autobuss tungis majja, rikkudes kohviku sisseseade. Purjus juht leiti teadvusetult rooli ja juhiistme vahelt. Maja sein oli niivõrd purustatud, et oli karta teise korruse varisemist. Kuid see ei olnud õiguserikkuja esimene «vägitegu». Korduvalt oli teda karistatud administratiivkorras joobnud olekus avaliku korra rikkumise ja huligaanse käitumise eest. Nüüd tuli aga noormehel haiglast väljumisel minna otsekohe kohtu kaudu vanglasse.

«Vein viis raske auto teetammilt alla...», «Autojuht, tarvitanud alkoholi, sõitis maanteel autoga kummuli ning masinast väljapaiskunud naisisik sai surma...», «Joobnud mootorrattur sõitis ristteel autobussi alla, põhjustades kaassõitjale üliraske kehavigastuse...». Selliseid kurbi sõnumeid loeme kahjuks sageli ajakirjandusest või kuuleme tuttavatelt.

Kuid mitte alati ei ole liiklusõnnetustes süüdi auto- või muude transpordivahendite juhid. Mõningad andmed näitavad, et umbes üks kolmandik liiklusõnnetusi teedel ja tänavatel põhjustatakse jalakäijate poolt.

I. Ilf ja J. Petrov manitsevad oma «Kuldvasikas» autojuhti mitte unustama seda, et jalakäijad leiutasid ka auto... «Jalakäijaid peab armastama!» Näib, et elu on ka siin teinud korrektiivi. Jalakäijaid, eriti aga joobnuid, peab liiklusvahendi juht enne kõike kartma. Joobnud jalakäijad ei märka alati liginevaid sõidukeid, nad ei hinda sageli õigesti olukorda sõiduteel ja võivad vahel hakata teed ületama isegi liiklusvahendi vahetus läheduses. Seepärast peab juht pöörama erilist tähelepanu teepeenral või selle läheduses olevatele joobnud isikutele ja reageerima vastavalt nende liikumisele.

Veelgi ohtlikumad on liiklusvahendi juhile joobnud jalgratturid, kes liiguvad jalakäijast tunduvalt kiiremini ja on tavaliselt tee keskjooele lähemal. Nad ei suuda pidada kindlat sõidurada ja võivad iga silmapilk liikuvale sõidukile ette pöörata.

Nii juhtuski alles hiljuti ühes rajoonis. Maanteel sõitva veomasina juht I. märkas eemal tee vasakul äärel jalgratturit, kes ratast ebakindlalt juhtides sõitis autole vastu. Autojuht pööras masina võimalikult paremale tee äärele, kuid kiirust ei vähendanud. Olles jõudnud üsna veomasina

ligidale, keeras purjus jalgrattur järsult paremale. Autojuht ei suutnud enam rasket õnnetust ära hoida.

Ebakaines olekus jalakäijate ja jalgratturite süü tõttu purunevad kümned ja sajad transpordivahendid, saavad vigastada või isegi surma paljud inimesed, tihti ka süüdlased ise. Kehtiva kriminaalseadusandluse järgi (Eesti NSV KrK § 205) võivad jalakäijad ja jalgratturid kanda kriminaalvastutust ohutu liiklemise eeskirjade rikkumise eest, kui see põhjustas raske kehavigastuse või suure varandusliku kahju. Lahendades nende isikute vastutuse küsimust, peavad kohtud aga eriti põhjalikult analüüsima asetleidnud liiklusõnnetuse kõiki asjaolusid ja mitte lubama autojuhtidel veeretada süüd süütutele isikutele.

Kohtupraktikas on viimastel aastatel olnud rida juhtumeid, kus traktorite ja teiste iseliikuvate põllumajanduslike masinate kasutamine ebakaines olekus on põhjustanud õnnetusi inimestega või tekitanud suurt varanduslikku kahju sovhoosidele, kolhoosidele või teistele ettevõtetele. Tõsiseks ohuks liikluse julgeolekule on kiiresti liikuvate traktorite purjus olekus juhtimine teedel ja tänavatel.

Raske õnnetuse põhjustas 1965. a. veebruarikuul koon-dise «Eesti Põllumajandustehnika» Tartu rajooniosakonna traktorist R., kes oli tööle suunatud sama rajooni Tam-mistu kolhoosi. Saanud ülesandeks vedada kolhoosi turba-mulda, sõitis R. traktoriga juba hommikul kohaliku kaup-luse juurde, kus tarvitas koos teiste traktoristidega mitu pudelit alkoholi. Hiljem jätkati joomist töökohas, kusjuures keegi meestest käis traktoriga kaupluse juurest viina too-mas. Juhtides ebakaines olekus traktorit maanteel, ajas R. huligaansel ajendil taga üht kooliõpilast, kellel õnnestus aga traktori eest üle lumevalli hüpata. Sõites õhtul trakto-riga kolhoosi keskusse, tarvitas R. koos teise traktoristiga veelgi alkoholi. Viimane juhtis oma traktori üle kraavi, purustades kodanikule kuuluva piirdeaia. R., olles tuge-vasti purjus, sõitis roomiktraktoriga läbi seina kolhoosi heinajahuveskisse, kus töötasid kaks töolist, kes jäid lii-kuva traktori roomikute alla. Ühele neist põhjustati üli-raske, teisele kerge kehavigastus. Nagu nähtub asja materjalidest, tarvitasid süüdlane ja mitmed temaga koos kolhoosi suunatud traktoristid isegi tööpäeval tihti alko-holi. R-il puudus aga nõuetekohane luba traktori eksplua-terimiseks. Kuid nendele väärnähtustele ei olnud koon-

dise administratsioon seni vajalikku tähelepanu pööranud.

Et viin on kurja juur, seda teavad paljud autojuhid ja traktoristid, kes on pidanud ajutiselt juhilubadest loobuma. Kuid kahjuks unustatakse see varsti ja mõnigi juht on jälle uuesti lugenud pitsi viina kallimaks kui juhilubasid ja isegi oma ning teiste inimeste elu. Selliste juhtide suhtes on kehtestatud administratiivvastutus ka sel juhul, kui ebakaines olekus transpordivahendi juhtimine ei põhjustanudki liiklusõnnetust.

Vastavalt Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1964. a. 26. detsembri seadlusele «Vastutuse kohta «NSV Liidu teedel ning linnade ja asulate tänavatel liiklemise eeskirjade» rikkumise eest Eesti NSV territooriumil» võetakse autode, mootorrataste, trammide, traktorite ja muude transpordivahendite juhtimise eest ebakaines olekus juhtidelt transpordivahendi juhtimise õigus ära 6 kuust kuni 1 aastani. Transpordivahendi korduva juhtimise eest ebakaines olekus (viimase 3 aasta jooksul), samuti ka liiklusõnnetuste põhjustamise eest ebakaines olekus võetakse juhtimise õigus ära 1 aastast kuni 3 aastani.

Isikutele, kes ei oma vastavat õigust transpordivahendi juhtimiseks, kohaldatakse aga ülaltähendatud tegude eest trahvi kuni 50 rubla või aresti kuni 15 ööpäeva.

Peale selle näeb tähendatud seadlus ette, et kodanikelt, kes isikliku omandiõiguse alusel omavad autot, mootor-ratast või muud transpordivahendit, ning kes seda on viimase 3 aasta jooksul korduvalt juhtinud ebakaines olekus, võib lisaks ülaltoodud karistustele transpordivahendi võõrandada seaduses ettenähtud korras, andes omanikule selle realiseerimisest saadud vahendid.¹

Nagu näeme, on karistused küllalt karmid. Kuid ebakainete isikute arv rooli taga on visa vähenema. Mida teha? Mõnes liiduvabariigis, näiteks Ukraina NSV-s, on juhilubade äravõtmise tähtaeg pikem: esmakordselt ebakaines olekus transpordivahendi juhtimisel — kuni 2 aastat, korduvatel juhtudel aga kuni 5 aastat. Võib-olla oleks see ka meil vajalik? Kuid peamine on profülaktika ja pidev ning sihikindel kasvatustöö. Tuleb tugevdada nii administratiivset kui ka ametkondlikku ning ühiskondlikku kontrolli. Peab välja selgitama transpordimajandi töös esi-

¹. Vt. «Eesti NSV Ülemnõukogu Teataja» 1964, nr. 52, art. 240.

nevad puudused, mis lubavad ebakainetel juhtidel rooli taha istuda. Alkoholivastases kasvatustöös transpordivahendi juhtide hulgas tuleb lähtuda nende kutse-eetikast. Iga transpordivahendi juht peab sügavalt tunnetama seda, et alkoholi tarvitamine tööajal või vahetult enne seda alan-
dab tema kutseala au ja väärikut.

Elame ajastul, kus nõukogude inimeste teenistusse rakendatakse üha enam moodsa tehnika saavutusi, keerulise konstruktsiooniga masinaid, aparaate ja muid mehhanisme. Iga päevaga täiustuvad ka liiklusvahendid, kasvab nende hulk ja liiklemise intensiivsus. See esitab liiklusvahendite juhtidele kõrgendatud nõudmisi.

Huvitav mõttevahetus liiklusõnnetuste üle leidis aset 1964. a. märtsikuus, kus ümmarguse laua juures istusid Vene NFSV kolm ministri asetäitjat (nende hulgas ka ühiskondliku korra kaitse ministri asetäitja) ja Riikliku Autoinspeksiooni ülem. Ühise seisukohana jäi kõlama soovitus: «Kui sa oled autojuht — ole karsklane. Et suuda sa seda — vaheta elukutset.»

5. Alkoholism ja varavastased kuriteod

Nõukogude kriminaalseadusandluse järgi on varavastasteks kuritegudeks riigi, ühiskonna või kodaniku isikliku vara salajane ning avalik vargus, röövimine, kelmus ja sotsialistliku omandi või kodaniku isikliku omandi vastu suunatud muud kuriteod (vt. KrK eriosa II ja V peatükk).

Sotsialistlik omand on koos majandussüsteemiga meie korra majanduslikuks aluseks. Ta kehab nõukogude ühiskonna olemust, meie riigi võimsust, tema majanduslikku tugevust ja uut, sotsialistlikku tüüpi ühiskondlikke suhteid. Igaühe hoolitsus ühiskonna vara säilitamise ja suurendamise eest on kommunismiehitaja moraalikoodeksi üheks tähtsamaks printsiibiks. Iga Nõukogude kodanik peab tundma mõistuse ja südamega, et sotsialistlik omand on ka tema enda vara.

Meie maal rahuldatakse kodanike isiklike vajadusi üha rohkem ühiskondlike fondide arvel. Kuid töö järgi tasumine jääb kahe aastakümne jooksul veel põhiliseks töötajate vajaduste rahuldamise allikaks. Seadus kaitseb kodaniku isiklikku omandit.

Kehtestades vastutuse varavastaste kuritegude eest,

aitab Nõukogude kriminaalseadus kindlustada kommunismi materiaalne-teenilise baasi loomist ja töötajate materiaalse ning kultuurilise taseme tõusu, samuti ka välja juurida parasiitlust üksikute inimeste teadvusest ja käitumisest.

Varavastased kuriteod moodustavad väga tähtsa osa kõigist kaasajal toimepandavaist kuritegudest. Nii näiteks oli Tartu Linna Rahvakohtu poolt 1963. a. süüdimõistetuid 53 protsenti ja 1964. a. isegi 63 protsenti karistatud varavastaste kuritegude eest. Ka alaealiste poolt toimepandud kuritegude hulgas on esikohal varavastased kuriteod. Seda kinnitab nii Eesti NSV kui ka teiste vabariikide kohtustatistika. Nii näitab vastav uurimus Läti NSV kohta, et riigi, ühiskonna ja kodaniku isikliku vara salajase ning avaliku varguse ja röövimise eest süüdimõistetud alaealised moodustavad 64,5 protsenti kõigist süüdimõistetud alaealistest.¹

Suur osa varavastaseid kuritegusid, eriti aga salajasi vargusi, pannakse toime joobeseisundis. Seda kinnitab mitmete linnade ning rajoonide kohtupraktika. Nii näiteks on sooritatud viimastel aastatel Tartu linnas peaaegu pooled kodaniku isikliku vara vargused joobnud isikute poolt. Sellele lisanduvad veel paljud vargused, kus süüdlane on kuriteo toimepanemisel küll kaine, kuid ta tegutseb eesmärgil saada vahendeid alkoholi hankimiseks. Sageli esineb see murd- ja taskuvarguste puhul, kus kogenud residivistid on kained sellepärast, et kuriteo sooritamisel mitte jälgi jätta ning vigu teha.

Arvestades ka teiste vabariikide andmeid, võib väita, et umbes kaks kolmandikku sotsialistliku ja kodaniku isikliku vara vargusi leiab aset seoses alkoholi liigtarvitamisega. Selles osas pakuvad jällegi huvi Läti NSV-s kogutud andmed, mis näitavad, et kõigist varguste eest süüdimõistetud alaealistest olid 32,3 protsenti varguse sooritamisel ebakained, 67,7 protsendil, kes panid varguse toime küll kainetena, oli peaaegu alati eesmärgiks saada varguse teel alkoholi või raha selle ostmiseks.²

Kohtupraktikas on esinenud juhtumeid, kus pudeli viina

¹ Vt. Э. Я. Стумбина, О причинах преступлений несовершеннолетних, «Коммунистическое воспитание подрастающего поколения и предупреждение правонарушений несовершеннолетних», Рига 1963, lk. 50.

² Vt. Sealsamas, lk. 54.

saamiseks on riisitud suure väärtusega ese ning müüdnud see maha mõne rubla eest.

Nii varastas kodanik K. joobnud olekus 1964. a. Tartu linnas ühele asutusele kuuluva elektrimootori, mille väärtus oli 350 rbl., ja müüs selle kellelegi kodanikule 5 rbl. eest, ostes saadud rahaga 2 pudelit veini. Asja materjalidest nähtub, et 24-aastane süüdistatav oli hakanud alkoholi tarvitama juba 11—12 aasta vanuselt ja temast oli kujunenud krooniline alkohoolik.

Paljud isikud, kes on ebakaines olekus pannud toime sotsialistliku või kodaniku isikliku vara vargusi, on alkoholi liigtarvitamise tagajärjel moraalselt täiesti laostunud, nad on lahkunud perekonna juurest ning ei oma kindlat töö- ja elukohta.

Näiteks kodanik H., kes on 23 aastat vana ja juba varem karistatud, varastas 1964. a. süstemaatiliselt Tartu linnas kortereist raha ja mitmesuguseid esemeid selleks, et saada vahendeid alkoholsete jookide ostmiseks. Ta oli pikemat aega ilma kindla töökohata. Kortervargusi pani 1964. a. toime ka L., kes samuti kulutas kõik kuriteo läbi saadu alkoholsete jookide ostmiseks.

Haruldased ei ole ka juhud, kus kirk alkoholi järele ajendab süüdlast sisse murdma kauplusse või kioskisse selleks, et alkoholsete jooke riisuda.

Kodanik S., kõndides varahommikul nn. pohmeluse seisundis tänaval, nägi suletud kaupluse aknal alkoholsete jookide pudeleid. Ajendatuna pidurdamatust soovist saada «peaparandust», murdis ta kauplusse sisse ja viis sealt ära alkoholsete jooke ja toiduaineid. Asja materjalidest nähtub, et kohtualune tarvitas alkoholi pidevalt, ta oli muutunud äärmiselt tahtjõuetuks ning joobnud olekus korduvalt müüdnud maha enda ja endise abikaasa riietus- ning majapidamisesemeid selleks, et saada viinaraha.

Viimastel aastatel on meie maal pööratud suurt tähelepanu sellele, et kinnipidamisasutustest vabanenud isikud ei paneks toime uusi kuritegusid, vaid hakkaksid ausalt elama. Nagu näitab praktika, on alkoholi tarvitamine sageli olnud üheks peamiseks teguriks, mis on takistanud selliste isikute lõplikku tagasipöördumist ausasse tööellu. Alkohol soodustab paljude kuritegude korduvat toimepanemist. Eriti suur on alkoholi kahjulik mõju aga varguste retsidiivile.

Nii selgus Permji oblastis korraldatud uurimisel, et esimese varguse sooritasid joobnult ainult 28 protsenti, teist-

kordse varguse aga juba 56 protsenti varastest.¹ Ka meie vabariigi mõnedes linnades ja rajoonides on üle poole korduvalt toimepandud vargustest sooritatud joobe- seisundis.

Kodanik J. ei asunud pärast karistuse kandmist tööle, vaid hakkas koos kahtlaste isikutega pidevalt tarvitama alkohoolseid jooke. Alkoholi hankimiseks pani ta toime Tartu linnas ühe kuu jooksul kaheksa vargust. Süstemaatiline joomine ja varastamine kestis kuni noormehe vahistamiseni uute kuritegude eest.

Nagu näitavad viimastel aastatel teostatud uurimused, asub suurem osa karistuse kandmiselt vabanenud isikutest kas omal initsiatiivil või vastavate organite abiga varsti pärast vabanemist tööle ning alustavad uut elu. Nad tahavad oma halvadest kalduvustest võitu saada. Neid usaldatakse ja nende heaks tehakse palju sõprade ning kollektiivi poolt. Kuid nii mõnigi neist, kes ei ole lõplikult vabanenud alkoholismi kütkest ega ole enda vastu küllalt nõudlik, komistab viinapudelile. Viin osutub tugevamaks kollektiivi mõjust ja lükkab inimese uuesti kuritegevusele.

Naiskodanik J. varastas 1964. a. aprillikuus Tartu bussijaamast ühele kodanikule kuuluva kohvri ja käsipaki. Süüdistatav ei eita vargust ja seletab, et ta oli esemete hõivamisel purjus ning tahtis saada vahendeid alkoholi muretsemiseks. Asja materjalidest nähtub, et 50-aastane 9-klassilise haridusega naine oli varem toime pandud varguste eest 4 korda karistatud ja ta oli viibinud parandusliku töö asutustes kokku 15 aastat. Uued kuriteod oli ta harilikult sooritanud alkoholi mõjul varsti pärast järjekordset vabanemist. Viimase varguse toimepanemisele eelnenud perioodil töötas ta lüpsja-karjatalitajana ja täitis tööülesandeid hästi. Nädal aega enne vargust sõitis ta Tartusse, kus oli juhuslikult kohtunud tuttavaga ning joonud koos veini. Nii algas mitmepäevane jooming ja töölt puudumine, mis lõppes uue kuriteoga. Kohus tegi õigesti, kui lisaks karistusele kohaldas kohtualuse suhtes alkoholivastase sundravi.

Kui kergesti võib alkoholi mõjul taas kuritegevusele langeta inimene, keda usaldati ja kes suutis üldsuse abiga

¹ Vt. В. С. Ш и к у н о в, Предупреждение краж личного имущества (По материалам Пермской области), «Советское государство и право», 1963, № 9, lk. 123.

lahti saada varga «kuulsusest», sellest kirjutas hiljuti mõtlemapaneva loo ajaleht «Edasi».¹

Boriss oli 6-aastane, kui vanemad lahku läksid. Nad leppisid kokku, et poiss jääb isale, tütar aga emale. Kui isa uuesti abiellus ja tulid «omad» lapsed, muutus poiss nagu ülearuseks ning ta põgenes Tartusse ema juurde. Ema ei võtnud aga poega vastu ja poiss saadeti võimuorganite abiga tagasi isa juurde, kus teda aga ei vajatud. Boriss põgenes varsti uuesti, sattus halba seltskonda ja hakkas huligaanitsema. Ta suunati erirežiimilisse kooli. Juba 12-aastaselt tarvitas ta alkoholi. Samal ajal omandas ka varga esimesed kogemused. 15-aastasena oli ta esimest korda varguse eest kohtu all ja sai 6 aastat vabadusekaotust.

Nii algas Borissi elus teine etapp: vanglad, kinnipidamiskohad. Esimest karistusaega lühendati, võeti arvesse head käitumist ja tööd. Ta ei jõudnudki veel vabaduses uut elu alustada, kui jälle varguse ja huligaanitsemise pärast süüdi mõisteti... Sedapuhku mõisteti talle kaheksa aastat vabadusekaotust, ja jälle ei kandnud ta karistust lõpuni, vaid vabanes ennetähtaegselt. Ja jälle ei osanud ta vabaduses elada ja ei läinud tööle. Niimoodi koguneski 15 eluaasta jooksul viis kohtuasja.

Boriss oli 30-aastane, kui ta otsustas oma minevikule kriipsu peale tõmmata. Esimest korda elus läks ta tööle. Ühe Tartu tehase kollektiiv võttis ta hästi vastu. Kollektiivi taotlusel andis vabariigi Ülemnõukogu Presiidium talle armu purjus olekus varem toimepandud kuriteo eest. Töökaaslased õpetasid talle selgeks lukksepa elukutse ja abistasid teda igati. Boriss täitis ja koguni ületas töönorme. Ta teenis hästi. Siis tulid pulmad. Töökaaslased olid hakanud Borissi uskuma. Nad tegid pulmakingituse ja toetasid iga tema head algatust. Tundus, et tema pärast võib muretu olla. Varsti oli kuulda, et vabriku ametiühingukomitee kavatses noorpaarile kahetoalise korteri anda. Neile naeratas õnn tööks ja eluks.

«Ja siis ühel päeval juhtus see kole lugu, mida keegi enam nagu kartagi ei osanud,» kirjutatakse ajalehes, «Boriss jõi ennast purju. Niisama lihtsalt — jõi ennast päris kõvasti purju, huligaanitses ja laaberdas ringi. Paari

¹ Vt. M. Rosenfeld, Selle loo jutustas advokaat, «Edasi», nr. 28, 10. veebruar 1965. a.

päeva pärast vaatas jälle pudeli põhja, kaotas aru ja vanast harjumusest ajas käe vöörasse taskusse, käsi tegi harjunud liigutuse, kuid pead polnud keelamas. Ta tabati teolt, kuid tema... hakkas ennast rusikatega õigustama.»

Süüdlane sai teenitud karmi karistuse — viis aastat vabadusekaotust. Ta oli rängalt petnud neid, kes teda usaldasid ja tema heaks nii palju tegid. Võib arvata, et seda poleks juhtunud, kui mees oleks hoidunud eemale oma suurimast vaenlasest — viinast.

Sageli põhjustab või soodustab alkoholi liigtarvitamine riigi või ühiskonna vara riisumist ka ametiisikute poolt, kelle seaduslikus korralduses see vara asub. Nagu teada, nõuavad joomingud ja nendega kaasnev pillav eluviis palju raha. Alati palgast selleks ei jätku ja otsitakse igasuguseid võimalusi raha saamiseks. Süüdlased realiseerivad omakasu eesmärgil nende käsutuses olevat sotsialistlikku vara, tekitades suuri puudujääke ladudes, kauplustes või kassades. Tihti leiavad riisumised aset üsnagi varjatud kujul: tekitatakse kunstlikult materiaalsete väärtuste ülejääk, mida hiljem realiseeritakse, koostatakse fiktiivseid töökäske või muid võltsitud dokumente, mille abil pööratakse sotsialistlik vara oma kasuks või varjatakse juba asetleidnud riisumist jne. Sageli tekitatakse sel teel sotsialistlikele asutustele ja ettevõtetele palju suuremat materiaalset kahju kui eraisikute poolt sooritatud vargustega. Harva leidub praktikas isikute grupi poolt eelneval kokkuleppel toimepandud ulatuslikumaid riisumisi, mis ühel või teisel viisil ei oleks seotud alkoholi liigtarvitamisega.

Selleks et saada vahendeid alkoholi muretsemiseks, panevad joodikud toime ka kelmusi, pettes kodanikelt välja raha või muid esemeid.

Mõni aasta tagasi heideti ülikoolist välja üliõpilane L. jämedate ja korduvate eksimuste pärast õppedistsipliini ja sotsialistliku ühiselu reeglite vastu. Sattunud alkoholi mõju alla, pani noormees viinaraha hankimiseks toime terve rea kelmusi. Ta pettis korduvalt välja oma sõpradelt ja endiselt õpetajalt ema ja abikaasa matuste ettekäändel (tegelikult ta ema elas ning ta polnudki abielus), samuti muu vale abil raha, mille kulutas ainult joominguteks. Küsimusele, miks irvitab ta ausate inimeste üle, vastas noormees: «Kuritegevusele sundis mind viin, sest viina ostmiseks ma muidu enam raha ei saanud, kui pidin petma oma sõpru ja tuttavaid...»

Mõnikord on alkoholi mõju alla sattunud isikud valmis kasutama isegi vägivalda kannatanu suhtes selleks, et temalt kätte saada vara. Paljud vägivallaga seotud avalikud vargused ja röövimised pannakse toime joomise mõjul. Nii näitas 1957. a. kohtupraktika üldistamine meie maa mõnedes rajoonides, et 88 protsenti röövimistest oli ühel või teisel viisil seotud süüdlase poolt alkoholi tarvitamisega.¹

Põlva Rajooni Rahvakohtu otsusega tunnistati H. süüdi selles, et ta 1964. a. jaanuaris läks ebakainena kellegi kodaniku elukohta, kus vägivalda kasutamise kannatanu suhtes pani toime avaliku varguse, tõmmates jõuga kannatanu taskust rahakoti, mille viimane oli süüdistatava nähes laualt tasku pannud. H. oli varem karistamata ja töökohast iseloomustatakse teda positiivselt. Ta tunnistas end täielikult süüdi ja kahetses oma tegu, seletades, et kainenena ta poleks mitte iialgi sellega hakkama saanud.

Raske kuriteo kõrges vanuses isiku kallal pani Võru rajoonis toime naiskodanik N. koos oma täiskasvanud tütreaga. Nad hakkasid 1964. a. oktoobrikuul nõudma kannatanult raha. Kui viimane keeldus, siis kasutasid süüdlased rauga kallal füüsilist vägivalda, löid ta põrandale pikali, kallasid suhu tärpentini ja soola ning hirmutasid teda. Vägivalla mõjul andis abitu vanainimene oma rahakoti koos 15 rublaga süüdlastele, kes suurema osa rahast kulusid kohe alkoholsete jookide ostmiseks. Mõlemad kurjategijad olid tööpõlgurid ja tarvitasid süstemaatiliselt alkoholi. Nende suhtes oli juba varem joobeseisundis avaliku korra rikkumiste eest kohaldatud mõjutamise vahendeid, kuid see ei aidanud.

Kohtupraktikast on teada juhtumeid, kus joobnud isikud viinaraha hankimise eesmärgil tarvitavad kannatanu kallal vägivalda, mis on ohtlik tema elule või tervisele. Leiab aset ka alkoholsete jookide röövimisi, mida on sooritanud isegi alaealised.

17-aastane P. oli hakanud juba varakult tarvitama alkoholi. Pisivarguste ja joomise eest oli tema suhtes koolis kohaldatud mitmesuguseid mõjutamise vahendeid. Koduse väärtkasvatuse tagajärjel oli ta muutunud kaasinimeste vastu hoolimatuks, taotles endale teenimatuid hüvesid

¹ Vt. А. Б. Сахаров, О личности преступника и причинах преступности в СССР, Москва 1961, lk. 217.

ning oma soovide rahuldamiseks ei kohkunud tagasi isegi vägivallategudest. Lignes sünnipäev, mida noormees kavatses «väärικalt» tähistada. Tõsi, ka varasematel sünnipäevapidudel ei puudunud laualt pudelid kangema sisuga, kuid nüüd pidi sõpru kostitatama tingimata «Vana Tallinnaga». Pidulauda ilma alkoholita ei osanud see nooruk ette kujutada. Mõni päev enne sünnipäeva oli küps ka kuriteoplaan. P. võttis kodunt kaasa ema kande-koti koos pudrunuiaga, läks ühte kõrvalisel tänaval asu-vasse kauplusesse, tutvus müügil olevate jookide sortimen-diga ja lahkus sealt pärast pudeli likööri ostmist. Tühjen-danud pargis tublisti pudeli sisu, läks ta õhtul enne kaup-luse sulgemist sinna tagasi. Nähes, et kaupluses peale naismüüja kedagi ei ole, küsis ta likööri. Kui müüja pöör-dus riiuli poole pudelit võtma, lõi kurjategija talle üle leti ootamatult pudrunuiaga paar korda pähe, hüppas seejärel leti peale ja püüdis haarata riiulilt pudeleid. Kannatanu appikarjumise peale jooksis aga kauplusesse juhuslikult möödaminev kodanik ning kurjategija põgenes. Ta tun-nistas end toimepandud raskes kuriteos eeluurimisel ja kohtus süüdi ja seletas, et tahtis röövida vähemalt 4 pude-lit likööri oma 18. sünnipäeva pühitsemiseks. Täisealiseks saamist tuli tal aga vastu võtta vanglas.

Üsna tihti osutuvad varguste ja röövimiste läbi kannata-nuteks purjus kodanikud, kusjuures mõnikord panevad kuritegusid toime just kannatanu enda joomakaaslased. Selle kohta on kohtupraktikas palju näiteid. Nii tutvus keegi kodanik S. juhuslikult õllebaaris talle võõra mees- ja naiskodanikuga. Koos joodi rohkesti veini ja õlut. Pärast joogikoha sulgemist kutsus kod. S. joomasõbrad enda juurde koju, et jätkata joomist. Ajal kui purjus korteri-peremes viibis köögis, võtsid külalised toast kella ja mitmesuguseid riietusesemeid ning põgenesid akna kaudu. Niiviisi kutsus kannatanu ise õllebaarist vargad koju.

Näiteid selle kohta, kuidas alkoholi liigtarvitamine viib varavastaste kuritegude toimepanemisele, võiks veelgi leida, kuid juba eeltoodustki piisab selleks, et mõista alko-holismi osa kuritegude põhjusena ja nende toimepanemist soodustava asjaoluna.

KRIMINAALVASTUTUS JA KARISTUS JOOBESISEISUNDIS TOIMEPANDUD KURITEO EEST

1. Joobeseisund ja kriminaalvastutus

Nagu eespool nägime, pannakse peaaegu kõik huligaansused, enamik isikuvastaseid ja suur hulk varavastaseid ning muid kuritegusid toime joobeseisundis.

Sageli võib lugeda süüdistatava ülekuulamise protokolli või kuulda kohtualuse seletusest: «Olin joonud viina ega suutnud end valitseda... ja nii see juhtuski...» või «Olin purjus ega mäleta, kuidas ma seda tegin...». Üks traktorist, kes purustas traktoriga küüniseina ja sõitis peale küünis viibivale kahele töölisemale, rääkis eeluurimisel: «Purjus olin ma tugevasti, sõitsin... aga mis juhtus, ei mäleta. Nähtavasti jäin magama...»

Analoogilisi seletusi annavad mõnikord ka liiklusõnnetusi põhjustanud autojuhid, ehkki nad katsuvad harilikult oma joobeseisundit varjata, kuna ebakaines olekus rooli taga viibimine on iseenesest juba liikluseeskirjade raske rikkumine. Seevastu huligaanid, vargad ja isikuvastaste kuritegude toimepanijad püüavad sageli jätta muljet, nagu oleksid nad kuriteo ajal olnud rohkem purjus kui tegelikult. Purjusolekuga püütakse vabandada oma inetut ja kõigi poolt hukkamõistetavat tegu ning kergendada vastutust.

Vahel leidub ka inimesi, kes panevad osa õiguserikkuja süüd joobnud oleku arvele ja imestavad, miks karistati süüdlast seaduse kogu valjusega. Kui purjus isik väljendub teiste inimeste kuuldes ebatsensuurset ja teda keelatakse, siis leidub vahel pealtkuulajaid, kes soovivad: «Mis temaga jännata, purjus inimese asi», või «Ega ta kainelt nii ei ütleks» jne. Selline soosiv suhtumine joodikusse ja tema käitumisse on sügavalt väär ning Nõukogude seadusandlusega otseselt vastuolus. Mitte keegi ei

või õigustada ja vabandada ei enda ega teise isiku ühiskonnavastast tegu joobeseisundiga. Joobeseisund ei anna alust kehtiva seadusandluse järgi isiku vastutuse eitamiseks selles seisundis sooritatud õiguserikkumise eest. ENSV KrK §-s 12 on otseselt öeldud: «Isik, kes pani toime kuriteo joobeseisundis, ei vabane kriminaalvastutusest.»

Kriminaalvastutusel joobeseisundis toimepandud kuriteo eest on kuritegevust ärahoidev toime. Ta soodustab võitlust joomise ja eriti selle tõttu toimepandavate kuritegude vastu. Iga isik, kes joob enda purju, peab teadma, et kui ta selles seisundis sooritab kuriteo, siis kannab ta selle eest ka täit vastutust.

Nõukogude kriminaalõiguse järgi ei kuulu kriminaalvastutusele isik, kes ühiskonnaohtliku teo toimepanemise ajal oli süüdimatusseisundis, s. t. ei olnud võimeline endale oma teost aru andma või seda juhtima kroonilise vaimuhaiguse, vaimutegevuse ajutise rikke, nõrgamõistuslikkuse või muu haigusliku seisundi tõttu. (ENSV KrK § 11 lg. 1). Süüdimatu isiku suhtes võib kohus kohaldada seaduses ettenähtud meditsiinilise iseloomuga sunnivahendeid, mis ei ole kriminaalkaristuseks.

Kuna raskes joobeseisundis olev isik pole alkoholi mõjul alati võimeline endale toimepandud kuriteost ja selle tagajärgedest aru andma, siis võib tekkida küsimus, kas antud juhul pole samuti tegemist süüdimatusseisundiga. Sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Joobeseisund ei ole samastatav süüdimatusseisundiga. Süüdimatusseisundi korral ei ole isik võimeline endale oma teost aru andma või seda juhtima teatava haigusliku seisundi (näit. kroonilise vaimuhaiguse, vaimutegevuse ajutise rikke jne.), mitte aga tavalise (kuigi raske) joobe tõttu.

Kuid alkoholi tarvitamise tagajärjeks võivad olla ka süüdimatust tingivad sügavad haiguslikud muutused inimese psüühikas, mis avalduvad aktuutsest alkoholimürgitusest põhjustatud patoloogilise joobe või kroonilise alkoholismi pinnal tekkivate psüühiliste häirete (näit. joomahulluse) kujul.¹ Isik, kes ühiskonnaohtliku teo toimepanemise ajal oli patoloogilise joobe seisundis, tunnistatakse süüdimatuks ja ta ei kuulu kriminaalvastutusele.

Võivad esineda ka juhud, kus ühiskonnaohtliku teo toimepanemise ajal süüdimatusseisundis olev isik (näit.

¹ H. Kadari, E. Raal, I. Rebane, Nõukogude kriminaalõigus. Üldosa, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 146.

vaimuhaige) oli tarvitanud alkoholi ning viibib joobeseisundis. Kuna antud juhul on tegemist süüdimatuga, siis ei kuulu ta kriminaalvastutusele, sõltumata sellest, kas ta sooritas ühiskonnaohtliku teo kainelt või joobeseisundis.

Nõukogude kriminaalseadusandlus, reguleerides vastutust joobeseisundis toimepandud kuriteo eest, arvestab nii joobeseisundi mõju süüdivusele kui ka süüdlase suhtumist toimepandud kuriteosse ja seda põhjustanud alkoholi tarvitamisse.¹

Enamik joobeseisundis toimepandud kuritegusid leiab aset tavalises (mitte raskes) joobes, kus süüdlasel säilib võime endale oma tegudest aru anda ja neid juhtida. Joobnute käitumise vaatlus näitab, et isegi raske joobe seisundis toimepandud kuritegude puhul ei ole süüdlasel alati veel kadunud võime endale aru anda oma teost. Esineb küllaltki sihikindlat ja motiveeritud tegutsemist.²

Ometi pole välistatud ka juhud, kus tavalise (mitte patoloogilise) joobe seisundis olev isik on joonud ennast niivõrd tugevasti purju, et ta pole enam võimeline aru andma oma käitumisest. Ka selline isik peab kandma kriminaalvastutust toimepandud kuriteo eest, kuivõrd ta tahtlikult viis end joobeseisundisse ja sai sealjuures aru, et ta võib purjus olekus kaotada kontrolli oma tegude üle. Kui isik seda teab ja siiski joob end niivõrd purju, et ei saa lõpuks enam aru, mida teeb, peab ta ka vastutama kuriteo eest, kuna ta viis enda tahtlikult sellisesse seisundisse. Raskes joobeseisundis olev isik vastutab kuriteo eest ennekõike seepärast, et teadlikult purju joomine tingis antud juhul kuriteo, mille toimepanemise võimalust süüdlane küll kerge-meelselt eitas või üldse alkoholi tarvitamisel ette ei näinud, kuigi antud tingimustes ta oleks pidanud seda ette nägema ja oleks võinud seda ette näha. Sel juhul esinevad eeldused vastutuseks ettevaatamatusest toimepandud kuriteo eest.

Kui isik viib ennast joobeseisundisse eesmärgil panna toime kuritegu, siis vastutab ta oma kavatsuse realiseerimisel tahtlikult sooritatud kuriteo eest, sõltumata sellest, mil määral ta teo vahetel sooritamisel andis sellest endale aru ja suutis seda juhtida.

¹ Vt. ka А. Б. Сахаров, О личности преступника и причинах преступности в СССР, Москва 1961, lk. 222 jj.

² Vt. ka Г. А. Мендельсон, Ю. М. Ткачевский, Алкоголизм и преступность, Москва 1959, lk. 77—78.

2. Joobeseisundi arvestamine karistuse mõistmisel ja alkohoolikute sundravi

Nõukogude kohus ei mõista karistust meelevaldselt, vaid täpses vastavuses seadusega. Karistuse mõistmisel arvestab kohus, juhindudes sotsialistlikust õigusteadvusest, toimepandud kuriteo ühiskonnaohtlikkuse iseloomu ja astet, süüdlase isiksust ning kuriteo toimepanemisel vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid (ENSV KrK § 36). Kõigi nende asjaolude arvestamine on vajalik karistuse õigeaks individualiseerimiseks, ilma milleta ei ole saavutatav süüdimõistetu parandamine ja ümberkasvatamine, samuti ka tema ning teiste isikute poolt uute kuritegude toimepanemise ärahoidmine.

Kehtiv kriminaalseadusandlus, nähes ette, et joobeseisund ei vabasta süüdlast kriminaalvastutusest, ei loe joobeseisundit ka karistuse mõistmisel vastutust kergendavaks asjaoluks.

Meie ühiskond mõistab alkoholi kuritarvitamise hukka. Igaüks, kes alkoholi tarvitamisega liialdab, rikub kommunistliku moraali nõudeid. Süstemaatiline joomine ja alkoholi liigtarvitamine iseloomustavad süüdlast negatiivselt. Joobnud olekus ilmneb sageli kuriteo subjekti tegelik ühiskonnavastane hoiak, avalduvad tema negatiivsed moraalsed - omadused, individualistlikud ja egoistlikud ajendid, metsikud instinktid, toorus jne. Tihti alkohol ainult kergendab süüdlases selliste negatiivsete omaduste mõjulepääsemist, mis vahetult kutsuvad esile tema ühiskonnaohtliku käitumise.¹ Seepärast ei ole õige käsitleda alkoholi tarvitamist ja joobeseisundit vastutust kergendava asjaoluna. Vastupidi, kuriteo toimepanemine joobeseisundis võib olla vastutust raskendavaks asjaoluks, mis tingib süüdlasele raskema karistuse mõistmise kui sama kuriteo toimepanemisel kaines olekus. Nii sätib ENSV KrK § 38 p. 10, et karistuse mõistmisel on vastutust raskendavaks asjaoluks kuriteo toimepanemine oma teenistuslike või kutsealaste kohustuste joobeseisundis täitmise tagajärjel. Joobnud olekus tööle ilmumine, alkoholi tarvitamine tööajal ja oma teenistuslike või kutsealaste kohustuste täitmine joobnud olekus on keelatud töösisekorra ja mitmesuguste muude eeskirjadega (näit. «Eeskirjadega

¹ Vt. A. B. Сахаров, viidatud teos, lk. 232 jj.

liiklemiseks NSV Liidu teedel ning linnade ja asulate tänavatel»). Kui süüdlane seda keeldu rikub ja oma kohustuste joobeseisundis täitmise tagajärjel (näit. transpordivahendi juhtimisel purjus olekus) paneb toime kuriteo, siis väärrib ta ka raskemat karistust.

Kehtiv kriminaalseadusandlus ei käsitle joobeseisundit vastutust raskendava asjaoluna, kui kuritegu ei leia aset süüdlase teenistuslike või kutsealaste kohustuste joobeseisundis täitmise tõttu. Kuid tuleb silmas pidada, et joomisega seoses olevad kuriteod pannakse väga sageli toime huligaansel või muul madalal ajendil, mida arvestatakse alati karistuse mõistmisel vastutust raskendava asjaoluna (ENSV KrK § 38 p. 3). Kohtupraktika uurimine näitab, et joobnud olekus pannakse kuritegu tihti toime erilise julmusega, samuti ei kohku purjus süüdlane tagasi kuriteo toimepanemisest lapsealase, kõrges vanuses või abitus seisundis oleva isiku suhtes. Kui kuritegu pannakse joobnud isiku poolt toime nimetatud asjaoludel, arvestab kohus neid süüdlasele karistuse mõistmisel alati raskendavate asjaoludena.

Mitmete isikuvastaste kuritegude, nagu tahtliku tapmise (ENSV KrK § 101), üliraske ja raske kehavigastuse (§-d 107 lg. 2 ja 108 lg. 2) eest on otseselt ette nähtud raskemad karistused siis, kui süüdlane paneb kuriteo toime näiteks huligaansel ajendil või eriti julmal viisil. Sellega tugevdatakse inimese elu ja tervise kaitset eriti joobnud isikute rünnete vastu. Nõukogude kohus, arvestades joobeseisundis toimepandud kuriteo ühiskonnaohtlikkuse astet antud aja ja koha tingimustes, süüdlase moraalset palet ja tema isiksust tervikuna, samuti ka muid raskendavaid asjaolusid, võib mõista süüdlasele kõige karmima seaduses ettenähtud karistuse.

Nõukogude kriminaalõiguse järgi võib kuriteo toimepannud isikule mõista peale põhikaristuste (vabadusekaotuse, asumiseleasaatmise, väljasaatmise, parandusliku töö jt.) ka lisakaristusi. Lisakaristusi kohaldab kohus tavaliselt siis, kui see on vajalik uute kuritegude toimepanemise ärahoidmiseks süüdlase poolt. ENSV KrK (§ 21) järgi on lisakaristusteks vara konfiskeerimine, sõjaväelise või eriauastme või vanemlike õiguste äravõtmine. Peale nimetatute võib ka asumiseleasaatmist, väljasaatmist ja teatavatel ametikohtadel töötamise või teataval tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmist ning

rahatrahvi mõista mitte ainult põhi-, vaid ka lisakaristusena.

Isikutele, kes on pannud kuriteo toime joobeseisundis, on samuti real juhtudel vajalik kohaldada lisakaristusi ennekõike eesmärgil vältida uusi analoogilisi kuritegusid joobeseisundis. Nii näiteks võib kohtuotsusega ära võtta töötajatelt, kes alkoholi tarvitades rikkusid jämedalt transpordivahendi ohutu liiklemise või transpordivahendi ekspluateerimise eeskirju ja põhjustasid kriminaalseaduses ettenähtud raskeid tagajärgi, lisakaristusena õigus töötada auto-, veduri-, laeva- või mõne muu transpordivahendi juhina. Sellist õigust võib süüdlaselt kohtuotsusega ära võtta 6 kuust kuni 5 aastani. Nimetatud isikutelt transpordivahendi juhtimise õiguse äravõtmisel kuuluvad nad seniselt töökohalt vallandamisele. Kui põhikaristuseks on aga mõistetud vabadusekaotus, siis ei arvata kõnesoleva lisakaristuse aja hulka selle põhikaristuse kandmise aega, vaid keeldu töötada vastaval ametikohal hakatakse lugema momendist, kui isik vabadusekaotuse kandmiselt vabaneb.

Eesti NSV kriminaalseadusandluses lisakaristusena ettenähtud vanemlike õiguste äravõtmist võidakse kohaldada siis, kui kohus teeb kindlaks, et süüdlane neid õigusi kuritarvitas või kuritahtlikult oma vanemlikke kohustusi ei täitnud (ENSV KrK § 35). Selline käitumine peab sealjuures aset leidma seoses toimepandud kuriteoga. Vanemlike õiguste äravõtmine joodikult on sageli vajalik selleks, et kaitsta lapsi joomise laostava mõju eest perekonnas ja kindlustada nende normaalne areng. Vanemlike õigusi võib ära võtta näiteks selliselt vanemalt, kes joobnud olekus süstemaatiliselt oma lapsi peksab või on süüdi nende suhtes muude kuritegude toimepanemises (laste kaasatõmbamises kuritegevusele, nende kõlbelises rikkumises jne.).

Isikut, kes on kuriteo toime pannud alkoholismi või narkomaania mõjul, võib kohus, sõltumata karistusest, allutada sundravile (ENSV KrK § 60 lg. 1). Sundravi ei ole kriminaalkaristuseks. Seda kohaldatakse kuriteos süüdi oleva isiku suhtes, kes on alkohoolik (s.t. krooniline alkohoolik) või narkomaan ja vajab ravi, kusjuures on nõutav, et see isik pani kuriteo toime alkoholismi või narkomaania kui haiguslike seisundite mõjul. Sundravile võib kohus määrata nii selle alkohooliku või narkomaani, kellele ta mõistab sooritatud kuriteo eest kri-

minaalkaristuse, kui ka isiku, kes vabastatakse kriminaalvastutusest või mõistetud karistusest.

Kohus määrab alkohooliku või narkomaani sundravile vastava arstliku komisjoni arvamuse alusel. Sundravi korraldatakse kas erilise ravi- või töörežiimiga asutuses või üldises raviasutuses; isiku suhtes, kes kannab vabadusekaotust — kinnipidamiskohas. Sundravi kestab kuni ravitava tervenemiseni ja see lõpetatakse raviasutuse otsusel. Kui ravialune ei tervene vabadusekaotuse ärakandmise ajaks, jätkatakse tema ravimist pärast vabanemist kas erilise ravi- ja töörežiimiga asutuses või üldises raviasutuses (ENSV KrK § 60 lg. 2).

Paranduslikku tööd, mis viiakse täide mitte süüdimõistetute töökohas, vaid spetsiaalse riigiorgani (Parandusliku Töö Inspektsiooni) juhatusel, kelle kompetentsi kuulub selle töö organiseerimine, võivad alkohoolikud ja narkomaanid kanda erilise ravi- ja töörežiimiga asutuses (ENSV KrK § 60 lg. 3).

Raviasutuste võrk, alkohoolikute või narkomaanide sundravile suunamise ning vastuvõtmise ja ravi eest tasuvõtmise kord määratakse kindlaks vastavate ministeeriumide poolt.

Mitte alati ei soorita alkohoolseid jooke kuritarvitavad isikud (alkohoolikud) alkoholi mõjul kuritegusid, vaid süstemaatiliselt rikuvad töödistsipliini, avalikku korda ja sotsialistliku ühiselu reegleid, samuti laostavad oma perekonda. Selliste isikute õigeaegne saatmine alkoholivastasele ravile on hädavajalik nende päästmiseks joomatõvest, mis vastasel korral võib varem või hiljem neid viia raskesse konflikti õigusnormidega. Seda ei või aga jääda ootama, vaid tuleb tingimata ennetada. Seni kehtinud seadusandluse järgi võis rahvakohus selliseid alkohoolikuid, kes ei olnud veel kuritegu sooritanud, suunata ühiskondliku organisatsiooni, töötajate kollektiivi või seltsimeheliku kohtu taotlusel üksnes alkoholivastasele ravile ravitava enda kulul. Kui alkohoolseid jooke kuritarvitav isik aga ei ilmunud ravile ja jätkas süstemaatiliselt alkohoolsete jookide kuritarvitamist, siis ei saanud teda kehtivate seaduste järgi sundida alkoholivastasele ravile nii kaua, kuni ta ei olnud kuritegu toime pannud. Selline kord seadusandluses vajab muutmist. Vastavaile riigiorganeile oli tarvis anda õigus paigutada sündkorras ravile ka selliseid alko-

hoolikuid, kes ei ole kuritegusid toime pannud, kuid vajavad sundravi ja tööga ümberkasvatamist.

Võttes arvesse ühiskondlike organisatsioonide, töötajate kollektiivide ja tervishoiuorganite arvukaid soove ning ettepanekuid alkoholivastase võitluse tugevdamiseks, võttis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium vastu 24. aprillil 1965 seadluse «Alkoholseid jooke kuritarvitavate isikute sundravi ja tööga ümberkasvatamise kohta».¹ Nimetatud seadlus hakkas kehtima 1. juulist 1965² ja selles nähakse ette, et alkoholseid jooke kuritarvitavad isikud, kes vaatamata nende suhtes tarvitusele võetud ühiskondliku või administratiivse mõjutamise abinõudele jätkavad süstemaatiliselt alkoholsete jookide kuritarvitamist, töödistsipliini, avaliku korra ja sotsialistliku ühiselu reeglite rikkumist, suunatakse ravi- ja tööprofülaktooriumi sundravile ning tööga ümberkasvatamisele tähtajaga kuuest kuust kuni ühe aastani.

Ülaltähendatud isikute ravi- ja tööprofülaktooriumi suunamist arutab rajooni (linna) rahvakohus avalikul kohtuistungil, riikliku, ühiskondliku organisatsiooni või töötajate kollektiivi taotlusel ja arstliku komisjoni vastava arvamuse olemasolu korral, kutsudes välja isiku, kelle suhtes on esitatud taotlus, vajaduse korral aga ka riikliku või ühiskondliku organisatsiooni või töötajate kollektiivi esindajate juuresolekul.

Rahvakohtu määrus ravi- ja tööprofülaktooriumi suunamise või sellest keeldumise kohta edasikaebamisele ei kuulu, kuid seda võib protestida järelevalve korras.

Isikud, kelle suhtes on algatatud taotlus sundravi ja tööga ümberkasvatamise kohta ning kes hoiduvad kõrvale meditsiinilisele järelevaatusele või kohtusse ilmumisest, kuuluvad sundtoomisele miilitsaorganite poolt. Kohtumäärus ravi- ja tööprofülaktooriumi suunamiseks viiakse täide ühiskondliku korra kaitse organite poolt, kusjuures vajaduse korral võib profülaktooriumi saatmine toimuda isegi konvoiga. Põgenemise eest ravi- ja tööprofülaktooriumist või teel profülaktooriumi nähakse seaduses ette kriminaalvastutus.

Eduka töömõjutuse korral võib rahvakohus profülaktooriumi paigutatud isikute sealviibimise tähtaega administ-

¹ ENSV ÜT 1965, nr. 17, art. 60.

² ENSV ÜT 1965, nr. 26, art. 87.

ratsiooni taotlusel pärast kuuekuulist ravi lühendada. Täht-
aega ei lühendata aga isikutel, kes on ravi- ja tööprofülak-
tooriumi suunatud korduvalt.

Profülaktooriumis viibimise aeg arvatakse üldise töö-
staaži hulka, kuid puhkust selle aja eest ei anta.

Ravi- ja tööprofülaktooriumis viibiva isiku töötasust või
pensionist tehakse kinnipidamisi profülaktooriumi ülal-
pidamise kulude osaliseks katteks, toitlustamise, riietuse,
jalanõude ja spetsiaalsete ravimite eest ning teisi kinni-
pidamisi üldistel alustel. Ülejäänud summa kantakse üle
perekonnale, selle puudumisel aga isiklikule arvele.

Ravi- ja tööprofülaktooriumist tagasipöördunud isikud
rakendatakse tööle üldreeglina nende endises töökohas
ning selle tagavad rajoonide ja linnade töörahva saadi-
kute nõukogude täitevkomiteed. Isikutele, kes viibivad
ravi- ja tööprofülaktooriumis, säilitatakse õigus elamis-
pinnale nende endises elukohas.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1965. a. 24. aprilli
seadlus näeb ette, et sundravi ja tööga ümberkasvatamist
profülaktooriumis ei rakendata isikute suhtes, kes põevad
psüühilisi haigusi, alaealiste, esimese grupi invaliidide
ning üle 60 aasta vanuste meeste ja üle 55 aasta vanuste
naiste suhtes.

Alkohoolseid jooke kuritarvitavate isikute paranemisele
võivad positiivset mõju avaldada ka seltsimehelikud
kohtud. Vastavalt «Seltsimehelike kohtute põhimääruse»
§-le 15 punkt 9 lg. 3 võivad seltsimehelikud kohtud teha
otsuse alkohooliku palga või pensioni väljamaks-
miseks tema abikaasale või seltsimeheliku kohtu poolt
selleks volitatud isikule. Selline abinõu aitab tõkestada
alkohoolikute joomatõve süvenemist, nende endi ja pere-
kondade majanduslikku laostumist, samuti ka alkohooli-
kute konflikti sattumist ühiselureeglite ning õigusnormi-
dega. Kahjuks teevad seltsimehelikud kohtud veel vähe
selliseid otsuseid. Nii näiteks moodustasid kõnesolevad
asjad 1964. a. Tartu linna seltsimehelike kohtute poolt aru-
tatud kõigist asjadest ainult pisut üle 2 protsendi. Alko-
hoolseid jooke kuritarvitavaid isikuid, kelle ümberkasvata-
miseks sellise vahendi kasutamine annaks häid tulemusi,
on kaheldamatult palju rohkem. Neid leidub mitte ainult
Tartus, vaid ka teistes linnades ja rajoonides.

ALKOHOLI TARVITAMISE PÕHJUSTEST JA ALKOHOLISMI VASTU VÕITLEMISEST

1. Joomakommete kujunemisest ja alkoholi tarvitamise põhjustest

Alkohoolseid jooke tunti ja tarvitati juba kauges minevikus. Kaua ei osanud aga inimene valmistada kangeid jooke ja suurim alkoholi sisaldus neis saavutati loomuliku käärimisega. Loodusrahvad tarvitasid nõrku alkohoolseid jooke (mõdu, õlut jt.). Vanimate jookide hulka kuulub viinamarjavein, mis on arvatavasti tuntud sellest ajast, kui hakati kasvatama viinapuid. Õlle leiutajateks peetakse egiptlasi. Juba vanast Egiptusest on andmeid joomingute kohta. Vastavatel papüürustel leiduvate kohtuprotsesside kirjeldustes kõneldakse tihti purjusolekust ja moraaliveastastest tegudest.

Vana-Kreekas ja Vana-Roomas oli veini valmistamine üsna arenenud. Kreeka mütoloogiast teame, et peajumal Zeusi poeg Dionysos õpetas ümber maailma rännates inimestele viinamarjakasvatamist. Teda ennast aga nimetati veinijumalaks, kelle auks ja veinisaagi õnnistamise tänu-täheks korraldati suurejoonelisi joomapidustusi. Dionysose kultuse pidustustest osavõtmisest keeldumist loeti sündusetuks. Ka Vana-Roomas pidutseti ohjeldamatute joomingute ja tantsudega veini- ning lõbujumala Bakchose auks. Sellised joomapeod ja metsikud prassingud võtsid niivõrd ohtliku ulatuse, et Rooma senat need isegi keelas (186. a. e. m. a.). Koos majanduse ja kultuuri arenguga levines veini ja õlle tarvitamine paljudes Euroopa maades.

Pööre alkoholi tootmise ja tarvitamise ajaloos toimub põletatud viina (destilleeritud alkoholi) valmistamisega, mis muutis alkoholi laiadele hulkadele kättesaadavaks. Algul tehti katseid viinamarjaveiniga, kusjuures destillee-

rimise (s. t. alkoholi veest lahutamise) kunsti õpiti 13. sajandil araablasest. Sel teel saadud uue aine — alkoholi — nimetus pärinebki araabia keelest ja tähendab «väga peen». Juba esimesed veini destilleerijad hakkasid kutsuma veinist eralduvat alkoholi «veini hingeks» — *spiritus vini*. See nimetus on teaduslikus keeles säilinud tänaseni.

Veinist destilleerimise teel saadud piiritust (põletatud viina) tarvitati kaua aega peamiselt arstirohuna. Alles 15. sajandil hakatakse seda laialdasemalt tarvitama joomiseks. 16. sajandil põletatakse juba viina ka Liivimaal ja hakatakse seda müüma kõrvuti õllega. 1646. a. keelati Liivimaa Maapäeva otsusega talupoegadel kodune viina-põletamine. Sellest nähtub, et see pidi olema juba siis üsna tuntud. Kapitalismi arenedes muutub alkoholi tootmine ja kaubastamine kapitalistlike ettevõtete tähtsaks tegevusharuks. Kodanliku ühiskonna lepitamatutes vastuoludes kujuneb soodus pind alkoholismi kõige laialdasemaks levikuks. Kaasajal on alkohoolsed joogid saanud pea-aegu kõigi rahvaste juures üsna tähtsaks tarbeaineks.

⚡ Tekib küsimus, miks inimene hakkas tarvitama alkoholi juba kauges minevikus ja tarvitab seda ka nüüd. Kas selle põhjused peituvad ainult alkoholi füsioloogilises mõjus, tema põhitoomes tõsta inimese tuju ja tekitada kõrgendatud rõõmutunnet (eufooriat) või etendavad siin tähtsat osa ka joomakombed, ja kust on need pärit? Nõukogude kirjanduses on neid probleeme käsitletud veel vähe.

⚡ Rida silmapaistvaid kultuuriajaloolasi, usundite ja alkoholismi ajaloo uurijaid on jõudnud järeldustele selles, et inimene hakkas alkoholi tarvitama usuliste kujutelmade mõjul ning paljud joomakombed pärinevad algselt muistseist ohvrikommetest.¹

Väga madalal arenemisastmel olev inimene tundis end abituna loodusjõudude, haiguse ja surma ees ning tema arvates seisid nende nähtuste taga võimsad olevused — jumalad, haldjad, surnute hinged jne. Selliseid võimsaid olevusi püüti meelitada ja lepitada ohvriandidega, millest kõige väärtuslikumaks peeti vereohvrit.

Veri oli inimese arvates hinge ja sellega ühtlasi elu kandjaks, sest inimene teadis oma kogemustest, et verekaotus põhjustab surma. Usuti, et endast võimsamate ini-

¹ Vt. O. Ibius, Usk ja alkohol, «Noorte Hääl» nr. 28, 2. veebruar 1958.

meste, loomade või jumalate kehaosade söömisel ja vere joomisel saadakse endasse nende jõud ja võim.

Kuna alkohoolsete jookide tarvitamine viis inimese kunstlikku joovastusseisundisse ja näis talle juurde andvat uut jõudu ning võimsust, siis tekkis kujutlus, nagu oleks ka alkohoolsetes jookides kõrgemate olendite hing, mis läheb üle nende joojasse. Selliseks hingeks loetigi alkoholi. Mitte asjatult ei hakatud keskajal veinist saadud alkoholi kutsuma «veini hingeks». Vana-Hiinas nimetati alkohoolseid jooke «vaimuks» (kiu), soome-ugri rahvaste kujutluse järgi oli alkohol joogis leiduv «vägi» — siit ka alkohoolsete jookide nimetamine «vägijookideks».

Nii kujunes alkohol primitiivsel arenemisastmel olevale inimesele üheks nähtamatute jõududega ühendusse astumise ja nende võimsusest osasaamise vahendiks. Sellised arusaamad kandusid hiljem üle ka ristiusu nn. armulauakommetesse, mille täitmisel joodavat veini nimetatakse Kristuse vereks.

Kauges minevikus sümboliseeris ühine söömine ja joomine paljude rahvaste juures eluühendust, sõprust ja liitu. Seepärast kinnitati liidulepinguid ja vastastikuseid pidulikke lubadusi ühise söömingu, joomingu või vere vastastikuse segamisega ning selle joomisega ühisest nõust.

Kuna alkoholi peeti hingekandjaks nagu verdki, siis usuti ka seda, et ühisest nõust alkoholi joomisel läheb joogis peituv hing kõigisse joojatesse, tehes neid hinge- või veresugulasteks, s. t. sõpradeks, kes ei tohi üksteisele kallale tungida. Aegade jooksul kujunesid ühisjoominguil välja mitmesugused nõuded selle kohta, millal ja kuidas juua. Üks selliseid on ka meile tuntud «tervisejoomine». Tervisejoomise mõte seisnes mõnel pool selles, et jumalatele ohverdati joodavat jooki lootuses, et nad aitavad isikut, kelle terviseks joodi.

Tervisejoomise komme seondus minevikus ka eelarvamusega, et alkohol on tervisele kasulik. Veel tänaseni tarvitusel olev sõna «proosit» on tekkinud ladinakeelse väljendina ja tähendab — olgu kasuks, terviseks! Keskajal oli usk alkoholi tervendavasse toimesse üldine. Veinist saadud alkoholi (piiiritust) hakati kutsuma isegi «eluveeks» (*aqua vitae*). Alkoholi kui ravimit kiideti trükisõnas ja soovitati arstide poolt. Nii näiteks andis 1626. a. Kopenhaagenis ilmunud kokaraamat järgmise õpetuse: «See, kes hästi ei kuule, pangu tilk viina kõrva, siis ta hakkab

kuulma. Kes igal hommikul joob väikese lusikatäie viina, jääb harva haigeks... Kui järjekindlalt juuakse igal hommikul vähe viina, siis surevad ära ussid, olgu neid siis südames, kopsudes või maksas. Kui inimene surma eel kaotab kõnevõime, peab talle andma viina suhu, siis hakkab ta varsti kõnelema.» Usk alkoholi imettegevasse jõusse kestis sajandeid, soodustades omakorda joomakommete püsimist.

Joomakombeid viljelesid eriti katoliku vaimulikud, kusjuures tervisejoomine oli vaimulike hulgas sageli peaaegu kohustuslik. Keerukad joomakombed olid tuntud keskaegsete gildide ja tsunftide kodukorras. Vaimulike, käsitöölise ja kaupmeeste poolt kultiveeritud joomakombed kandusid hiljem üle kodanlikesse üliõpilas- ja teistesse organisatsioonidesse, kus nad tihti omandasid veelgi rafineerituma kuju.

Meie ühiskonnas ei põhine alkoholi tarvitamise kombed enam usulistel eelarvamustel, ehkki paljud neist pärinevad küll usukommetest. Suur osa nõukogude inimesi on käesoleval ajal täielikult vabanenud ebausu ja usu kammitsaist ning neil on kõrge teadlikkus. Üha vähem kohtame inimesi, kes arvavad, et «alkohol annab jõudu juurde» või «tugevdab tervist». Nõukogude arstiteadus näitab veenvalt, et alkohol, eriti aga selle liigtarvitamine, kahjustab tõsiselt tervist, põhjustab enneaegset vananemist ning surma. Sellele vaatamata tarvitavad veel paljud inimesed alkohoolseid jooke ning teatav osa isegi suures ulatuses või süstemaatiliselt. Põhjusi on selleks mitmeid.

Uheks tähtsamaks alkoholi tarvitamise põhjuseks meie ühiskonnas on j o o m a k o m m e t e säilimine ja nende veel sagedane läbipõimimine inimeste elu mitmesuguste sündmuste tähistamisega, nagu «tervisejoomised» lapsele nimepanekul, sünnipäevadel, pulmades, juubelitel, uue korteri puhul; nn. «väljategemised» palgapäevadel, sõpradega kohtumistel; «liigid» mingi asja ostmisel, joomised kihlveo võidu puhul, kakluse lepituseks jne.

Pole vist inimest, kes näiteks sünnipäeval või pulmalauas «päevakangelastega» kokku juues arvaks, et alkohol tõepoolest annab sünnipäevalapsele pikka iga või noorpärrile perekonnaõnne. Vastupidi, tervisejoojad on tihti selle tunnistajaiks, kuidas alkoholi liigtarvitamine põhjustab õnnetusi inimestega, viib abielusid purunemisele ja laostab kodusid. Parimate soovide väljendamine alkoholi joo-

misega on kombetäitmine, millest peetakse kinni tihti peamiselt sellepärast, et seda kommet täitsid ka vanemad ja esivanemad ning seda teevad kaasajal ka teised inimesed.

Praktika aga näitab, et seltskondlike joomakommete täitmine on sageli pannud alguse alkoholi liigtarvitamisele, eriti aga siis, kui sellist kombetäitmist esineb tihti. Kombetäitmisega kaasneb lisa võtmine «tuju tõstmiseks». Organismi harjumisel alkoholiga suureneb joomahimu ning siis leitakse ettekäändeid joomiseks igal ajal. Järelikult võib seltskondlike joomakommete täitmine avada tee alkoholi kuritarvitamisele. Selle kohta kirjutab tabavalt kuulus Ameerika kirjanik Jack London oma autobiograafilises teoses «John Barleycorn»: «Ühe miljoni joodiku hulgas ei ole ühtegi, kes oleks joomist alustanud üksinda. Kõik joojad võtavad alkoholi esiteks seltskonnas, ja see joomine on alati suurema sotsiaalse ulatusega joomise põhjustaja. See osa, mis alkohol ise etendab, on tähtsusetu, võrreldes sotsiaalse õhkkonnaga, milles leiab aset joomine.»

Vahel tarvitatakse seltskonnas alkoholi lihtsalt selleks, et lahti päästa juttu, tõsta tuju ja luua üldist lõbusat meeleolu. Mõnikord loetakse perekondlikku pidu või seltskondlikku koosviibimist, kus valitseb tavaline meeleolu, isegi ebaõnnestunuks. Seepärast peavad koosviibimiste korraldajad oma kohustuseks seda vältida viinaklaaside sagedama täitmisega. Kuid alkohol on võrdlemisi odav vahend seltskondliku tuju tõstmiseks, tema abil saadud meeleolu on kunstlik ja naljad sageli labased ning sobimatud.

Alkoholi tarvitamine loob koosviibijate vahel tugevama ühtekuuluvustunde, tema mõjul saavutatakse ka seltskonna vaimse taseme teatav ühtlustamine, sest enamarenenud isikud laskuvad näiliselt madalamale tasemele. Inimesed muutuvad avameelsemaks, kaob võõrastustunne ning sõbrunetakse kiiresti. Kuna alkohol vähendab kriitikavõimet, siis antakse joomisel seltskonnas nagu juba ette andeks, kui keegi lubab endale midagi, mis tavaliselt ei ole sünnis. Kõik sellised asjaolud võivad aga joomise levikut soodustada.

Alkoholi tarvitamise ning selle liigtarvitamise üks põhjusi seisneb ka selles, et alkoholi abil tahetakse vahel unustada mõni tõsine mure (omakse surm, sõbra kaotamine), ebaõnnestumine (tööl, isiklikus elus) või püütakse vabaneda halvast meeleolust. Sageli astutakse sellises olukorras õllebaari või restorani ja püütakse kurbust ning

tuska unustada joomakaaslaste seltskonnas. Et alkohol mõjutab mälu ja võimaldab hetkeks unustada halba, siis näib inimesele, et tal on niiviisi kergem ületada raskusi või taluda ebaõnnestumisi. Muret, raskusi ja halba ei saa aga «uputada» viinaklaasi. Selline katse annab tunnistust vaid inimese tahtejõuetusest ja argusest. Alkoholi tarvitamine nendel hetkedel, kui inimene on kaotanud oma hingelise tasakaalu, on eriti ohtlik. See võib sageli kujuneda joodikutee ja sellega seonduvate uute õnnetuste alguseks. Seepärast tuleb sotsialistlikus ühiskonnas oma murede puhul abi otsida kollektiivilt ja headelt sõpradelt. Seltsimeeste toetusel suudetakse kergemini võita raskusi ja muredest üle saada.

Mõned inimesed, kes oma sisemises arengus on teistest maha jäänud, otsivad alkoholist sageli julgustust tegudeks, millele neid tõukavad madalad ajendid, kuid mida nad «selge peaga» nagu kardaksid sooritada. Mõnikord juuakse ka selleks, et lüüa veel osaliselt säilinud südametunnistuse häält.

Kuid on ka inimesi, kes tarvitavad alkoholi n.-ö. solidarsusest seltskonna või oma kaaslaste vastu. Kardetakse silma paista oma erandlikkusega — alkoholi mittetarvitamisega.

Alkoholsete jookide kuritarvitamist soodustavad meie ühiskonnas ka sellised asjaolud, nagu inimeste, eriti noorte vähenenud teadlikkus alkoholi kahjulikkusest, mõjutamine või isegi sundimine joomakaaslaste poolt, mõnel pool esinev halvustav suhtumine alkoholi mittetarvitajatesse, vanemate ja täiskasvanute halb eeskugu noortele jts. asjaolud.

Alkoholi tarvitamine ja selle ulatus sõltub olulisel määral ka alkoholsete jookide kättesaadavusest. Viimane aga oleneb omakorda reast asjaoludest, nagu elanikkonna ostujõust, alkoholsete jookide müügihinnast ja müügikohtade arvust ning asukohast, müügikitsendustest (näit. müügikeeld joobnud isikutele ja alaealistele) jne. Kuna elatustaseme tõusuga suureneb rahva ostujõud, siis ka see asjaolu võib suurendada alkoholsete jookide tarvitamist, kui joomist tingivad muud tegurid jäävad endiseks.

Tänapäeval esineb alkoholi liigtarvitamise juhtumeid sagedamini nendes kollektiivides, kus on hooletusse jäetud kultuurkasvatustöö, kus töötajad (eriti ühiselamutes) tunnevad vabal ajal igavust. Nagu elu näitab, soodusta-

vad meelepärase tegevuse puudumine ja igavus joomise levikut.

Tähtsaks teguriks, mis soodustab alkoholi liigtarvitamist, on joodikute suhtes vajaliku hukkamõistu õhkonna puudumine üksikutes kollektiivides. Tihti ei anta joodikule vastulööki õigeaegselt ja oodatakse, kuni leiab aset raske eksimus. Esineb ka kodanikke, kes mitte ainult ei mõista hukka joomist, vaid suhtuvad joodikuisse isegi soosivalt, andestavad nende nurjatused, ostavad neilt mitmesuguseid esemeid (tihti varastatuid!), laenavad raha joomiseks, pakuvad purjus isikuile alkoholi jne.

Alkoholismi põhjustest ja soodustavatest asjaoludest rääkides ei tohi unustada ka inimeste psüühilisi iseärasusi kui alkoholi tarvitamist mõjustavaid tegureid: iseloomu ja vastutustunde nõrkus, haiglane hingeelu, vääralt kujunenud kollektiivsustunne jms.

NSV Liidus on jäädavalt kõrvaldatud alkoholismi laialdast levikut põhjustav sotsiaalne alus — inimese ekspluaatimine inimese poolt ning sellest tingitud töötava rahva perspektiivitus ning viletsus ja valitsevate klasside parasitism ning moraalne laostumine. See asjaolu ja nõukogude inimeste kultuuritaseme pidev tõus on loonud vajalikud eeldused ka alkoholi liigtarvitamise konkreetsete põhjuste kõrvaldamiseks ning alkoholismi kui kommunismi ehitavale ühiskonnale võõra ja ühe kahjulikuma nähtuse likvideerimiseks.

2. Alkoholismi vastu võitlemisest NSV Liidus

Miljonite inimeste vaesus, harimatus ja õigusetus soodustasid tsaari-Venemaal joomise levikut. Tsaarivalitsus ei olnud huvitatud selle takistamisest, sest alkohol andis riigile ja kapitalistidele tohutuid kasumeid. Mitte asjatult ei nimetatud tsaari-Venemaa riigieelarvet «purjus eelarveks», sest umbes üks kolmandik riigikuludest kaeti viinamüügist saadud tuludest. Ainuüksi aastatel 1900—1913 suurenes alkohoolsete jookide tarvitamine iga elaniku kohta 20 protsenti.

Kurva, kuid tõepärase pildi tööinimeste elust ja nende seas levinenud joomisest annab M. Gorki oma romaanis «Ema». Ta kirjutab: «Vabrik oli päeva neelanud, masinad olid inimeste lihastest nii palju jõudu imenud, kui nad

vajasid... Aastatega kogutud väsimus oli inimestelt võtnud isu, ja söögi alla joodi palju, ärritati magu viina terava kõrvetusega... Noored istusid trahterites või korraldasid üksteise juures simmaneid, mängisid lõõtspilli, laulsid rõvedaid, inetuid laule, tantsisid, ropendasid ja jõid. Tööst roidunud inimesed jäid ruttu joobnuks, ja kõigi rinnus ärkas arusaamatu haiglane ärritus...»

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit tegi lõpu Venemaa tööraha õigusetusele ja viletsusele. Uus kord avas inimestele avara tee ellu. Oma olemasolu esimestest päevadest alustas nõukogude võim otsustavat võitlust sotsialistlikule riigile pärandatud raskeimate minevikupahe- dega. Juba 1917. a. 18. novembri läkituses «Elanikkonnale» kutsus Rahvakomissaride Nõukogu töötajaid halastamatult võitlema huligaanide ja joodikutega.

1919. a. VIII kongressil juhtis Kommunistlik Partei tähelepanu sellele, et võitlus alkoholi liigtarvitamise vastu on niisama tähtis kui näiteks võitlus tuberkuloosiga. Ühtlasi näidati, et alkoholism ei kao meie ühiskonnast iseene- sest, vaid alles visa ja sihikindla võitluse tulemusena.

Teatavasti kulges esimese sotsialistliku riigi ehitamine erakordselt rasketes tingimustes. Palju aastaid kulus sõdades purustatud rahvamajanduse taastamiseks. Väl- tides kapitalistide võlaorjusse sattumist oli Nõu- kogude riik sunnitud oma algaastail kehtestama viina- monopoli, et saada vajalikke käibesummasid tööstuse arendamiseks. Alkoholi tootmisest loobumine ei olekski tollaegseis tingimustes joomist ära hoidnud, sest viina- ga harjunud talupoeg oleks hakanud seda ise ajama, mür- gitades ennast ja teisi puskariga. Kuid juba sel ajal käsitles Nõukogude riik viinamonopoli ajutise abinõu- na, nähes ette edaspidi viina tootmise järkjärgulise vähen- damise.

Meie riigi rajaja V. I. Lenin toonitas mitmel korral vaja- dust otsustavalt võidelda joomise vastu. Vestluses Klara Zetkiniga märkis ta, et proletariaat kui tõusev klass ei vaja joobnud olekut.

Möödunud aastakümnete jooksul on Nõukogudemaal saavutatud märkimisväärseid tulemusi võitluses alkoholi kuritarvitamise vastu. Nii vähenes NSV Liidus 1950. aas- taks alkoholi tarvitamine 38 protsendi võrra 1891. a. tsaari- Venemaaga võrreldes. Rahvusvahelise Alkoholismi Vastu Võitlemise Büroo andmeil oli NSV Liidus aastatel 1948—

1950 ja on ka praegu alkoholi tarvitamine ühe elaniku kohta tunduvalt väiksem kui paljudes kapitalistlikes maa-
des. Kuid alkoholismist ei ole nõukogude ühiskond veel
kaugeltki vabanenud. Alkoholsete jookide tarvitamine on
meie maal 1940. aastaga võrreldes tunduvalt kasvanud.

Pidades joomist üheks suurimaks paheks, on partei ja
valitsus korduvalt nõudnud võitluse tugevdamist selle
vastu.

Täie teravusega on joomise küsimusest kõneldud nii
NSV Liidu keskajakirjanduses kui ka meie vabariigi aja-
lehtedes. Nii kirjutas kirjank F. Gladkov juba 1954. a. aja-
lehes «Literaturnaja Gazeta»: «Poleks tarvitsenud tõsta
alarmi, kui mitte joomine paljude meie inimeste juures
poleks muutunud igapäevaseks nähtuseks...

Mis siis soodustab nende vastikute igandite elujõudu ja
tormilist ilmumist? Minu arvates on need puudused kasva-
tussüsteemis, kultuuritus igapäevases elus, bürokratism
mõnedes ühiskondlikes organisatsioonides, kus instrukt-
siooni ja kirjatähe tagant ei nähta elavat inimest...»¹

«...Meie rahva suuremale enamusele on omaseks saa-
nud karge, mõistuspärane, enesekriitiline elustiil — nimelt
sellepärast mõjuvadki väljakannatamatult vastikult läl-
lavad ja tuigerdavad minevikuigandite kandjad, kes laost-
tavad ühiskonna tervist ja moraali, õõnestavad logelemise
või oma halva tööga rahvamajandust ja saavad pahatihti
iseigi raskete roimade põhjustajaks,» kirjutas P. Rummo
oma artiklis «Teadvuse mürgitamise vastu»².

Eriti suurt tähelepanu on meil pööratud võitlusele joo-
mise vastu viimastel aastatel, kus minevikupahede likvi-
deerimine ja uue inimese kasvatamine on muutunud kom-
munismi ülesehitamise kõige pakilisemaks ülesandeks.

NLKP erakorralisel, XXI kongressil (1959. a.) mõistsid
mitmed delegaadid oma sõnavõttudes joomise teravalt
hukka ja nõudsid selle pahe vastu võitluse intensiivistam-
ist, tehes selleks konkreetseid ettepanekuid, mis leidsid
üldist heakskiitu. Peeti vajalikuks, et liiduvabariikide
kommunistlike parteide keskkomiteed ja ministrite nõu-
kogud pööraksid neile küsimustele senisest rohkem tähele-
panu, töötaksid välja konkreetseid abinõud võitluseks alko-
holi liigtarvitamise ja puskariajamise vastu. Ühtlasi soovi-

¹ «Vt. «Rahva Hää!», nr. 182, 3. august 1954. a.

² «Rahva Hää!», nr. 192, 14. august 1954. a.

tati vastu võtta seadused, mis näevad ette ranged abinõud nende vastu, kes kuritarvitavad alkohoolseid jooke ja rikuvad avalikku korda, samuti puskariajajate vastu.

Juhindudes ülaltähendatud direktiividest alustasid meie noorsoo- ja muud ühiskondlikud organisatsioonid kogu rahva toetusel intensiivset võitlust huligaanitseamise ja joomise vastu. Paljudes kohtades muutus maa joodikute jalgade all tuliseks ning ühiskonnastased nähtused hakkasid vähenema. Kahjuks ei jätkunud aga energiat kuigi kauaks, nagu märgiti NLKP juunipleenumil (1963. a.), ja võitlus joomise vastu on kohati ka praegu veel nõrk.

Alkoholi liigtarvitamise vastu võitlemisel on positiivset osa etendanud mitmed viimastel aastatel kehtestatud seadusandlikud aktid ja valitsuse määrused, nagu Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1957. a. 18. jaanuari seadlus «Vastutusest huligaanse käitumise eest» ja selle täiendus 1959. a. 30. jaanuari seadlusega.

Nimetatud seadluste kohaldamine on palju kaasa aidanud meie tänavail ja parkides avaliku korra kindlustamisele. Ometi ei ole meil avaliku korra rikkumised veel absoluutselt kadunud. Mõnikord võib näha lausa päise päeva ajal mööda tänavat tuigerdamas joobnuid, kes puistavad sündsusetuid sõnu ja takistavad liiklust, uhkeldades oma jultumusega. Selliste isikute suhtes tuleb olla karm nii kodanikel kui ka võimuorganeil ja mitte piirduda nende suunamisega meditsiinilisse kainestusmajja, vaid täie rangu-sega kohaldada huligaanse käitumise eest seaduses ettenähtud sanktsioone. Mitte asjatult ei märgitud NLKP Keskkomitee juunipleenumil (1963. a.), et meil ei võeta paha tihti joodikut pihtide vahele, vaid «neid võtavad vastu sanitaride soojad käed spetsiaalsetes linnatagustes pansionides, kus mõnikord on mitte üksnes kergem hingata, vaid ka kergem juua».

Kehtiv seadusandlus näeb ette, et huligaanse käitumise või avaliku korra rikkumise eest arestiga karistatud isikud, kelleks tavaliselt on joodikud, peavad karistuse kandmise ajal tegema ühiskonnale kasulikku tööd. Nende tööle-rakendamise organiseerimine on pandud linnade ja rajoonide töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele ja nende miilitsaosakondadele. Tegelikult aga paljusid arestis viibijaid üldse tööle ei rakendata. Mõnel pool töötab vaid üks neljandik või isegi üks kümnendik arestiga karistatud isikutest. Sellisel juhul kujuneb arest nii mõnelegi

joodikule omamoodi puhkuseks enne järjekordset joomingut.

Valve arestikaristuse kandjate üle nende töötamise ajal lasub vastava ettevõtte või asutuse administratsioonil. Faktiliselt aga puudub tihti nende üle igasugune valve, mistõttu karistatud tarvitavad töökohas alkoholi või lähivad isegi mujale jooma, pannes sealjuures toime avaliku korra uusi rikkumisi või isegi kuritegusid. Karistuse selline kandmine ei avalda joodikule kasvatuslikku mõju, vaid pahatihti soodustab joomist ja vähendab rahva silmis Nõukogude seaduste autoriteeti. Kuid see kahjustab ka üldsuse kaasatõmbamist võitlusse joomise ning muude ühiskonnavastaste tegudega. Seoses antud probleemiga on avaldatud arvamust, et kohtutele tuleks anda õigus kohaldada pisihuligaanidele aresti asemel lühiajalist paranduslikku tööd töökohas. Võib olla, et see oleks mõnel juhul tõesti otstarbekohasem. Kuid siis tuleks muuta kehtivat seadusandlust, mis ka praegu jätab kohtule võimaluse aresti kohaldamise asemel saata materjalid pisihuligaanuse kohta süüdlase töökoha seltsimehelikule kohtule. (Vt. «Seltsimehelike kohtute põhimäärus» § 5 p. 3.). Seni kui kõnesolevat seadust ei ole aga muudetud, tuleb seda ellu rakendada täpselt, hoolitsedes selle eest, et arestis viibimine avaldaks huligaanidele ja joodikutele parandavat toimet.

Võitluses alkoholismi vastu tuleb senisest rohkem tähelepanu pöörata kroonilistele alkohoolikutele, kes on «viinakatkust» niivõrd nakatatud, et nad ei suuda sellest ise enam vabaneda. Selliste joodikute arv ei ole väike. Nende hulgas on isegi naisi — laste emasid. Kroonilised alkohoolikud on muutunud teinekord kommunaalmajades lausa nuhtluseks. Sagedane kisa ja lärm, rõve sõim ja kaklus häirivad sageli ühiselamute elukorda, rääkimata kodudest ja perekondadest, kus selliste joodikute pärast leiavad tihti aset kõige süngemad tragöödiad. Paadunud joodikud tõmbavad oma mõju alla noorukeid ja demoraliseerivad alaealisi. Küllalt on neid, kes on niivõrd langenud, et ei tee katsetki muuta oma laostunud eluviisi. Veenmine ja manitsemine ei loe neile midagi. Seltsimehelike kohtute ja töökaaslaste ees antud lubadused jäävadki lubadusteks. Neid isikuid on võimalik suunata vastavalt Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1965. a. 24. aprilli seadlusele ravi- ja tööprofülaktooriumi sundravile. Kuid selleks on

vajalik, et ka ühiskondlikud organisatsioonid ja töötajate kollektiivid näitaksid omapoolset aktiivsust vastavate taotluste esitamisel.

Ravi- ja tööprofülaktooriumist tagasipöördunud isiku edasine käekäik oleneb sageli sellest, kas ja kui kaua ta suudab pärast ravi hoiduda esimestest pitsidest. Nende tühjendamisega algab tihti taaslangus. Selle õnnetuse vältimiseks on vajalik, et töökaaslased ja sõbrad ei pakuks ravilviibinule alkoholi, vaid aitaksid tal sellest täielikult hoiduda.

Palju kasu on toonud joomise vastu võitlemisel *rahvamalevlased*. Nad valvavad avaliku korra järele mitte ainult tänavatel, väljakutel ja parkides, vaid kutsuvad joodikuid korrale ka korterites ja ühiselamuis, hoolitsedes selle eest, et ei oleks enam ühtegi kohta, kus viinapahest nakatunud isikud võiksid segada kodanike rahu.

Kahjuks aga esineb veel juhtumeid, kus rahvamalevlaste või mõned miilitsatöötajad ei pööra vajalikku tähelepanu joobnud isikute viibimisele avalikes kohtades ega lakista nende ebasündsat käitumist. Selline passiivsus on kahjulik ja täiesti lubamatu. See julgustab joobnuid avalikesse kohtadesse ilmumisel, vähendab seaduse ja võimu autoriteeti töötajate hulgas ning halvab üldsuse initsiatiivi õiguskorra kaitsmisel. Sellepärast on vajalik, et ükski avalikku korda rikkuv joodik ei jääks korrale kutsumata seaduses ettenähtud vahendite abil.

Kaheldamatult tuleb rakendada veel mitmesuguseid organisatsioonilisi ja administratiivseid abinõusid selleks, et teha joomisele lõpp. Täie rangusega tuleb suhtuda eriti kuritahtlikesse alkohoolikutesse, kes tõrksalt ei taha end parandada.

Kuid üksnes administratiivseist vahendeist ei piisa joomise vastu võitlemiseks. Kõige tähtsamaks on olnud ja jääb *veenmine*, sihikindel ja pidev selgitustöö rahvahulka des nii alkoholi liigtarvitamise kahjulikkusest kui ka sellest, et purjusolek on inetu, see alandab eneseväarikust ja riivab sügavalt kultuurse inimese esteetilisi tundeid.

On vaja, et kõik kollektiivid ja ühiskondlikud organisatsioonid käsitaksid võitlust joomise vastu kommunistliku kasvatusena lahutamatu osana. Kollektiivi või organisatsiooni liikme poolt alkoholi liigtarvitamise faktidele tuleb kollektiivis reageerida kui signaalile tõsisest ohust. Kollektiiv on võimas jõud. Nii mõnestki inimesest ei oleks

kujunenud paadunud joodikut, nii mõnigi raske kuritegu oleks olemata, kui lähedased seltsimehed ja töökaaslased oleksid koheselt ja õigesti reageerinud alkoholi liigtarvitamisele. Ennekõike aga tuleb loobuda heatahtlikust, soovivast ja ükskõiksest suhtumisest sellesse pahesse ja luua joodikute ümber karm hukkamõistu õhkkond. Leppida joomisega või sellega harjuda on meie ajastul häbiväärne.

Peale kutsetöö on igal inimesel veel oma huvialad. Ta tahab pärast tööd kasulikult puhata koos oma perekonna või sõpradega. Nõukogude riik kulutab üha rohkem vahendeid selleks, et meie inimesed oleksid kultuursed, terved ja elurõõmsad. Oleneb sellest ju väga suurel määral kommunismi materiaal-tehnilise baasi kindlustamise ja kogu meie elu ümberkorraldamise edukus. Kaasajal laieneb kirjastustegevus, suureneb pidevalt raamatukogude, loengu- ja lugemissaalide, teatrite, kultuurimajade, klubide ja kinode arv. Meie maa on eeskujulikult radiofitseeritud; ehitatakse uusi televisioonikeskusi; areneb rahvaulikoolide, teatrikollektiivide ja mitmesuguste isetegevuslike kultuuriorganisatsioonide võrk. Igaühel on üha suuremad võimalused leida endale meelepärane ja huvitav tegevus.

Asutuste ja ettevõtete administratsioonide, partei-, komсомoli- ja ametiühinguorganisatsioonide üheks tähtsaimaks kohustuseks on kaasa aidata, et kollektiivi iga liige veedaks kutsetööst vaba aega kultuurset ja igavus ei tõukaks kedagi viinaklaasi juurde. Tõsi, sellest on kergem kirjutada ja koosolekul rääkida kui seda ellu rakendada. Kuid vaeva ei tohi siin karta.

Täie rangusega tuleb võidelda selle vastu, et sellised kaunid traditsioonid kollektiivis, nagu uue aasta vastuvõtt, mitmesuguste tähtpäevade pühitsemine, kaastöötajate pensionile saatmine jms. ei kujuneks labasteks joomaõhtuteks, mis tihti lõpevad ühiselu reeglite või koguni õigusnormide rikkumisega. Nii näiteks on mõneski kollektiivis nääripidu ja uue aasta vastuvõtt kujunenud joominguks, kus olid purjus nii näärivana ise kui ka paljud pidulised.

Mõnes kollektiivis kaldutakse liialdama kaastöötajate isiklike tähtpäevade tähistamisega. Jutt ei ole sünnipäevadel lillede ulatamisest ja soojadest käepigistustest — selline meeldetuletus on kaunis komme, vaid «põhjalikust» joomingust, mida sünnipäeva sildi all korraldatakse ühiskondlike organisatsioonide eesotsas olevate isikute algatusel ning administratsiooni mahitusel või osavõtul. Kuidas

selliseid sünnipäevi ette valmistatakse ja läbi viiakse, sellest pajatas hiljuti «Herilane» ajalehes «Edasi»:

«Et kellegi sünnipäev — hoidku selle õnnetuse eest! — vahele ei jääks, tuleb ühele inimesele anda ühiskondliku tööna arvestuse pidamine kõigi sünnipäevade kohta. Korjanduse jaoks, kingituse ostjaks jne. peaks jälle keegi teine olema. Eesmärgiks olgu, et initsiatiivgrupp kuuluks võimalikult palju neid, kes ise heast äraolemisest lugu peavad. Mingit numbrit ei maksa teha sellest, kui sünnipäevalapsel veel sünnipäeva polegi. Õigem on alati enne ära pidada kui pärast ära unustada . . .

Pärast väljavalitud ohvri kombekohast õnnitlemist tuleb meeles pidada, et tuju tõuseb ikkagi ainult topsi najal . . . Väga lihtne on selgeks õppida mõne marsilaulu kaks esimest rida. Koos hüüdega «trahh!» on seda soovitatav laulda siis, kui kellelegi enam viin muidu kereesse ei lähe . . . Pidu on paras lõpetada, kui sõber enam sõpra ei tunne. Sest «kui juba mürgel, siis mürgel lõpuni» ja «kui juba unustus, siis olgu täielik . . .»¹

Selliseid sünnipäevi mõistab rahvas hukka, neid on teravalt kritiseeritud ka ajakirjanduses.² Taoliste inetute tavade süvenemisele tuleb lõpp teha.

Asutustes ja ettevõtetes korraldatavatel koosviibimistel ja pidudel tuleb leida võimalusi kultuurseteks lõbustusteks ja meeldivaks ajaviiteks. Eeskujuks võiksid siin olla mitmesugused noorte alkoholivabad peod ja koosviibimised sisukate kunstilise isetegevuse ettekannete ja seltskondlike mängudega. Kui aga ei peeta võimalikuks katta pidulauda ilma alkoholsete jookideta, siis peaks viimaste kõrval alati olema ka karastusjooke, samuti tuleks peo eest vastutajatel rangelt jälgida, et alkoholi ei joodaks liialt palju ega sunnitaks kedagi jooma.

Täiesti lubamatu on sportlike ürituste läbiviimisel või tähistamisel pruukida alkoholi. Iga sportlane peab kõigile olema eeskujuks tervete ja karskete eluviiside poolest.

Selle põhimõtte elluviimisel on häid saavutusi Tartu Riikliku Ülikooli Kehakultuuriteaduskonnal, kus peetakse alkoholi tarvitamist vastuolus olevaks mitte ainult spordipedagoogi eetikaga, vaid ka teaduskonnas viibimisega.

¹ Vt. «Edasi» nr. 15, 23. jaanuar 1965. a.

² Vt. näiteks ajalehes «Noorte Hää», nr. 23, 29. jaanuarist 1965. a. avaldatud kirjutist «Nooruk otsis sõpra».

Üleliiduliselt tuntud TRÜ Kääriku õppebaas on kuulutatud «alkoholivabaks tsooniks». Õppebaasi peamiseks ülesandeks on kaasa aidata spordipedagoogide kaadri kasvatamisele ja spordi ning tervete eluviiside propageerimisele.

Ammu tuntud on tõde, et «sõnad õpetavad, aga eeskuju kisub kaasa». Mitte asjatult ei öelda partei programmis: «Suure kasvatusliku tähtsuse omandab hea eeskuju ühiskondlikus ja isiklikus elus». ¹ Isiklik eeskuju etendab tähtsat osa ka võitluses alkoholi liigtarvitamise vastu. Kui asutuse, ettevõtte või ühiskondliku organisatsiooni eesotsas olevad isikud ise ei ole täielikult vabad alkoholismi-pahest, siis vaevalt nad tahavad ja on suutelised teises suunas kasvatama ka teisi. Vastupidi, selliste isikute mahitusel võib joomine asutuses või ettevõttes võtta isegi suurema ulatuse. On teada juhtumeid, kus juhtivad töötajad võtsid osa töö ajal tööruumides korraldatud ühiseist joominguist, millega kaasnesid amoraalsed teod. ² Selliste inimeste kätte ei või kollektiivi juhtimist usaldada.

Vahel kuritarvitavad alkoholi ka kvalifitseeritud spetsialistid, oma kutseala andekad esindajad, kelle üle ühiskond võiks uhke olla, kui neid ei kompromiteeriks kirm alkoholi järele. Mõnikord suhtutakse selliste isikute joomisse ja sellega kaasnevatesse pahedesse liberaalselt ning ei kutsuta neid korrale. See aga on väär! Mitte mingisugused teened minevikus ega tootmisalased või loominguilised saavutused olevikus ei õigusta alkoholi liigtarvitamist. Mida andekam on inimene, mida haritum ja vastutusrikkamal töökohal ta on, seda rohkem on nõukogude ühiskonnal õigust nõuda, et ta vabaneks joomisest!

Võitluses joomise vastu kuulub suur osa ajakirjandusele, kirjandusele, teatrile, kinole ja televisioonile. Palju kasulikku on ära teinud ajalehed, kus eriti viimastel aastatel on avaldatud mitmeid tabavaid artikleid ja kirjutisi joomise häbimärgistamiseks ja tervete eluviiside propageerimiseks. On kirjutatud ka ilukirjanduslikke teoseid, kus taunitakse joomist, kuid kahjuks veel vähe. Meie kirjanike kohustuseks on arendada nõukogude inimeses uue elu ehitaja omadusi ja oma loomingus ka joomist hukka mõista kui ühiskonna edasiliikumise üht takistust.

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 112

² Vt. selle kohta ajalehes «Edasi», nr. 20, 30. jaanuaril 1965. a. avaldatud L. Pärna kirjutist «Jällegi raudbetoonitoodete tehas!».

Kuid kahjuks ilmuvad meie lugejate lauale ka raamatud, milles kirjeldatakse joominguid, samuti võime kinos ja televisioonis näha stseene joobnutest, kusjuures mitte alati ei ole need antud hukkamõistva suunitlusega. 1954. a. kirjutas kirjanik Paul Rummo: «Ei ole normaalne, et peaaegu ükski viimaseil aastail kirjutatud näidend või vändatud film ei saa läbi trafaretse pidulauata, klaasitõstmiseta, napsitamiseta, mille kujutamisel ei kõla mitte autori hukkamõiste, vaid pooldav hoiak oma kangelaste säärase käitumise puhul.»¹ Mõõngem, et nüüd, terve aastakümne möödudes, on olukord muutunud. Aga kui palju? Vastata võiksid sellele küsimusele kirjanikud ise, samuti kirjandus- ja filmikunsti kriitikud.

Paljud meist ei ole tervisejoomise vastu pidulikel juhtudel kaetud laua juures. Kuid omaette küsimus on, kas klaaside kokkulöömist on vaja propageerida televisioonis, nagu me seda oleme võinud näha vana-aastaõhtu saadetes. Kas sõbralikust käesurumisest ei oleks küllalt parimate uueaastasoovide väljendamiseks? Nii seda tehaksegi ju paljudes perekondades, võttes vastu uut aastat televiisori ees. Võib-olla oleks nii kenam ja siiram, ehkki lihtsam ja tagasihoidlikum?

Selleks et kavandada igakülgseid abinõusid alkoholi kuritarvitamise vastu võitlemiseks, tuleb tunda ka alkoholi ja selle liikide tarvitamise dünaamikat ja joomise levikut. Teatava ülevaate alkoholsete jookide müügi kohta NSV Liidus annab alljärgnev tabel.

Läbimüük rublades (võrrelduna protsentides)

	1940	1953	1958	1962	1963
Kaubad üldse	100	169	274	359	376
Toidukaubad	100	147	225	294	315
<i>Alkohoolsed joogid</i>	100	122	166	229	245
Tööstuskaubad	100	207	359	471	480

NSV Liidus tarvitatakse alkohoolseid jooke ümberarvestatuna 100-protsendiliseks alkoholiks keskmiselt iga elaniku kohta umbes viis korda vähem kui Prantsusmaal ja kolm korda vähem kui Itaalias. Kuid Prantsusmaal, nagu reas teisteski nn. veinimaades, moodustavad suure osa alkohoolsetest jookidest veinid (Prantsusmaal ca 96%).

¹ Vt. «Rahva Hääle», nr. 192, 14. august 1954. a.

NSV Liidus tarvitatavast alkoholist on 60% aga kangeid jooke.¹ Seda näitavad ka viimaste aastate andmed alkoholsete jookide müügi kohta meie vabariigis.

Nii on Eesti NSV-s müüdnud riikliku ja kooperatiivse kaubandusvõrgu kaudu (kaasa arvatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtted) vabariigi iga elaniku kohta keskmiselt alkoholsete jooke järgnevas tabelis näidatud väärtuses (rublades).²

Aasta	Viin, liköörid ja muud viinatooted	Veinid	Õlu	Kokku (rublades)
1959	38,5	13,2	9,5	61,2
1963	48,9	19,3	10,8	79,0
1964	51,6	21,6	10,4	83,6

Nagu nendest andmetest selgub, ei ole alkoholsete jookide müük, aga sellega ühtlasi ka nende tarvitamine, viimastel aastatel vähenenud, vaid on pidevalt kasvanud. Kasvutendents ilmneb mitte ainult veinide, vaid ka viinatoodete osas. Suhteliselt rohkem on müüdnud alkoholi linnades (Kohtla-Järve, Tartu, Tallinn jt.). Maarajoonides on alkoholi realiseeritud mõnevõrra vähem. Nii näiteks on Tartu linnas iga elaniku kohta müüdnud alkoholsete jookide keskmine kogus pidevalt ületanud vabariigi keskmise. Esinedes sõnavõtuga Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu viiendal istungjärgul (1961) ütles rahvasaadik M. Varik: «Peab märkima, et alkoholsete jookide müügi piiramisega pole vabariigis tervikuna asjad korras ja seda ka Tartu linnas.

Tegime arvestuse, ja selgus, et Tartus kulutas 1960. aastal iga inimene 80 rubla alkoholsete jookide ostmiseks.³ Peab märkima, et 1959. aastal oli see 70 rubla piires.» Hilisemad andmed näitavad aga, et Tartu linnas müüdi alkoholsete jooke iga elaniku kohta 1963. a. umbes 82 rubla ja 1964. a. umbes 85 rubla väärtuses.

¹ Vt. «Известия», nr. 150, 27. juuni 1965. a.

² Esitatud andmed on ligikaudsed. Elanike arv on võetud 1959. a. seisuga 15. jaanuar 1959; 1963. ja 1964. a. seisuga 1. jaanuar 1964. a.

³ Vt. Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu viies istungjärg 8. juunil 1961, stenogramm, Tallinn 1961, lk. 16.

Alkoholsete jookide selline suur ja järjest kasvav tarvitamine raskendab edukat võitlust alkoholi liigtarvitamise vastu. Sellepärast on hädavajalik, et riiklikud plaaniorganid leiaksid võimalusi alkoholimüügi järkjärguliseks piiramiseks.

3. Võitlus alaealiste joomise vastu — tähtis abinõu kuritegevuse likvideerimiseks

Igast nõukogude noorest peab kasvama uue põlvkonna väärikas esindaja, kes suurendab oma tööga kodumaa rikkust, au ja kuulsust.

Oleme põhiliselt uhked meie noorte üle, kes nii õppides kui ka töötades rakendavad nooruslikku ergast mõistust ja osavaid käsi uue elu ehitamisel. Kuid kohtame ka noorukeid, kelle ellusuhtumine ja käitumine ei ole kommunistliku moraaliga kooskõlas, samuti esineb noorte hulgas veel õiguserikkumisi ja kuritegevust. Nooruki, eriti aga alaealise poolt kuriteo toimepanemisele reageerib meie ühiskond põhjendatult teravalt, sest mida kauem ja rohkem tuleb kasvavast põlvkonnast täiendust kurjategijatele, seda enam nõuab aega ja jõupingutusi kuritegevuse likvideerimine. Seepärast ongi alaealiste poolt toimepandavate kuritegude põhjuste väljaselgitamine ning kõrvaldamine kuritegevuse likvideerimise üheks tähtsamaks ülesandeks.

Viimaste aastate kohtupraktika üldistamine näitab, et alaealiste sattumist kuritegelikule teele põhjustab või soodustab sageli alkoholi tarvitamine. Umbes kolmandik kuni pool kõigist kuritegudest on alaealiste poolt toime pandud kas ebakaines olekus või alkoholi muretsemiseks vahendite leidmiseks.

Nii ilmnes Läti NSV-s, et varguste eest 1959.—1962. a. süüdimõistetud alaealistest sooritasid kuriteo 32,3 protsenti ebakaines olekus, ülejäänud 67,7 protsenti olid teo toimepanemise ajal küll kained, kuid enamuse neist varastas eesmärgil hankida alkoholiseid jooke või raha nende ostmiseks.¹

¹ Vt. Э. Я. Стумбина, О причинах преступлений несовершеннолетних (по материалам Латвийской ССР), «Коммунистическое воспитание подрастающего поколения и предупреждение правонарушений несовершеннолетних», Рига 1963, lk. 53—54.

Alaealise väljaarenemata organism kannatab alkoholi kahjuliku toime all rohkem kui täiskasvanu oma. Alaealine kaotab kiiremini alkoholi mõjul kontrolli oma käitumise üle ja võib kergemini sattuda konflikti teiste inimestega kui täiskasvanu.

Tekib küsimus, miks hakkavad alaealised, ja mõnikord isegi väga noorelt, alkohoolseid jooke tarvitama?

Uurimused alkoholi mõjul kuritegelikule teele sattunud noorukite hulgas näitavad, et nad on hakanud alkoholi pruukima mitte joomahimust, vaid ennekõike vanemate inimeste ja kogenumate sõprade eeskujul või mitmesuguste muude väliste mõjude tõttu. Tähtsat osa etendab siin joomakommete ja mõnede halbade traditsioonide täitmine, nagu esimese palga või mingi ostu «niisutamine», täiskasvanutega «tervisejoomisel» sagedane klaaside kokkulöömine või nende poolt jooma sundimine jne. Ka *pealtvaatamine* või *teadmine*, et teised joovad alkohoolseid jooke, tekitab mõnikord alaealistes juba varakult uudishimu, mille mõjul võetaksegi esimene «pits». Mõnikord juuakse alkoholi ka selleks, et näida «täismehena» või saada julgust käitumiseks, mida kaine peaga kardetakse.

Sageli hakkab alaealine alkoholi tarvitama kodus, isa eeskujul. Perekondades, kus tarvitatakse liiga palju alkoholi, avaldatakse lastele väga halba mõju. Tartu Riikliku Ülikooli kriminaalõiguse ja -protsessi kateedri juures töötavas kriminoloogia laboratooriumis korraldatud mõnede uurimuste järgi elasid Tartu linnas kuritegusid toimepanud alaealistest üle 40 protsendi perekondades, kus joomine ja alkoholi liigtarvitamine oli sagedaseks nähtuseks. Millist toimet see võib avaldada lastele, sellest kirjutas huvitavalt lasteaiatöötaja A. Kõiv ajalehe «Edasi» rubriigis «Kodu. Kool. Üldsus».

«...Esmaspäeva hommik lasteaias. Poisid hakkavad mängima «sünnipäeva». Kõnnitakse kaelakuti koos, tuigerdatakse ja aetakse laulujoru. Mänguklotsid kujutavad endast napsiklaase. Osavasti lüüakse neid kokku.

Kus nägid lapsed säärast sünnipäevapidu? Kasvataja pärimisel jutustavad nad õhinal, kuidas nende kodus seda tehakse. Nad olid maitsnud isa või ema klaasist veini või šampanjat ja sellega püüti omavahel uhkeldada.»¹

¹ Vt. «Edasi», nr. 5, 9. jaanuar 1965. a.

Kahjuks on ka perekondi, kus joominguid korraldatakse väikeste laste sünni- või muude tähtpäevade auks, ja pakutakse alkoholi isegi lastele. Pole siis ka ime, kui sellises kodus kasvav alaealine ei oska koosviibimist või oma sünnipäeva ilma alkoholita ettegi kujutada, olles valmis viimase hankimiseks kas või tapma inimese, nagu kirjeldasime eespool.

Üsna paljudes perekondades valmistatakse suhkrust, õuntest ja marjadest koduveini. Vahel pakutakse koduveini ka lastele, samuti pääsevad nad veini juurde ka vanemate äraolekul. See aga võib kurvalt lõppeda, näiteks isegi raskekujulise veinimürgistusega. Mõnikord on alaealised vanemate äraolekul koos koolisõpradega korraldanud joominguid, tarvitades koduveini.

Koduveini valmistamine, erinevalt kodupuskarist, ei ole meil kehtiva seadusandlusega keelatud. Kui aga vanemad sellega seoses soodustavad alaealistes joomaharjumuse kujunemist või ühiskonnavastaste tegude toimepanemist, väärivad nad tõsist hukkamõistu.

Joomise ärahoidmiseks alaealiste ja noorte hulgas tuleb seada meie perekonnaeetika nõudeks, et kodus ei pakutaks alaealistele alkohoolseid jooke ega võimaldataks nende tarvitamist.

Mõnikord ergutavad või isegi sunnivad alaealisi jooma joodikud-töökaaslased, kes võtavad noortöölised oma mõju alla. On teada juhtumeid, kus esimese palga puhul korraldatud napsutamine sai kogemusteta noorele languse alguseks, sest peagi järgnesid uued joomingud — algul palgapäeval, hiljem igal võimalikul juhul, sest kes juua tahab, see leiab selleks alati põhjust. Esimene töö- ja palgapäev on noorele suursündmuseks, mis tõstab tema eneseväarikust ja tähistab elus uut etappi. Seda võib ja tulekski tähistada, kuid mitte esimeste omateenitud rublade maha-joomisega. Nii juhtus aga 17-aastase Heino H-ga, kes anti Tartu linna ühes ettevõttes vanema töömehe hoolde. Šeff sai ülesandest omamoodi aru. Ühise piduliku palgapäeva tähistamise lõpetasid nii joobnud õpetaja kui ka õpilane miilitsaosakonnas.

Selliste puuduste vältimiseks noorte kasvatamisel on ennekõike vajalik, et ettevõtete administratsioonid annaksid noortöölised kainete ja kultuursete meistrite või vanemtööliste hoolde, kes kindlustaksid nende hea väljaõppe ja oleksid eeskujuks oma käitumisega.

Rohkem tähelepanu tuleb edaspidi pöörata ka sellele, et mitmesugustes ettevõtetes alaealiste osavõtul korraldata-vail pidudel (näit. tööjuubelite tähistamisel, kolhoosi lõikuspidudel jne.), ei meelitataks kooliõpilasi ja teisi noorukeid alkoholi tarvitama ega antaks nendele liigjoomi-sega halba eeskujut.

Kui kooliõpilastele, kes võtsid osa kolhoositööst, tahe-takse korraldada näiteks kolhoosi poolt pidu, siis oleks soovitatav korraldada see täiskasvanute lõikuspeost eraldi, ja loomulikult ilma alkoholsete jookideta.

Tuleb hoolitseda selle eest, et isikliku ja ühiskondliku elu sündmuste tähistamine toimuks üha kaunimalt ja väljen-daks austust inimeste ja ühiskonna vastu. Uued nõukogu-likud kombetalitused peavad kaasa aitama vanade jooma-kommete kadumisele.

ENSV KrK § 202 näeb ette range vastutuse alaealise kaasatõmbamise eest kuritegevusele, samuti tema kasuta-mise eest parasiitliku äraelamise eesmärgil. Kriminaalkoo-deks ei näe aga ette täiskasvanute vastutust alaealiste kaasatõmbamise või sundimise eest joomisele, samuti nende purjujootmise eest. Täiskasvanute selline käitumine kujutab endast sageli otsest tingimuste loomist alaealistes ühiskonnavastaste harjumuste ning joomahimu tekkimiseks ja sellega ühtlasi ka kuritegude toimepanemiseks. Isikud, kes sunnivad alaealisi jooma või joodavad neid purju, on ühiskonnale ohtlikud ka siis, kui alaealised ei sooritagil alkoholi mõjul kuritegusid.

Arvestades seda, et meil esineb selliseid juhtumeid, kus moraalselt laostunud isikud oma vastutustundetuse tõttu või madalatel ajenditel joodavad purju alaealisi (sageli tütarlapsi), kutsudes esile nende ebaväärika või õigus-vastase käitumise, tuleks näha ette sellise ühiskonnaoht-liku tegevuse eest kriminaalvastutus. Nagu näitab kohtu-ja alaealiste asjade komisjonide praktika, ei ole neid tegu-sid toimepannud täisealised tavaliselt ühiskondliku mõju-tamise vahendite abil parandatavad ja nende suhtes on vaja rakendada tõhusamaid abinõusid. Sellele küsimusele juhiti tähelepanu juba Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu viiendal istungjärgul (1961. a.) seaduseelnõude komisjoni esimehe asetäitja rahvasaadik K. Paasi ja rahva-saadik E. Beeki poolt. Viimane märkis: «16—17-aastased plikakesed ja poisid tõmmatakse nende joodikute poolt õnge. Joodik on end paljaks joonud, tal pole enam millestki

juua ja selleks kasutatakse ära niisuguseid noorukeid, kellel on kuigipalju oma isikliku teenistusega või vanemate käest saadud raha... Põhjakäinud joodikud viivad ka noored halvale teele ja nende vastu on vaja otsustavalt võidelda.»¹

Kehtivad kaubanduseeskirjad ei luba müüa alkohoolseid jooke alla 18 aasta vanustele isikutele. Suur enamus kaupluste ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete töötajaid täidavad seda nõuet täpselt ega püüa noorukite moraali õõnestamise hinnaga plaani täita. Kuid on ka kaubandustöötajaid, kes kas ükskõiksusest, mugavusest või omakasu ajendil rikuvad alkohoolsete jookide müügikorda, müües neid isegi ebakainetele noorukitele. Sellised faktid tuleb kõik kindlaks teha ja süüdlased võtta rangele vastutusele. Iga kaubandustöötaja peab austama põhimõtet, et meie kaubandus on ka poliitika, mis vägagi erineb kapitalistlike ärimeeste poliitikast. «Seda meie poliitikat tuleb ajada targalt, mitte rikkuda ja laostada partei ja meie ühiskonna tähtsaimat tööd — tõelise täisväärtusliku nõukogude inimese — looja, mõtleja, kommunistliku uue eest võitleja kasvatamist.»²

Väga vajalik on selgitada alaealistele alkoholi tarvitamise kahjulikkust ja näidata, miks neil tuleb sellest hoiduda. Vastutusrikas ülesanne lasub selles osas nõukogude koolil.

Kahjuks on alkoholivastasele võitlusele meie õpilaste hulgas seni pööratud vähe tähelepanu. Sageli ei ole kooli tööplaanis ja tegelikus töös ühtegi vastavat üritust. Alkoholi kahjulikkusest räägivad ja kirjutavad rohkem arstid ja juristid kui pedagoogid. Kuid just nõukogude koolil peaks olema rikkalikke kogemusi ja võimalusi alkoholi tarvitamise profülaktikas. Õigesti kirjutas sellest õpetajapensionär M. Sakk 1962. a., märkides, et «hariduselu juhtivail asutustel ja koolide pedagoogilistel kollektiividel, õpperaamatute autoreil jt. tuleks tõsiselt mõelda sellele, kuidas kool saaks edukamalt... vältida joomis- ja suitsetamisharjumuste tekkimist, saaks võtta joojate «vahvuselt» aupaiste ja veenda, et joomine ja suitsetamine ei ole mehelikkuse tunnused, vaid et eriti enda täisjoomine

¹ Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu viies istungjärk 8. juunil 1961. Stenogramm, Tallinn 1961, lk. 19.

² F. Gladkov, Kõige kurjemast pahest, «Rahva Hää», nr. 182, 3. august 1954. a.

ja purjusolek alandab nõukogude inimese au ja väarikust». ¹

Täit selgust noorte kasvatamisel ei ole tihti küsimuses, kas lubada tarvitada alaealistel alkohoolseid jooke mõõdukalt, või nõuda, et nad üldse selliseid jooke ei tarvitaks. Mõnikord arvatakse, et kuivõrd meil on alkohoolsed joogid müügil ja «kuivast» seadusest poleks kasugi, tuleks noortel õppida ja neid õpetada, kuidas kultuuriselt juua. Millisest vanusest tuleks sellise «õppusega» alustada, seda aga kahjuks ei näidata. Üsikutud noored on isegi avaldanud arvamust, et alkoholist hoidumine on askeetlus, mida meie ühiskonnas ei olevat vaja.

Nende seisukohtadega ei saa nõustuda. Kui täiskasvanute, eriti aga vanemate inimeste juures on hukkamõistetav ainult alkoholi liigtarvitamine, pidades mõõdukat tarvitamist sobival ajal ja kohal lubatavaks, siis alaealiste juures on ka alkoholi mõõdukas tarvitamine ohtlik ja lubamatu. Soovitades alaealistele kultuurset joomist, julgustaksime neid esimeste pitside juurde lootuses, et nad leiavad õige piiri. Kuid alaealised ja paljud noored ei ole suutelised seda õiget piiri leidma ega pidama, nagu elu veenvalt kinnitab. Purjujoomise fakte on esinenud ka sellistel koosviibimistel, kus noortele püüti õpetada n.-õ. kultuurset klaasi taga istumist. Ükski alaealine ei ole sündinud joodik ega kurjategija. Kogu pahe algab tavaliselt väikesest komistusest. Targasti ütleb vanasõna: «Jõed algavad ojakestest, joomine — klaasikestest.» Sellepärast on alaealistel pitsist kergem keelduda, kui «võtta pits ja pidada aru». Terved ja karsked eluviisid ei ole naeruväärne askeetlus, vaid nõukogude noorte kui kommunistmehitajate ja kommunistliku ühiskonna liikmete väärtuslikuks omaduseks.

Võitlus alkoholi tarvitamise vastu alaealiste poolt peab kujunema noorte kommunistliku kasvatuse lahutamatuks osaks. Kodu ja kooli kõrval on selles võitluses tähtis koht meie ühiskondlikel organisatsioonidel, eriti aga Kommunistlikul Noorsooühingul. Iga kommunistlik noor peab olema aktiivne võitleja joomise ja kuritegevuse vastu noorte hulgas. Tuleb nõustuda V. Sinaiskaja poolt väljendatud põhimõttega, et kommunistlikud noored olgu «viina-

¹ Vt. «Rahva Häälel», nr. 2, 3. jaanuar 1962. a.

kuradi» vastased.¹ Komsomoliorganisatsioonid peavad ennekõike hoolitsema selle eest, et mitmesugused üritused (noortepeod, ekskursioonid, spordivõistlused, suvepäevad jne.) ja noorte asutused (noorte klubid, kohvikud, spordikoolid jne.) süvendaksid kasvavas põlvkonnas terveid eluviise ega jätaks kohta joomakommetele. See oleks tõhusaks panuseks alaealiste kuritegevuse likvideerimisel.

¹ Vt. V. Sinaiskaja, Jõed algavad ojakestest, Tallinn 1960, lk. 27—28.

SISUKORD

I peatükk

KURITEGEVUS JA ALKOHOLISM KAPITALISTLIKES RIIKIDES NING NSV LIIDUS

1. Kuritegevuse ja alkoholismi levik kapitalistlikes riikides 7
2. Kuritegevuse põhjustest ja alkoholismist NSV Liidus 17

II peatükk

ALKOHOLISM KURITEGEVUSE PÕHJUSENA JA KURITEGEVUST SOODUSTAVA TINGIMUSENA NSV LIIDUS

1. Alkoholismi seos kuritegude toimepanemisega 25
2. Alkoholism ja huligaansus 27
3. Alkoholism ja isikuvastased kuriteod 33
4. Alkoholism ja transpordialased kuriteod 43
5. Alkoholism ja varavastased kuriteod 50

III peatükk

KRIMINAALVASTUTUS JA KARISTUS JOOBESISEISUNDIS TOIME- PANDUD KURITEO EEST

1. Joobeseisund ja kriminaalvastutus 58
2. Joobeseisundi arvestamine karistuse mõistmisel ja alkohooli-
kute sundravi 61

IV peatükk

ALKOHOLI TARVITAMISE PÕHJUSTEST JA ALKOHOLISMI VASTU VÕITLEMISEST

1. Joomakommete kujunemisest ja alkoholi tarvitamise põhjustest 67
2. Alkoholismi vastu võitlemisest NSV Liidus 73
3. Võitlus alaealiste joomise vastu — tähtis abinõu kuritegevuse
likvideerimisel 84

Раал Эльмар Херманович
АЛКОГОЛЬ И ПРЕСТУПНОСТЬ

На эстонском языке
Обложка Э. Вальтера

Издательство «Ээсти Раамат»
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetajad A. Lukas ja N. Koort

Kunstiline toimetaja H. Keigo

Tehniline toimetaja H. Tüksammel

Korrektorid O. Kajando ja H. Mets

Ladumisele antud 2. IX 1965. Trükkimisele
antud 19. X 1965. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 5,75. Tingtrükipoognaid 4,8. Arves-
tuspoognaid 5,11. Trükiarv 5000. MB-08466.

Tell. nr. 2213.

Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk 40/42.

Hind 18 kop.

1-10-2

18 kop.

A-27147

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00427654 1